

Pathologia methodica, seu de cognoscendis morbis / [François Boissier de la Croix de Sauvages].

Contributors

Boissier de la Croix de Sauvages, François, 1706-1767

Publication/Creation

Amstelodami : Sumptibus Fratrum De Tournes, 1752.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/y6fumgp6>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

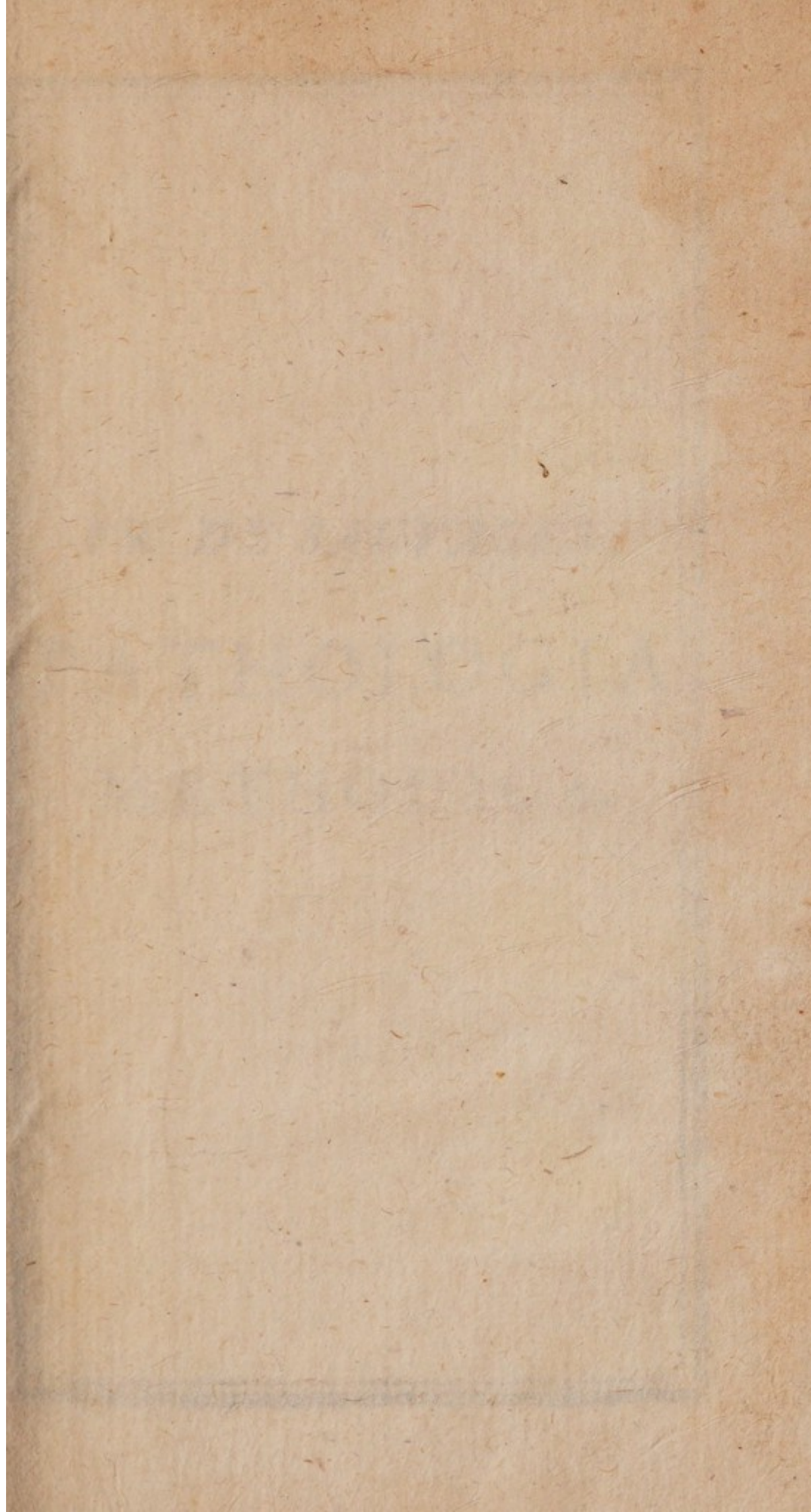
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

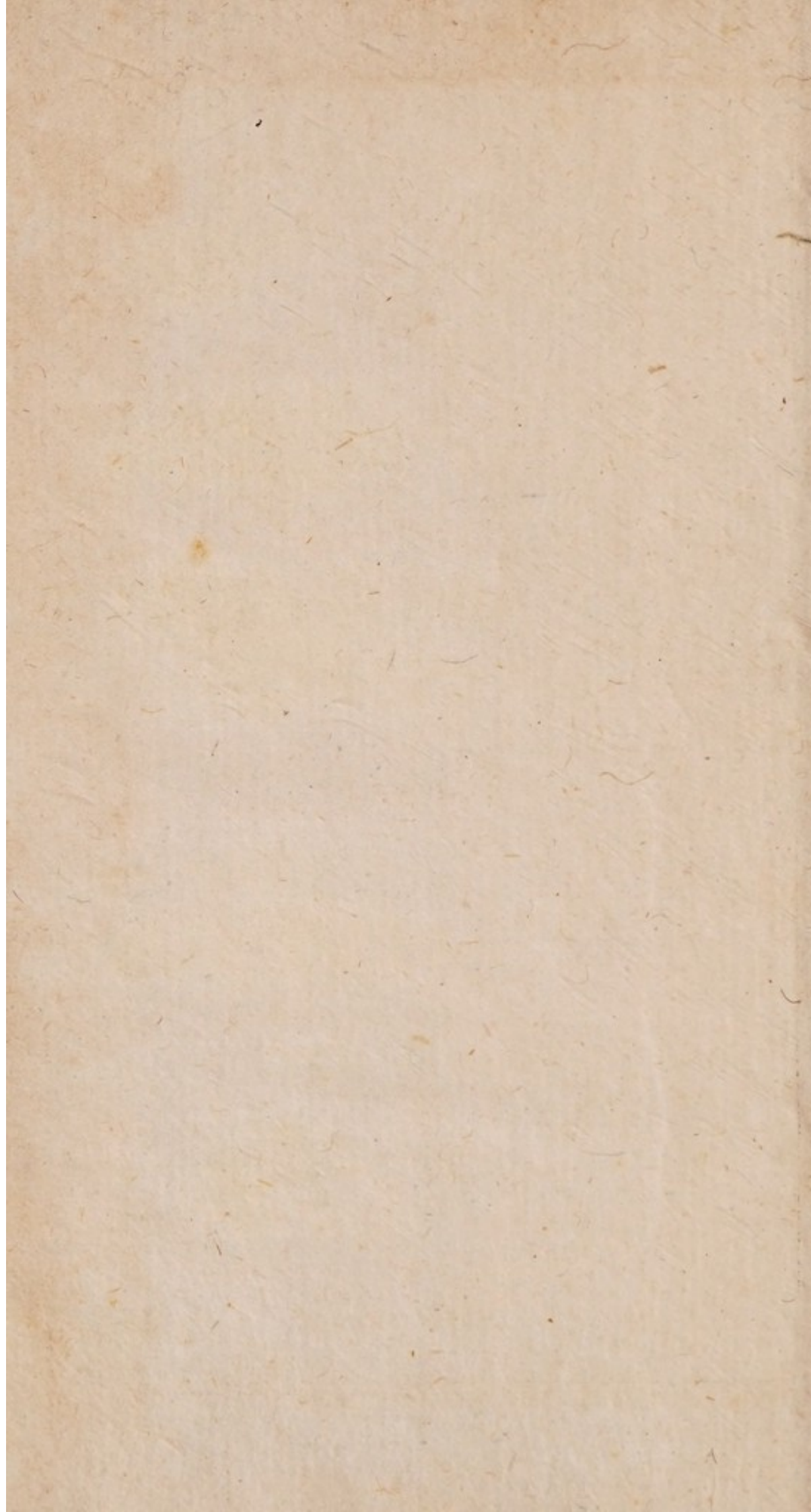

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

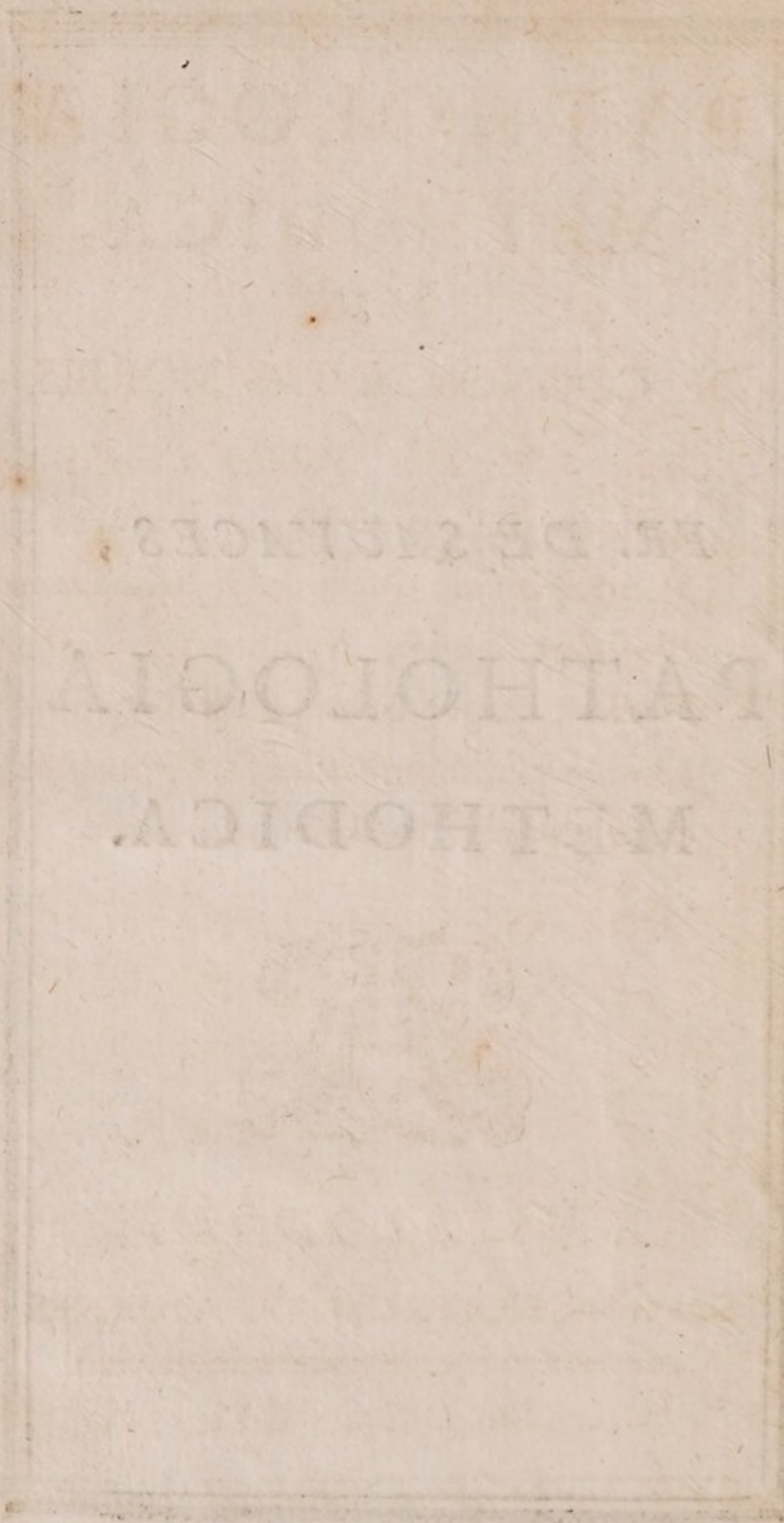

46690/A

FR. DE SAUVAGES,
PATHOLOGIA
METHODICA.

53450
PATHOLOGIA
METHODICA,

SEU

DE COGNOSCENDIS MORBIS.

*Auctore FR. DE SAUVAGES ,
Regis Consiliario ac Medico , in almâ
Monspeliensium Medicorum Academiâ
Professore Regio , Nosocomii generalis
Medico , Regiæ Scientiarum Societatis
Londinensis, Monspelliensis, Upsaliensis
& Academiæ Stockolmianæ Socio.*

AMSTELODAMI,

Sumptibus FRATRUM DE TOURNES.

M. DCC. LII.

8

Ratio cinium plurimum laudo , quod
ex effectibus initium sumit , & consequen-
tias ex phœnomenis prosequitur ; quod
si non ex evidentium observatione , sed
ex probabili tantum rationis fictione ini-
tium ducatur , graves & molestas diffi-
cultates illud infert. *Hypp. Præcept.*
pag. 25. Foesie.

INDEX.

PROÆMIUM, Pag. I
Pathologia, seu de cognoscenda ægri-
tudine, 21

Divisio Pathologiæ, 25

1°. *Aitiologia, seu de cognoscendis causis*
ægritudinis, ejusque principiis, 26

Divisio Aitiologiæ, 48

SECTIO I. *Aitiologiæ, seu de proegume-*
nis principiis, 50

Vitia solidorum simplicium sunt

Crassities, 52 *Exilitas,* 53

Durities, 54 *Mollities,* 57

Erethysmus, 59 *Torpor,* 61

Vitia solidorum compositorum sunt

Fractura, 64 *Vulnus,* 66

Caries, 68 *Ulcus,* 70

Luxatio, 72 *Procidencia,* 74

Protuberantia, 75 *Depressio,* 82

INDEX.

Vitia fluidorum sunt

<i>Acescentia</i> ,	84	<i>Alkalescentia</i> ,	87
<i>Spissitudo</i> ,	89	<i>Fluxilitas</i> ,	91
<i>Cacochylia</i> ,	93	<i>Cacochymia</i> ,	98

Vitia fluidorum & solidorum sunt

<i>Plethora</i> ,	104	<i>Inanitas</i> ,	110
<i>Tarditas</i> ,	111	<i>Velocitas</i> ,	115
<i>Obstructio</i> ,	118	<i>Evacuatio</i> ,	126
<i>Fetor</i> ,	131	<i>Decoloratio</i> ,	132
<i>Caliditas</i> ,	134	<i>Frigiditas</i> ,	136
<i>Humiditas</i> ,	138	<i>Siccitas</i> ,	140
<i>Robur</i> ,	143	<i>Debilitas</i> ,	145

SECTIO II. Aitiologiæ seu de procatart- ticis principiis ,

{ <i>Ingesta</i> ,	}	-	-	-	-	151
{ <i>Retenta</i> ,						
{ <i>Applicata</i> ,	}	-	-	-	-	151
{ <i>Gesta</i> ,						

2º. <i>Nosologia seu de cognoscendis ægritu- dinum symptomatis & generibus</i> ,	192
<i>Symptoma & ejus differentia</i> ,	201

I N D E X.

Morbus ejusque differentia , 204

SECTIO I. *De classicis & genericis morborum differentiis* , 209

CLASSIS I. *Morbi Febriles* , 210. continui , 211. intermittentes , 212. exacerbantes , 213

CLASSIS II. *Morbi inflammatorii* , 215 membranacei , 216. parenchymatosi , 218. exanthematici , 219.

CLASSIS III. *Morbi spasmodici* , 222 tonici , 223. clonici , 223 dyspnoici , 226

CLASSIS IV. *Morbi paralytodei* , 228 syncopales , 228. soporosi , 229. partiales , 231

CLASSIS V. *Morbi dolorifici* , 233. vagi , 233. topici , 234.

CLASSIS VI. *Morbi paraphronici* , 237 deliri , 237. imaginarii , 239 morosi , 240

CLASSIS VII. *Morbi evacuatorii* , 243

INDEX.

sanguinei ,	243.	lymphatici ,	
	245.	feculenti ,	246
CLASSIS VIII.	<i>Morbi cachectici</i> , 248		
	tabidi ,	248.	tumidi , 249.
	profi ,	251.	decolores , 254
CLASSIS IX.	<i>Affectus superficiarii</i> ,		
	286.	maculæ ,	<i>ibid.</i> tumores ,
	295.	excreſcentiæ ,	303.
		cyſ-	
		tides ,	309.
		herniæ ,	314
SECTIO II.	<i>De ſpecificis & variis mor-</i>		
	<i>borum differentiis</i> ,		255
<i>De morborum mutatione</i> ,			263
<i>De methodi Botanicæ utilitate</i> ,			273
<i>De Nomenclaturâ reformandâ</i> ,			276

FINIS INDICIS.

PATHOLOGIA

PATHOLOGIA METHODICA.

PROŒMIUM.

PATHOLOGIA, si Arabes
† audiamus, est ea *Medicinæ*
theoricæ pars, *que tractat*
de rebus contra naturam, scilicet de
morbo, causâ morbi & symptomate.
Morbus juxta illos est ille corporis

† Primus Avicena Arabum Medicorum princeps
Medicinam in quatuor partes distinxit quas versibus
expressit Martianus Rota.

Prima refert hominis quæ sint primordia sanî.
Morbos, & causas & signa secunda recenset.
Præservat, servatque simul post tertia sanos,
Ægros quarta parat vitæ revocare priori.

A

status, qui primò & per se functiones lædit; *Causa* est id quod morbum producit; *Symptoma*, quod morbum sequitur. Morbus dividitur in similem, organicum & communem. Causa in proximam & remotam. Symptoma triplex pariter statuitur, *in functionibus* scilicèt, *evacuationibus* & *qualitatibus*.

Quantis vitiis prematur hæc Pathologiam scribendi methodus, qui ostendere voluerit, is longum opus conscribat necessum est; sed qui sentire tantùm aut intelligere ea vitia cupit, is eam Pathologiam verset, & à limine tantùm salutet. Ibi verba & voces reperiet, prætereàque nihil; nam pro nihilo habeo quidquid tyrones, dum animum ad praxim appulere, coguntur dediscere, & quæ numquàm didicisse satius esset; qualia sunt vocabula obscura, æquivoca, superflua, divisiones subtiliores merè logicæ, definitiones ancipites ex rerum essentiâ licèt ignotâ petita,

æquivocæ, definito obscuriores, & millena hujuscemodi.

Medicina theorica ex omnium consensu ea est scientia, quâ corporis humani status, sanitas scilicet & ægritudo, cognoscuntur; *practica* verò ea, quâ sanus status servatur, æger in sanum mutatur. Hinc spontè fuit divisio theoriæ seu Semeiotices, in *Physiologiam*, quâ status sanus, & *Pathologiam*, quâ morbosus cognoscitur; *practices* verò in *Hygicinem*, quâ sanus servatur, & in *Therapeiam*, quâ morbosus debellatur. In hac divisione totum accuratè, ni fallor, continetur, nec quidquam superfluum est. Hinc liquet in morbis cognoscendis totam & unicam versari *Pathologiam*, quod munus tamen ei denegant vulgares Pathologi, ut in rerum quæ contra naturam, aut præter eam dici consuevere, speculatione remorentur; dum ad ejus studii finem animum vix videntur advertere.

Sed quid per res contra & præter naturam sibi velint Pathologi, videamus. Quid est primò *Natura*, præter & contra quam tot morbos, tot res esse clamitant; Natura, ait pars eorum maxima, est rerum & motuum ordo à summo Numine stabilitus. Esto. Verùm si miracula excipias, nihil contra hujus creatoris instituta, nil præter hujus ordinis leges, nil contra naturam in universo fieri posse nôrunt Physici; & morbi ipsi atrocissimi ex naturæ aut physices legibus pendent, ipsis consentaneus est eorum exortus. Quid ergò ea natura est? An summus rerum Creator? An universus orbis? An solidorum & fluidorum actio & reactio? An complexus causarum omnium? Verùm morbi summo numini non adversantur, nec rerum universitati nocent, nec contra vasorum actiones aut causarum complexum quidquam moliuntur, cùm ab ipsis sæpius intensius dependeant.

Cùm itaque, quid sit natura, sileant Pathologi Arabes, quid sint ipsæ res *contrà* aut *præter naturam* dictæ, eos reticere consequens est. In his tamen definiendis non animi pendet hic chorus dialecticus, *res præter naturalis*, aiunt, *ea est, quæ licet ex natura præscripto non sit, ei tamen nullam vim infert. Ea verò contra naturam est, quæ non modò naturæ limites excedit, sed & illi vim infert, ejusque vires & functiones manifestè inter turbat. Res verò secundum naturam est quod naturalem corporis constitutionem ingreditur. Res demùm non naturalis est ea, quæ licet corporis compositionem non ingrediatur, vitæ tamen necessaria est. Certè ego ingenii mei hebetudinem in hoc summam intelligo, qui definitiones illas, earumque mutuam cohærentiam atque evidentiam superadstruendæ scientiæ parem non capiam. Nam, ut exemplo mentem meam aperiā, hesternis crapulis onustum ventriculum ha*

evomere , aut beneficio naturæ de-
 jicere , illud naturæ providæ legibus
 consonum videtur , adeoque secun-
 dùm naturam ; licèt tertiæ definitio-
 ni non congruat , & hic vomitus in-
 ter res contra naturam recenseatur ,
 licèt naturæ limites non excedat, inò
 in corporis salutem à naturâ insti-
 tuatur , imminentes graves morbos
 arceat , & functiones ac vires redin-
 tret , contra secundam definitio-
 nem. Prætereà hic vomitus inter res
 non naturales non reponitur , licèt
 harum quartæ definitioni sæpè con-
 gruat : sed de his fatis ; ad morbos
 jam propiùs deveniamus.

Quid morbus sit , vulgaris Patho-
 logia gnaris apprimè demonstrat ,
 at ignaris minimè. Si quæram à Pa-
 thologis quid sit pleuritis , vel quid
 hæc vox significet ? Pleuritis , ait
 primus , est morbus in meatibus pul-
 monum obstructis à sanguine putref-
 cente : vel , ait secundus , est ame-
 tria inter poros pulmonum, & eorum.

humores : aut , ait tertius , est ad-
aucta fermentatio sanguinis in vasis
plevræ pulmonaris : minimè , ait
quartus , pleuritis est sanguinis hæ-
rentia in vasis plevræ costas succin-
gentis. Accedit quintus qui illam
esse vel musculorum vel plevræ in-
flammationem asserit.

Quæ responsa non magis rem il-
lustrant , & quæsito satisfaciunt ,
quàm si Rustico quærenti quid sit
gnomon aut horologium portatile
quod numquàm vidit , aut magnes,
&c. huic responderem gnomona esse
compositum ex machinulis fufis ,
rotis , &c. Et magnetem esse corpus
minerale , poris in helicem tornatis
aut striatis præditum ; cùm multò
citiùs ex gnomonis , ex magnetis ex-
ternis qualitatibus , & phœnomenis
propriis quid ipsa sint intellecturus
esset. Ita & tyroni quid sit pleuritis
certò , tutò & facilè designabo , si
dicam eam esse quatuor phœnomen-
um congeriem, scilicèt febris acuta,

doloris lateris pungitivi , tussis & difficultatis respirandi.

Similiter respondisset Secta illa methodica à Themisone Theſſalo , Cœlio Aureliano , diagnoseos principe ſtabilita ; ſic respondendum omni ævo , in omni ſcholâ.

Si verò quid ſit pleuritidis cauſa quærat ; ad hoc respondeo , 1°. Non ita certam eſſe cauſarum internarum cognitionem , eam pro variâ hypotheſi variam aſſignari , adeòque quolibet decennio mutari ; nam ille partis ipſius , ille alterius inflammationem aſſignat ; nec quid ſit inflammatio certum eſt ; ille hærentiæ ſanguinis cum Pſeudo-mechanicis , iſte putrefactioni cum Galenicis , alter fermentationi cum Chemicis , quartus attritui fluidorum & ſolidorum cum Boerhaavio , quintus naturæ conamini cum Stallhianis, &c. illam adſcribet. Quis principiis adeò litigioſis artem , cui noſtra credimus capita , ſuperadſtruendam cenſeret ?

Quis de illis tam certus est , ut de suis rebus pecuniariis non magis certus esse vellet ? Quis umquam Geometra ab ignotis & dubiis ad minùs ignota duci se pateretur ? aut problematis quantitates notas ab ignotis expiscari tentaret ?

Si quæram à Pathologis , ait celeb. Carol. Piso , Mussi Pontanæ Academiæ Princeps , quod genus morbi sit hydrops pectoris ; ille aïet esse morbum in intemperie frigida ; iste in meatu ; alter in obstructione ; quartus in continui solutione ; quintus in sero superfluo ; sextus vasorum tumori eum adjudicat. „ Utri horum, „ pergit Autor, hunc annumeraveris, „ & vera dices, & ad curationem parùm ac ad diagnosim multò minùs „ interest. Qui longiorem vulgaris Pathologiæ censuram desiderat , Nenterum , Junkerum , &c. adeat. Hæc dicta sufficiant ut intelligat lector non mirum esse , si Pathologorum idioma tantùm aberret à practicorum

loquendi modo , quantùm illorum
 methodus distat à Geometricâ ; non
 mirum si apoplexiam , pleuritidem,
 dysenteriam, &c. quæ à Medicorum
 choro morbis imò gravibus accensentur,
 à Pathologis symptomatum modo
 donentur nomine , & si tumores
 interni , vulnera interna , imò exter-
 næ maculæ ut nævi , verruca , varus,
 lentigo faciei, nec non lumbrici , as-
 carides , aqua effusa , &c. quæ prin-
 cipia morborum apud practicos au-
 diunt, pro veris ægritudinibus & mor-
 bis in Pathologiâ salutentur , cùm
 tamen lumbricus non magis morbo
 quàm moletrinae anemiæ similis sit.
 Sed cùm vituperare tantùm maligni
 sit animi, meliora verò simul tentare
 & proponere veritatis & laboris
 amantes deceat , sint

PATHOLOGIÆ FUNDAMENTA.

1°. *DE SANITATE.*

1. **S**ANITAS est concursus omnium actionum & dispositionum quæ ætati, sexui, temperamento conveniunt.

Conveniunt autem actiones & dispositiones, si ad felicem longævitatem tamquàm ad finem à summo Numine intentum conspirent.

Sed *perfectio* dicitur plurium inter se diversorum consensus, seu tendentia in eundem finem (Wolf. *Ontol.* 503.) Sanitas itaque est hominis

perfectio , seu vita physica perfecta.

Vita hominis est concursus, id est complexus actionum ejus & dispositionum tum coëxistentium, tum successivarum; & prout actiones sunt *liberæ*, dicitur vita moralis; & prout sunt *naturales*, dicitur vita physica. Actiones tum liberæ, tum naturales ad vitam perfectam debent conspire in eundem finem, & in illâ mutuâ conspiratione, seu in illo consensu consistit vitæ perfectio (Wolf. *Phil. part. 2. 13.*) Mirabilis est consensus omnium organorum, & singularum partium organa constituentium: sic ita dispositæ sunt omnes oculi partes solidæ, fluidæque, & ipsius actiones, ut omninò tendant ad claram & distinctam objectorum imaginem in retinâ depingendam, adeoque ad perfectissimam, quantum fieri potest, visionem; hoc docent opticae & dioptricae leges. Mirabilis est fluidorum & solidorum ventriculi

& partium continuarum consensus ad digestionem & chyli elaborationem ; verum ut oculus totius corporis conservationi invigilat , & pro eo excubias agit , ita stomachus sibi , oculo , aliisque partibus famulatur & nutritum suppeditat ; partes ipsi reciprocè serviunt , atque pedes & manus ejus fami consulunt ; cum autem finis remotior , felix scilicet longævitæ , sit scopus ad quem omnes illæ actiones , & dispositiones organorum tendant , evidens est illas omnes actiones conspirare ; unde Hippocrates meritò dixit , consensus unus , conspiratio una , & omnia consentientia.

In tam mirabili machinâ , quam divina fabrefecit sapientia , nihil potest immutari , nisi lædatur ejus perfectio ; unde ab irruentium & circumambientium corporum actione citò labefactaretur machina , nisi principium agens & intelligens , vel sentiens , ejus conservationis cupi-

diffimum ipsi præfecisset Deus optimus. Animam intelligo, cujus appetitus Rationalis seu *voluntas*, & Sensitivus seu *cupiditas*, sensuum ministerio commonefacti & *libertatis* ac *natura* auxilio adjuti, quidquid machinæ conservandæ aptum est, prosequuntur, quidquid verò contrarium averfantur. Ita ut omnes actiones ejus principii & organorum dispositiones ad corporis conservationem conspirent.

2. Facultates hominis, in eum finem consentientes, sunt triplicis ordinis, facultas scilicet *cognoscendi*, facultas *appetendi*, & facultas *moven- di*; frustra, quæ bona vel mala sunt, cognosceret homo, nisi alterutrum posset eligere, & frustra bonum appetere, & malum averfaretur, nisi vires motrices, & organa apta obtinuisset ad illud capeffendum, istud verò removendum.

Facultas cognoscendi alia est *instinctus*, vel *sensus*, quæ tantum

ideas confusas quales à sensuum organis exhibentur, sistit; alia est *intellectus* seu facultas ideas distinctas producendi. Prior est brutis & homini communis, posterior homini proprius.

3. Facultas appetendi duplex est pariter, *appetitus* & *voluntas*. *Appetitus* est inclinatio animæ versus objecta pro ratione, boni in eis confuse vel instinctu percepti; aut reclinatio seu averfatio pro ratione mali in eis confuse percepti; *voluntas* verò est inclinatio animæ versus objectum pro ratione boni in eo distinctè seu intellectu percepti, *noluntas* verò est averfatio rationalis.

4. Facultas movendi duplex est; altera motus à voluntate & ratione suos exsequitur, & vocatur *libertas*, quam ante Clarkium pauci distinctè definiebant: altera verò motus ab appetitu aut averfatione sensitivâ suos exerit, & *natura* apud Medicos

nominatur ; adeoque non intellectu nec voluntate, sed instinctu & appetitu regitur, seu motus eos producit, quos sensatione sæpius obscurâ, semper confusâ, utiles esse dictat ratio seu cupiditas, aut averfatio sensitiva, repugnante licet ratione & voluntate, ut accidit sæpius in statu morbofo.

Facultas est potentia agendi, id est movendi, aut cogitandi, unde est principium actionis, ut *vis* est causa actionis. Cum itaque facultates consentiunt, actiones pariter consentiunt seu conspirant.

5. Actiones aliæ *liberæ* sunt, vulgò voluntariæ dictæ, quales libertas exerit, & illæ à distinctis boni vel mali ideis determinantur; harum complexus vitam moralem constituit. Tales sunt plurimæ actiones tum spontaneæ, tum coactæ artuum, ut loquela, nutus, gestus, cursus, &c. de illis in Morali Philosophiâ.

6. Actiones *naturales* sunt, quas
idea

idea confusa, five clara sit, five obscura boni, aut mali, determinat, quas, etiamsi dudum consuetæ fuerint, nobis insciis edimus, seu ideam, à quâ determinantur, non *appercipimus*, ut verbis Wolfii utar. Talis est ciborum apprehensio, masticatio, in ore volutatio, veli palatini elevatio, boli deglutitio, musculorum gutturis numerosorum actio; item mictio, dejectio, necnon cordis motus & respiratio, quæ vitales ab officio appellantur. Has actiones determinat appetitus boni interni, vel mali interni averfatio.

In statu perfecto non solum inter se consentiunt illæ omnes actiones, ita ut tantum famis appetat, quantum ventriculus digerendo par est, quantum ad circulationem & alias actiones requiritur; verum etiam illæ cum liberis consentiunt, ita ut homo simul velit, ratione duce, quod instinctu suadente appetit, & ut actiones liberæ naturalibus juvandis,

roborandis inserviant ; sic moderata exercitia digestioni favent.

7. *Dispositio* corporis est modus , quo ejus partes invicem conjunguntur. Partes autem corporis humani sunt fluidæ , & firmæ ; ambæ verò sunt vel conspicuæ , ut artus , viscus vas ; vel inconspicuæ , ut partes terreæ , salinæ , sulphureæ , igneæ , &c. similes vel elementares dictæ , ex quibus conspicuæ sunt conflatae.

8. *Structura* est modus , quo partes corporis sensibiles invicem conjunguntur ; *crasis* seu miscela est modus quo corporis partes elementares sunt invicem combinatae ; hinc differentia corporis quatenus *structum* , & quatenus *mixtum*. Structura & ejus proprietates ex principiis mechanicis intelliguntur : *principia mechanica* vocantur magnitudo , numerus , figura , seu conformatio , situs , &c. Miscela & ejus proprietates ex *principiis physicis* verbi gratiâ ex gravitate , adhæsione , elasticitate ,

fermentatione, dissolutione, putrefactione, &c. intelliguntur (Wolf. *Cosmolog.* 237.)

9. Dispositiones partium in sensus non incurrentium, ut color, odor, sapor, frigiditas, caliditas, quarum principium est crasis fluidorum, & solidorum, vocantur *qualitates physicae*. Dispositiones verò partium in sensus incurrentium, ut figura, situs, conformatio, connexio, numerus, *qualitates mechanicae* dicuntur.

Requiritur autem ad sanitatem non solum certa organorum structura, sed etiam elementorum miscela; si enim aorta non foret tubulosa & ramosa, ea ad finem, cui destinata est à sapientissimo artifice, non conspiraret; & pariter si non foret elastica, flexilis, alba, humida, &c. deficeret ea elementorum miscela, quâ apta redditur ad sua munia edenda. Ex hac partium similarium, & organicarum distinctione oriunda est divisio Pathologica morborum

similiarium seu intemperiei, & morborum organicorum seu structuræ. *Vide* Perdulcis Pathologiam.

Ad sanitatem itaque requiritur consensus omnium actionum potissimum naturalium inter se, nec non functionum & excretionum atque consensus qualitatuum mechanicarum & physicarum: adeoque requiritur partium integritas, robur, & pulchritudo seu conformatio, color, &c. quales ætati, sexui, temperamento conveniunt.

Hinc sequitur hominem fore imperfectum, si organa superflua habuerit, aut illis destitutus fuerit. quæ ejus ætati conveniunt. Ut si puer barbatus sit, aut adultus edentulus, si adultæ catamœnia deficient, aut vetulæ adveniant; imperfectus erit pariter, si alienas functiones edat, aut illas non obeat, quæ sexui & ætati conveniunt, ut si infans præcoci ingenio præditus sit, ut Rachiticus; vel si adultus sit ratione

destitutus ut infans. Si quæ vigilans agere debet, agat dormiens, ut somnambulus; aut si interdium continuò dormitet, ut lethargicus. Vitiosa erit conformatio, si infans recens natus molem capitis non obtineat majorem relativè ad molem corporis, quam obtinet adultus.

Hinc sequitur imperfectionem functionum non esse absolutam, sed tantùm esse ad ætatem, sexum, &c. relativam; cùm eadem pulsûs frequentia sit perfectio infanti, & febris senis, eadem balbuties perfectio infanti, vitium adulto, &c.

2°. De Ægritudinis historiâ.

ro. Pathologia est secunda medicinæ pars quæ ægritudinem hominis cognoscendam præbet.

Ægritudo seu status imperfectus, vita imperfecta, est complexus actionum vel dispositionum ætati, sexui, temperamento non convenientium.

Sufficit ad ægritudinem ut vel unica actio determinato gradu non conspiret cum aliis actionibus naturalibus ad finem felicitis longævitatatis, aut ut vel unica partis dispositio sit mutata, aut à consuetudine sanorum aliena, undè non solus actionum, ut voluit illust. Schreiberus; sed & etiam dispositionum dissensus aut diversa tendentia ægritudinem constituit.

Cognitionis humanæ duplex est principium, scilicèt vel sensus, vel intellectus; cognitio à sensu dicitur *Experientia* quæ definitur attentio animi ad ea quæ in sensus incurrunt. Cognitio ab intellectu dicitur *Ratio*, quæ definitur facultas cognoscendi nexum veritatum universalium; vel *Ratiocinium* quod est rationis operatio.

Experientia vel est cuique propria, & dicitur *autopsia*; vel est aliena, aut ab aliis mutuata, & *historica* vocatur.

Quidquid sensibus obvium confu-

sè percipitur, *phenomenum* seu apparentia dicitur, adeòque experientia est attentio ad phœnomena, quæ sunt vel spontanea, vel arte excitata. Experientia phœnomenorum spontaneorum *observatio* est; arte excitatorum, *experimentum* est, quod cum tentamine, vel periclitatione vulgò confunditur.

11. Phœnomena in homine alia sanitatem, alia ægritudinem declarant. Priora *sana* cognominantur, posteriora *symptomata* dicuntur vel *phœnomena morbosa*.

Symptoma est quidquid præter naturam animali accidit. Galen. *de Symptomat. differentiis*. In praxi vulgò quidquid in ægro à sanitate diversum observatur, *symptoma* dicitur, nullâ habitâ ratione ad causam, cujus est effectus, quod sæpè nos omninò latet.

12. *Symptomata* vulgò triplicis sunt ordinis, scilicèt in functionibus, in excretionibus, & in qualitatibus.

Functiones sunt organorum conspicuæ actiones, ut gestus, loquela, masticatio, pulsus, respiratio, ambulatio.

Excretiones sunt contentorum ut plurimorum excrementorum ejectiones, ut exspuitio, illacrymatio, mictio, &c.

Qualitates sunt dispositiones partium solidarum vel fluidarum sensibus obviæ, ut color, odor, figura, mollities, conformatio, &c. Omnis ægritudo cognoscitur à symptomatis vel per experientiam; sic febris stipatur symptomatis *simultaneis* ut pulsu frequenti, virium relativâ imminutione, tum *successivis* ut frigore, dein calore, demùm sudore; sic pleuritis obtinet symptomata in *functionibus* læsis, ut respirationem difficilem, dolorem pectoris pungitivum, pulsum frequentem, tussim: tum in *excretionibus*, ut sæpè sudorem, exspuitionem: tum in *qualitatibus*, ut calorem, ruborem, &c.

Sympto-

Symptomata alia sunt morbo assidentia, vel assidui comites; alia supervenientia, seu *epigenemata*: utraque si ad morbum cognoscendum & ab alio distinguendum sufficiunt, vocantur *pathognomonica*, ut tussis & exspuitio sanguinis in Hæmoptysi. Secus *accidentalia* dicuntur, ut sudor in pleuritide.

13. Ægritudo empiricè vel historicè spectata, est quodvis phænomenum morbosum, seu symptomatum concursus.

14. Ægritudo dividitur in simplicem & compositam. Ægritudo simplex, & vix notabilis (seu cujus intensitas, extensio ac duratio Medici attentionem non meretur) dicitur *vitium* vel *affectus* Græcis *pathos*, *diathesis*, ut dolor levis & fugax, dejectio fecum liquidior sed transitoria, verruca, nævus, vulnuscule à quo functiones vix impediuntur; ea vocantur in scholis morbi pathologici, *indispositiones*.

Ægritudo composita & notabilis, seu concursus symptomatum conexorum & notabilium, vocatur *morbus*, *maladie*, Græcis *nosos* vel *nosema*: tales sunt pleuritis, hæmoptysis, dysenteria, apoplexia, aurigo, ascites, &c.

Humana cognitio triplex est; scilicet *historica* vel empirica, quæ est cognitio nuda factorum, seu eorum quæ sunt, vel fiunt. *Philosophica*, est cognitio causarum & principiorum, seu cur ea sint vel fiant: & demùm *mathematica* seu cognitio quantitatum & proportionum; omnium utilissima & perfectissima. Primam in Pathologiam promoverunt Empirici, secundam Dogmatici, tertiam adhuc desideramus. *Videsis Schreiberi Elem. Medicina*, n. 139.

De Ægritudinis causâ & principiis.

Cognitio philosophica ægritudinis dicitur *æthiologia* seu doctrina mutuæ

nexus qui est inter symptomata, & eorum principia & causas.

15. *Principium* dicitur illud ex quo alterius possibilitatem intelligimus; in scholis vulgò dicitur *causa remota*; sic cordis vis est principium vitæ, quia ex illius vi, seu actione intelligimus cur sanguis circulari possit, cur arteriæ pulsare valeant, &c. Cordis structura, firmitas, sunt pariter principia vitæ.

Principia, alia sunt activa, alia passiva. Sic stimulus nervos vellens, ejusque actio sunt principium doloris; contractio ventriculi principium vomitus activum. Laxitas orificii sinistri ventriculi, hujus structura, pilori constrictio, obstipatio sunt vomitus principia passiva.

Principia dividuntur in occasionem, conditionem, circumstantias, materiem, instrumentum, &c; dicuntur in scholis causa occasionalis, prædisponens, seu prægumene, excitans seu procatactica, materialis, &c.

Posito principio, possibile est ut ponatur effectus quæsitus, sed non ideò ponitur, vi definitionis, quia à possibilitate ad actualitatem non valet conclusio. Undè definitur in scholis principium morbi illud quod ad morbum quomodocumque concurrat; causa verò quod morbum producit. *Vide Galen. Histor. philosoph. de differentiâ principii & causæ.*

16. *Causa* propriè dicta, est illud ex quo alterius actualitatem seu existentiam intelligimus, Wolf. *Ontol.* 881. Definitur à Galeno *Finit. med.* *Causa* est quæ in corpore quidquam facit, exersque est ipsa corporis.

Ratiocinari est unum ex alio inferre seu colligere; si itaque actualitas effectûs ex altero seu causâ intelligatur vel inferatur, illa illatio est intellectûs, non verò sensûs operatio. Causa itaque, quatenûs causa, nequaquàm in sensus incurrit, sed tantùm in intellectum, demonstrante Hambergero *Prefat. Physica.* Neque

experientiâ solâ causa potest demonstrari, nisi per inconstantiam loquendi pro causâ habeamus principium, vel subjectum causæ.

Existencia seu actualitas est possibilitatis complementum, ita causa est principiorum complementum; ita ut principium ad effectum quidem concurrat, sed non sufficiat. Sic ventriculi nisus ad contractionem est principium vomitui necessarium, sed non causa, quia non sufficit, & requiritur ulterius ad vomitum actua-lem ut illa contractio superet æsopha-gi, & materierum ejiciendarum re-sistentiam.

Illam verò in ratiocinando acri-beïam necessariam quidem putamus, verùm in vulgari sermone nimia foret severitas principii & causæ accuratam distinctionem servare. Hoc tantùm monuisse sufficiat quòd causæ allata definitio conveniat causis, quas proximas, efficientes, sufficien-tes, continentes dicunt alii.

Si plures causæ concurrunt ad effectum compositum, seu ad effectum congeriem, singulæ *concausæ* dicuntur; sed unius effectus simplicis eadem erit causa, nisi pro causâ principium vel subjectum causæ habeamus. Hamberger. *Phys.* 18. inde fluunt axiomata, *positâ causâ, necessario ponitur effectus, quia nulla est causa sine effectu, nec effectus sine causâ*, cum mundus sit ab Ente sapientissimo, nihil esse aut fieri potest sine ratione sufficiente, demonstrant Leibnitz, Wolf. &c. nihil fortuna, nihil fatum producere possunt.

17. Ratio sufficiens actuum principii sentientis vel intelligentis, dicitur *motivum*; sic inclinatio animæ ad bonum sensu perceptum, est motivum actionum naturalium.

18. *Consuetudo* agendi est habitus agendi vi motivorum præteritorum quorum confusa est memoria. Sic consuetudine ducti pane appposito vescimur sæpius antea manducato.

nullâ factâ inquisitione an salutaris an nocuus sit; consuetudo eâ ratione altera natura dicitur, quia nos determinat ad agenda ea, quæ pluries utilia sumus experti.

Quoniam natura sanitati corporis invigilat, cùm appetitus bona sensibilia semper sectetur, & mala fugiat, atque natura actiones ab appetitu suasas exequatur. *Natura* est principium actionum quibus bona sensibilia sectamur, & mala sensibilia rejicimus. Verùm bona sunt ea quæ nos, statumque nostrum perfectiores reddunt, adeoque sanos. Ergo natura est sanitatis tutrix. Mala sunt quæ nos imperfectiores reddunt, seu ægrotos; natura itaque est ægritudinis medicatrix ut pronuntiaverat Hippocrates.

19. Principia morborum, alia sunt noxia, alia verò utilia; principia noxia ea sunt quorum vis machinam nostram diruit, vel actiones vitales impedit, vel integritatem lædit, &

ad interitum disponit, ea reducuntur ad stimulos & ad obices ; talia sunt fluidorum & solidorum vitia quæ pendent ab ingestis , applicatis , retentis , &c. vitiosis , atque ipsamet ingesta , retenta &c. vitiosa.

20. Principia utilia vel salutaria morborum ea sunt , quorum vis & actio tendit ad causarum noxiarum correctionem vel ejectionem , adeòque ad sanitatem servandam vel recuperandam. Sic eò vergunt omnes actiones liberæ , ut nos ab injuriis externis tueamur , & ut , quæ ad victum , vestitum , & voluptatem necessaria sunt , accersamus. Omnes actiones naturales ut animi pathemata eò tendunt , ut bona sensibilia nobis comparemus : mala verò à nobis arceamus.

Sic si quis optimum alimentum assumpserit , & tamen errore mentis illud venenum esse imaginatus fuerit , is illicò nausæâ , cardialgiâ , & vomitu excitato , illud foràs ejicere

conabitur. Si quis etiam amicus digi-
tum oculis nostris subito admo-
veat, illicò caput retrahimus & nic-
tatione oculorum conservationi prof-
picimus.

21. Scholium. *Naturæ* nomen per
inconstantiam loquendi, summis in
arte viris nimium familiarem, in
diversos significatus abripitur. Sunt
qui naturæ nomine *Deum* intelligunt,
atque in hoc potissimum situs est
Spinozismus, quòd Deum cum mun-
do seu *universo* confundat hæc Secta.
Sed hujus erroris suspicionem effu-
gere est facile, nomina cuique enti
propria adscribendo, & metaphorica
dimittendo. Alii naturæ nomine
essentiam audiunt, ut cùm agunt de
naturâ morbi, quod est verbum
absurdum apud Medicos, qui in eo-
dem opere morbos naturæ commit-
tendos esse, aut morbos esse contra
naturam pronuntiant: Si enim, ut
fieri debet, definitio naturæ (essen-
tiæ) in locum alterius substituatur,

sequetur naturam morbi esse contra
 naturam (essentiam) vel discursus
 omninò mentis inops his verbis signi-
 ficabitur. Non minor est confusio ,
 si eodem nomine humanæ machinæ
 structura designetur. Si nomina ea-
 dem diversis rebus assignantur eodem
 termino audito , vix possibile est au-
 thoris sententiam intelligere , nisi
 fortuitò. Ergo qui eosdem terminos
 in diversis significatibus adhibet ,
 ille loquitur ut non intelligatur.
 Naturæ significatus apud medicos
 acceptissimus, est retinendus, defini-
 tione firmandus, cæteri ablegandi.
 Sic *naturam* vocamus cum Galeno
 illud principium , quod ciet motus
 in corpore necessarios , sive consen-
 tiat sive recuset voluntas. Eundem
 significatum servat Hippocrates ubi
 dicit *naturam* esse morborum *medicatri-*
cem , & cum pronuntiat, *natura licet*
inerudita , *quæcumque opus sunt* , *efficit* ;
 & quò *natura* *vergit* , *eò ducendum est*
per loca convenientiora.

Solus inter antiquos Asclepiades
asserere ausus est naturam morbis
non mederi, undè his verbis in eum
invehitur Galenus (Tom. 1. pag.
918.) *In eo omnibus refragatur Ascle-
piades non solum Medicis, sed etiam
ceteris hominibus, quòd naturam pro
hominis salute quidquam moliri neget.*
Inter neotericos verò nemo negat
dari in homine principium quod in
humanæ machinæ conservationem
multos conatus instituit : undè ait
Sydenhamius *morbum esse conamen na-
turæ, quæ materia morbificæ extermi-
nationem in agri salutem molitur.* Et
Medicus naturæ minister & interpres
à Baglivo vocatur, atque ejus honor,
ex Boerhaavio, *in eo consistit ut naturæ
serviat.* Orat. 8.

In hoc solum litigant neoterici
quòd alii naturam esse principium
sentiens, & proindè immateriale :
alii verò materiale putent : verùm
hæc quæstio merè philosophica est,
& nimium multis difficultatibus ob-

voluta , quàm ut hîc dilui possit. Nos cum Galeno , Riverio , Dulau-
rentio , aliisque Academiae Monspe-
liensis antiquis patribus , nec non
cum Boerhaavio , Frid. Hofmanno
credimus naturam esse principium
eorum conatum , qui in sanitatis
tutelam & ægritudinis medelam ,
renuente etiam voluntate , in morbis,
ut in pathematis , instituuntur.

Motiva quæ naturam ad agendum
determinant , sunt vel bonum vel
malum sensatione aut imaginatione
perceptum. Ex ideâ boni cibi natura
in esuriente omnes motus & secre-
tiones exequitur ad ejus assumptio-
nem , masticationem , & degluti-
tionem necessarias. Illa salivam in os
ubertim emittit , illa musculos etiam
nobis ignotos eo ordine , eâ vi con-
trahit , quâ ad deglutitionem opus
est , ea in dormiente etiam salivæ
deglutitioni prospicit ; illa in pruritu
scalptum imperat , in ambustione
improvisâ partem ambustam retrahit.

Ex ideâ mali natura determinatur ad eos motus exequendos, qui malo removendo sunt necessarii, licet non semper sufficient, imò licet illi conatus, sine salutare, eventu funesti quandoque sint. Sic illapso in oculum pulvere, palpebræ nictationibus suis everrunt, lacrymæ rivulis jugibus eluunt, digiti frictibus auferre conantur quod noxium est. Idem accidit stomacho post veneni assumptionem. Ita ut nulla sit pars quæ modo sibi proprio, & juxta organa sua, non conetur, quæ bona percipiuntur, admoveere, retinere; quæ noxia corrigere, & eliminare nobis invitis & non advertentibus.

Non solùm autem pars malo tentata nisibus propriis sibi prospicit ut nares sternutatione, os expuitione, ventriculus vomitu, pulmones tussi, &c. verùm & alia organa, quorum actio utilis esse potest, manus auxiliatrices porrigunt, velit vel nolit homo, appetitûs vehementiâ

crescente, prout necessitas exigit: sic intruso intra fauces osse, animal caput inclinat, ut proprio pondere os elabatur, caput dein succutit, nauseat, tussit, imò pedes intra guttur adigit ut se ab hoc strangulatu liberet; nec conatus intermittit, licet exindè promptior cieatur inflammatio gutturis, licet acceleretur partis cruentatio, laceratio, ac licet frustra tentatis omnibus, citius vires exhauriantur, & mors accedat promptius; undè inducebatur Asclepiades ad asserendum naturam etiam nocere: verum ex eo quòd quis in moralibus periculis arcendis, ut in hoste per vim repellendo sibi eventu quandòque noceat, non minùs verum est ejus conatus tum naturales, tum liberos eo fine esse institutos ut suæ tutelæ prospiciat.

Cùm guttula aquæ insipidæ, inter ridendum hausta, adhæsit chordis vocalibus, & rimam glottidis partim obturavit; vel cùm vesica suilla

circa caput canis aptata fuit, deficiente intra aliquot minuta aëre, magnæ anxietates superveniunt, quæ conatus, sine salutare, determinant periculo, & potentia motrici superstiti proportionales. Tunc autem illa determinatè organa nifus edunt quæ ad eum finem possunt conspire, licet omnes nervi sint continui vel contigui, non cietur tenesmus, nec dysuria, nec aliarum partium nifus; ex millenis diversis actionibus quæ à pectore possunt edi ut risus, singultus, oscitatio, suspirium, loquela infinitis modis variata, &c. unica excitatur, quia unica ad guttulam aquæ expellendam utilis; tussis scilicet. Quis itaque cœcæ sympathiam; quis fortuitam nervorum pressionem incusabit, ubi datur organorum & motuum determinatorum selectus, nemini non obviu?

Alia sunt bona *intellectualia* de quibus sensus non sufficit ad iudicandum, alia *sensualia* de quibus

sensus seu instinctus nos admonet ; quæque sæpè judice intellectu mala sunt.

Hinc continua naturæ & libertatis seu cupiditatis , & rationis repugnantia ; sensu duce absinthium averfamur , & cùm etiam illud libere deglutimus , voluntate scilicet prædominante , interim illud abhorret & respuit natura. Sic Hydrops aquam miserè appetit , instinctu duce , verùm intellectu & rationis vi illam bibere recusat. Rabiosus cùm astantes dentibus impetere appetit , eos simul admonet ut sibi caveant ; chlorotica, quæ gypsum sibi noxium est experta rationis imperio dolet & mœret quòd ad ipsum deglutiendum ab appetitu feratur. Tunc equidem natura nocet , cùm tamen appetitûs sensitivi leges sequitur ; undè Medicus naturæ quidem obtemperare debet, ut ait Baglivus, sed eo fine ut ipsi dein imperet , atque juxta Hippocratem eò ducendum est , quò
natura

natura vergit; nam *naturâ repugnante* nihil medicina proficit, ut ait Celsus; verum Medici officium est *loca eligere convenientiora* per quæ ducendum est.

Dum Galenus capram vivam dissectaret, in lucem editus est ejus foetus, qui cum primùm pedibus instisset mucum suum excussit, & dein pede postico sibi costas repetitò scalpsit, ex quo omnes discipuli præsentes exclamaverunt primò quòd hoc animal symptomatis medelam absque doctore invenisset. Secundò quòd per hoc membrum solum id fieri posset. Tertiò quòd per hunc modum. Quod quidem, pergit Galenus, indicat apertè providentiam naturæ in animalibus, per quam & secundâ valetudine fruëntia conservantur, & ægrotantia morbo liberantur. Hæc Galenus in *Epidem. l. 5.* ubi de natura medicatrice, quam dicit esse, *vim in animalibus habitantem & eorum operationum rec-*

*tricem providam, quæ in hominibus
ipsis eos motus exequitur quos voluntas
vix posset, quæque musculos etiam nobis
ignotos & modis ignotis, non secus ac
voluntas in suos fines adhibet; quæ vias
sibi novas invenit & cudit ad materie
morbificæ eliminationem, quæ verbo, sine
doctore, omnia, quæ opus sunt, efficit.
Hæc Galenus ex Hippocrate.*

Hos duces secuti existimamus
naturæ conatus esse Medicis apprimè
distinguendos, & in ipsis consistere
præcipua morborum symptomata
activa & fine suo, si non eventu,
utilia, quorum tamen conatuum
non otiosus spectator, sed sapiens
director debet esse Medicus, cujus
officium est, teste Sydenhamio, ut
*naturam languentem excitet, & furem
tem refrænet.*

Non possum autem illis eruditis
adstipulari viris, qui naturæ provi-
dentiam omnem recusant, quique
ejus conatus tamquam in concinnos
motuum sympathicorum effectus,

sine sapientis moderatoris lege ,
adeò que sine ullo fine productos &
soli Spinozæ fato , vel Ethnicorum
fortunæ tribuendos admittunt. Quod
verò me maximè ab ipsorum opinio-
ne dimovet, est continua legum Hy-
draulices & Mechanices cum hac
opinionem dissidentia , imò contrarie-
tas ; falsum etenim esse quidquid
vel uni veritati repugnat extra du-
bium est , propositiones autem me-
chanicæ , quàm multas esse necessa-
riò veras , hoc nemo inficiabitur ;
cùm itaque omnis conatus ex resis-
tentiâ adauctus necessariò supponat
juxta mechanicam , vim motricem
adauctam , atque omnis materies
adeòque machina per se resistat mo-
tui , seu polleat vi inertix , neces-
sum est omninò ut in homine præstò
sit motrix potentia quæ has resis-
tencias percipiat , & ad hasce superan-
das conatus suos intendat. Motus
enim in machinis adaugeri , non
sublatis , imò adauctis resistentiis ,

nisi potentia motrix fortiùs agat ,
mechanicæ repugnat.

De signis ægritudinis.

22. *Signum* dicitur illud ex quo
alterius præsentia , præteritio vell
futuritio colligitur. Seu illud cogni-
tum ex quo in alterius ignoti cogni-
tionem devenimus. Sic fumus ignis
latentis , & ignis fumi ignoti signum
est.

Signum est , vel extrinsecum rei
signatæ, ut fumus respectu ignis , &
tunc signi nomen genericum retinet;
vel ipsi intrinsecum est , ut signum
datæ plantæ est tot petalis , stamini-
busque gaudere, & illud signum *nota*
vel character vocatur.

Nota est illud rei intrinsecum per
quod cognoscitur , & ab aliis distin-
guitur.

Signum triplex est, diagnosticum
quod statum præsentem ; prognosti-
cum quod futurum ; anamnesticum

quod præteritum indicat. Sic pulsus frequens arteriæ signum est, cor frequenter contrahi ; rugitus intestinorum diarrhæam accessuram prænuntiant ; foveolæ cutis variolas præcessisse monent.

23. Quidquid est alterius causa vel effectus , illius signum est certum ; positâ enim causâ , effectus necessariò ponitur : adeoque ex eâ certò colligimus effectûs præsentiam vel futuritionem. Sic pulsus frequens, est signum certum frequentis cordis contractionis , & reciprocè.

Quidquid est alterius principium, illud ejus est signum conjecturale. Principium enim est illud ex quo alterius possibilitas intelligitur, adeoque eo posito intelligimus alterum dari posse. Sic quia intestinorum contractio , quæ rugitum facit , est principium diarrhææ , ex rugitu diarrhæam conjecturâ præfagimus.

Quæcumque à communi principio dependent, sunt sibi signa con-

turalia mutuò. Sic hyrundinum accessus & plantarum florescentia ab eodem calore atmosphærae tamquam principio dependent, undè unum est signum alterius.

Signa morborum intrinseca seu notas, signis extrinsecis multò anteponendas esse quisque satis percipit; adeòque notas morborum accuratè describendas esse extra dubium est. Notas autem omnium optimas præberent morborum causæ si forent satis cognitæ; sed hâc cognitione destitutis, imò & horum sede anatomicâ rarò cognitâ, supersunt tantùm symptomata, quæ morborum notas nobis suppeditare valeant.

Symptomata itaque notas morborum, seu eorum signa intrinseca nobis præbent certissima, signa verò tantùm conjecturalia ex principiis deducemus.

24. Principia morborum sunt duplicis generis; scilicèt prægumena seu prædisponentia; ea consistunt

in fluidorum solidorumque vitiosis dispositionibus quæ *morbi pathologici* dicuntur, quæque sunt morborum elementa. De his in primâ Pathologiæ parte.

Principia *procatarctica* seu excitantia, sunt ea externa quæ vim œconomiam nostram mutandi obtinent. Reducuntur ad *ingesta* ut alimenta, *applicata* ut aër, vestes, *retenta* ut feces, urina; vel sunt ipsæ hominis actiones tum liberæ, ut cursus, clamor, labor & quies, tum naturales ut pathemata vivida, languida, tum mixtæ, ut in somno & vigiliâ, quæ actiones vulgò *gesta* vocantur; de his in altera Pathologiæ parte sumus acturi, quæ ambæ partes continent Aitiologiam.

Principiis morborum expositis ad morbos ipsos seu ad nosologiam deveniemus. Ubi morborum classes, ordines, genera & species summatim exponemus.

Aitiologia Pathologiae.

25. Aitiologia, à Græco *aitia* seu causa, est ea Pathologiae pars quæ ægritudinis causas, & principia tradit.

Principia proegumena sunt, vel procatacetica; proegumena sunt ipsa fluidorum & solidorum vitia quæ morbis compositis elementa præbent.

Dividuntur vitia ratione subjecti in vitia similarium, & in vitia organicarum partium.

Partes similes, seu quarum singulæ moleculæ toti sunt similes, aut à se invicem non nisi situ distinguuntur, sunt propriè corporis elementa, ut ignis, aër, aqua, terra, &c. Harum vitia nulla novimus præter miscelam incongruam Græcis *dyscrasiam*, Latinis *intemperiem*.

Mixtio est duorum vel plurimum miscibilium seu ingredientium in
exilissimas

exilissimas moleculas divisorum talis interpositio, ut resultet tertium quid, cujus qualitates à miscibilium qualitatibus differant. Pulvis pyrius exemplum præbet.

Mixtio dicitur *perfecta* si in singulis partibus sensibilibus mixti eadem sit ingredientium proportio, quæ in toto mixto; secùs *imperfecta* dicitur.

Crasis sana ea est quæ ad sanitatem conducit, nobis per effectus tantùm cognita; vitiosa verò dicitur si sana ingredientium proportio mutetur. Sic si aqua prædominetur, datur dyscrasia serosa; si igneæ particulæ, datur caliditas excedens; si salina corpuscula, datur acrimonia, &c.

Hoc tamen ordine ablegato, vitia intemperiei reducemus ad symptomata ex ipsis producta, ut ad calorem, frigus, rigiditatem, laxitatem, aut inter vitia fluidorum exponemus.

Partes organicæ , seu quarum figura est determinata , ratione cujus ad determinatos motus edendos aptæ sunt , si vis motrix applicata fuerit , sunt omnes partes solidæ corporis humani , quarum aliæ sunt simplices, ut villus, fibra , vas , membrana , glandula , &c. Aliæ compositæ ut ventriculus , cor , vesica , musculus , artus , &c.

SECTIO PRIMA A I T I O L O G I Æ.

*De vitiis seu affectibus simplicibus ,
causis & principiis morbo-
rum proegumenis.*

26. **U**T inanem leptologiam & subtiliorem divisionem vitætemus , causas ægritudinum proegumenas , atque vitia seu affectus chi-

METHODICA. 51

rurgicos quatuor capitibus amplectemur, à simplicibus ad compositi progredientes. Agemus itaque 1°. De vitiis solidorum simplicium, scilicet de *rigiditate* & *laxitate* fibrarum ac viscerum & partium. 2°. De vitiis solidorum compositorum in *contiguitate*, *continuitate* & *figurâ*. 3°. De vitiis fluidorum in *qualitate* & *consistentiâ*. 4°. De vitiis fluidorum simul & solidorum respectivis in *plethorâ*, *inanitione*, *velocitate*, vel *tarditate*, *obstructione*, *evacuatione*, de *qualitatibus* & *viribus*.

27. Quòd autem ipsa vitia nunc causæ, nunc symptomata sint, illud exemplo patebit: verruca, vulnus, &c. Si extus appareant, *affectus* chirurgicos, *vitia* ac proinde symptomata levia constituunt: & si verruca meninges premat, si vulnus pulmonibus inflictum sit, ea symptomatum gravium, seu morborum ut epilepsiæ, hæmoptyses erunt causæ, vel principia.

CAPUT PRIMUM.

De vitiis solidorum , scilicèt fibrarum , simplicibus.

28. **S**olida simplicia peccant volumine & densitate ; hinc quadruplex vitium , *crassitudo , exilitas , durities , mollities*. Adde *erethismum & torporem*.

29. *Crassitie* peccant solida , seu magnitudine , cùm majus quàm functionibus suis obeundis par est , spatium occupant. Crassitudo mensuratur ex producto altitudinis & latitudinis per profunditatem. Sub pari densitate , ea est ut pondus : Alia crassitudo est cùm raritate , alia cum densitate partis. Rursùs alia in toto corpore , alia in parte.

Cause sunt , connata certis familiaris dispositio , quæ in villorum

flexilitate & distractilitate sita videtur: *victus* ex cibis eupeptis copiosum, humidum alimentum præbentibus, *exercitium* modicum aut nullum, vita deses, otiosa, vis digestiva & nutritia tamen valida, vasorum & membranarum flexilitas nimia, calor humidus, &c.

Phænomena, ex his sunt vel in parte, undè excrementia, de quâ *Cap. 4.* vel in toto, undè magnitudo, & crassities corporis quæ corpulentia vel *polysarcia* audit, simul & animalium functionum *languor* ob fibræ nerveæ crassitiem, undè Barytonæ evadunt; *motus* muscularis tardus; nam eadem animæ potentia molem majorem non nisi tardiùs movere valet. Si adeps summè creverit, ut fieri assolet, erit *difficultas* respirandi, maximè à motu, jejuniî euphoria; ab exsiccantibus, exercitio assiduo, leni, levamen.

30. *Exilitate* peccant solida, quæ ex dictis, contrariorum ratione,

patet. Patent & differentia.

Causa sunt connata mulieribus dispositio, maximè verò iis quæ molliter & delicatè educantur, item in urbe, non verò rure, degentibus; *ætas juvenilis*, vita minùs exercitata, *regio calida*, orientalis potius quàm borealis. *Longi morbi calidi*; *cibus parcior*, exsicicans.

Phænomena in fibris nerveis, facilis animi commotio, ad animi pathemata & ad hysteriam proclivitas, levitas tamen, & inconstantia, imaginatio vivida, ingenii acies. Anima debilitatis organorum suorum conficia in negotiis moralibus & morbo; sis turbatur, desperat, prosternitur.

In fibris carneis, textus mollis, omnes artus exiliores, ossa tenuiora, vis vitalis & muscularis exigua, sensibilitas summa, medicaminum turbantium difficilis toleratio. Juvamen à lacticiniis.

31. *Duritie*, densitate, tensione, tono peccant solida, cùm suæ flexioni

magis resistunt , quàm ad eorum munia requiruntur.

Ea resistentia pendet vel ab attractione mutuâ illorum , aut fluidi molecularum , quæ solæ pro solidis habentur ; vel à nativâ molecularum gravitate (quò pertinet densitas) vel à distractione , cujus ope villi nervei per latera magis adunantur & quid durius faciunt ; hinc patet quid rigiditas , densitas , & tensio partium ; ex omnibus major divisioni resistentia. Spectatur durities in toto vel in parte.

Causæ. Fibras *indurant* vita laboriosa , assiduum exercitium corporis citra defatigationem, victus ex cibis crassis , fibrosis , duris , vigente vi digestiva , & vi systalticâ partium ; vita rustica , regio frigida , ætas senilis ; aquearum partium avolatio ; ponderum gestatio ; instrumentorum tractatio , &c. *Tenduntur* partes spasmus , tractione , influxu liquidi intra tubos , exsiccantur effluxu ; è textu

rigent viscera excrescentiâ vasorum intrâ spatium præfixum ; fluidi tranaturi , maximè spissi hærentiâ , infarctu , dùm vasa non pari passu cedunt ; & modò à vi quâdam retrò urgente propellantur , nec elabatur pari passu fluidum. *Rigescunt* verò partes ab illis quæ fluida exsiccant ut ignis , fudor , absorbentia , quæ cogunt & coagulant , ut gradus caloris ebullitioni sufficiens , spiritus vini , vinum tartareum , acida mineralia , figida , viscosa , &c.

Phænomena in fibris *nerveis* *induratis* , apatheia , ingenii tarditas , sed iudicii firmitas , constantia , laborum tolerantia , in fibris *muscularibus* inflexibilitas ; & si perviæ sint fibræ nerveæ , ac vires motrices vigeant , robur majus exsurgit , ut in rusticis , viris , militibus. Si animi impetus torpeat , & riguerint nimis fibræ ut in senibus , hinc tremor , debilitas. *Tensio* in fibris nerveis sensibilitatem facit & ingenii acumen , in carneis

elaterem seu vim, quâ fibræ distractæ sese restituant, modò vis distrahens evanuerit; semper tamen quò plus distractæ, eò validiùs premunt, vi quæ tensioni respondet; tensio in fibris motricibus motûs agilitatem, pulsationum celeritatem juvat, modò vis motrix frequentius aut celerius applicetur. *Rigiditas* quæcumque in tubis, eorum diastoli resistit, hinc conatus naturæ ut tussis, palpitatio, spasmus, &c. in stomacho anorexia, tympano surditas; utero sterilitas; glottide raucitas; corneâ opacitas, &c. In visceribus *sclerisma*, quod à skirro differt admodum. In ossibus fragilitas, in tendinibus ossificatio, &c. Hinc morbi omnes à stricto Methodicorum.

32. *Mollities* morbosa, ejusque differentiæ, laxitas, raritas, contrariorum ratione, ex dictis liquent.

Causæ sunt laxior seu remotior, & rarior villorum minimorum con-

tactus , undè debilior attractio. *Laxatur contactus* villorum si deficient vires circumprementes ; sic animalia laxantur in vacuo , à calore æstatis : si deficient fluida tubulos replentia ac distendentia , ut in metu , in gaudio , in lassitudine , vitâ otiosâ , mentis inertia , somnolentia , sexu amabili , ætate tenerâ ; educatione molliori , urbanicâ ; huc etiam concurrat cibus mollior , potus aqueus , non fermentatus , abstinencia , morbus evacuatorius chronicus , &c. *Rarior fit contactus* per fluida texturæ fibræ subeuntia , seu villos ab invicem semoventia , undè illi per puncta se tangunt , quæ priùs per lineas ; huc aqua potu , fotu , lotu , vapore applicata ; huc virus scorbuticum , siphiliticum , gangrænosum ; huc calor humidus.

Phænomena. Nervis laxatis fit sensûs motûsque abolitio ; vide morbos paralyticos ; meningibus laxatis fit amentia ; somnolentia ,

stupor ; fibris carneis laxatis fit paresis, debilitas. Laxatis vasis fiunt tumores saccati, aneurisma, varix, hygroma : laxatis membranis fiunt prolapsus, herniæ, luxationes ; ossibus emollitis datur anæsthesia, osteosarcosis, immobilitas. Quomodo differat hoc vitium à sphacelo, œdemate, &c. alibi videatur.

33. *Erethismus*, irritabilitas, *eretisme*, est sensibilitas adaucta cum vibratilitate, vel contractilitate majori. Alius est *erethismus totius* generis nervosi & fibrosi, ut in hysteriis, hypochondriacis, phreneticis, maniacis, podagricis. Alius est *erethismus partium* quarundam, ut ventriculi, meningum, glandulæ inflammatae, uteri gravidæ, pulmonis phthifici, &c.

Alius est *erethismus nativus* & certis partibus præ aliis proprius, ut tendinibus, aponevrosibus, nervis, periostæo, ventriculo, intestinis, qui deficit cerebro, medullæ, cartilagini, ossi, &c.

Principia irritabilitatis sunt 1°. Fibrarum nervearum teneritudo & tenuitas ; nam quo teneriores & tenuiores , eò faciliùs ab eâdem vi possunt rumpi. 2°. Tensio , quia quò magis tensæ , eò ruptioni propiores. 3°. Elasticitas , quia tensionem supponit nativam. 4°. Pusillanimitas , seu meticulosa animi dispositio , ratione cujus vel à minimâ impressione multùm percellitur anima. 5°. Philautia seu amor proprius , undè continuò sibi cavent, nec quidquam tolerare possunt. Hinc puellæ , convalescentes , debiles sunt magis sensibiles.

Phœnomena. Erethismus pro diversis gradibus & pro partibus diversis varia inducit symptomata. Minimus erethismus inducit in debilibus & delicatulis subsultus , vibrationes à minimâ causâ , undè in ventriculo nausea , in intestinis diarrhææ , borborygmi ; major erethismus infert dolorem & motum muscularem ,

vel tonicum, vel clonicum majorem; hinc in ventriculo cardialgiæ, tensiones epigastrii, colicæ, in renibus suppressio urinæ, in vasis crispaturæ, constrictiones, anxietates, conatus irregulares. Maximus erethismus inducit dolores atrociores, inflammationes acres, spasmos & convulsiones, vel motus fibrillares artuum, fremitus, stridores dentium, agrypniam, &c. Erethismus in sphincteribus inducit difficultatem excretionum ut stranguriam, tenesmum, paracynanchem, &c. In tubis excretoriis oris ptyalismum, in tubâ intestinali diarrhæam, in vesicâ dysuriam.

Torpor, engourdissement. Est status in quo impressiones leviores objectorum externorum vix aut nullatenus percipiuntur; differt à paralyfi, ex eo quòd impressiones fortiores percipiuntur; atque remittatur non verò tollatur facultas sentiendi & movendi: alius est torpor generalis, cujus

principii sedes est in cerebro & cerebello ; alius torpor partialis in quibus cerebrum est intactum.

Principia torporis sunt 1°. *Laxitas* fibrarum cerebri medullarium , vel nervorum extra cerebrum. Ea verò laxitas à seroso latice in partibus , vel in cerebro effuso dependet. 2°. *Compressio* fibris nerveis illata , tum à partibus osseis fractis , luxatis , excrescentibus , tum à firmis ut phlegmone , skirro , sarcomate , procidentia , &c ; tum à fluidis mole auctis , congestis ; sic à plethorâ vasorum piæ meningis premuntur fibræ corticis cerebri , necnon à fluidis viscosis , crassis , pituitosis quæ à primis viis in sanguinem irrepere , & quæ motum suffocant , ac pressione sensum obtundunt ; indè enim influxus & refluxus fluidi nervei ad sensum & motum requisitus minuitur , vel præpeditur. 3°. *Obstructio* vasorum cerebri , ex quibus nervi continuo ductu , arte

riolarum lymphaticarum fluidi nervei secretionem & distributionem præpedit; hanc inducunt fortè narcotici vapores, effluvia metallica, &c.

Phœnomena. Sunt 1°. Sensationum lentor, remissio. 2°. Ipsius imaginationis tarditas. 3°. Propensio ad somnum. 4°. Indifferentia, seu immunitas à molestiis & à voluptatibus. 5°. Atonia partium omnium quæ in statu sano tonum à fluido nerveo sortiuntur, elasticitatis remissio. 6°. Motûs muscularis tarditas, difficultas defectu fluidi nervei & elasticitatis. 7°. Uberior serosæ cujusvis secretionis copia ut muci, urinæ, salivæ. 8°. Ingressus feri uberioris, crassioris in minima vasa relaxata facilior, hinc stases, œdemata, cachexia. 9°. Tardior propulsio, ejectio materierum, quæ à motu musculari debent excerni. Ut fecum, foetus, &c.

Hinc quærenti quotuplex sit vi-

tium in parte similari solidâ ; facilis est responsio; triplex scilicet in mole, in motu & in consistentiâ , utraque adauctâ , vel imminutâ ; huc intemperies veterum reduci facile possunt.

CAPUT SECUNDUM

De vitiis solidorum compositorum.

PEccant partes organicæ dictæ *solutione contigui, dimotione contigui, & figurâ*. Adde etiam fibrarum vitia his communia. Ad *solutionem continui* pertinent *fractura, vulnus, caries, ulcus*. Ad *solutionem contigui* referuntur *luxatio, & procidentia*. Ad *figuram* vitiatam attinent *protuberantia & depressio*, de quibus sigillatim.

34. *Fractura* est solutio continui in partibus duris , facta à causis mechanicis ut plurimum externis, citra substantiæ

substantiæ dissolutionem. Græcis *catagma* dicitur & obtinet in partibus osseis, cartilagineis, tendineis. Dividitur in scissuram, puncturam, excisionem, attritionem, &c.

Cause sunt corpora quæcumque solida, aut solidi vices agentia, maximè quæ vim cunei exercent, aut quæ summâ velocitate impetunt, aut ab ipso corpore humano, casu, pondere, motu, impetuntur. Causa integra est vis corporum major ossium resistentiâ: undè quæ ossium resistentiam minuunt, inter principia recensentur, tale est frigus hybernum, spasmus; quæ ossis flexilitatem minuunt, & fragilitatem augent; caries, remollitio à scorbuto, &c. quæ molem, adeoque vim ossibus detrahunt.

Phænomena, varia sunt pro parte affectâ, eaque in functionibus, excretis, & qualitatibus. In cranio, sunt sopor, carus, convulsio, parâlsis; in pectore pleuritis, tussis, &c.

suffocatio ; in artubus immobilitas ; dolor : hinc tumor , indè verò subsidencia , artûs brevitâs : à tactu fragor ; à specillo asperitas. Curatur repositione quam ars , & coalitione quam natura præstat.

35. *Vulnus*. Græcis *Trauma* , est solutio continui in parte molli cùm sensibili cujusdam liquoris effluxu , facta à causâ mechanicâ citra substantiæ dissolutionem. Dividitur in simplex , complicatum , suppurans , cruentum , à figurâ dicitur cæsis , excisio , punctura , contusio , &c.

Causa proxima vulneris est vis quæcumque solidorum tenacitatem superans ; sive interna , ut cùm vis sanguinis rumpitur aneurismus , cùm tussi rumpitur abscessus ; sive externa , ut cùm ignito globo plumbeo , lapide , ense , casu corporis , fauciantur partes. Vis solvens non simplex est , nam elastica vicinarum partium retractio præsto semper adest , quæ fibras semi-laceras solvit,

& labia vulneris tum separat, tum separata retinet. Interea vis attractrix quæ labia vulneris adunabat in summo contactu, jam ad minimam eorum distantiam evanescit. Unde quamdiu perseverat vulnus, tamdiu præstò est ejus causa proxima. Qui verò instrumentum vulneris ab ejus causâ non distinguunt, in illum errorem veniunt ut dicant dari effectum sine causâ, & causam sine effectu.

Phænomena, alia communia omnibus, alia singulis propria vulneribus. Solutâ fibrarum continuitate, tamdiu crescit vulnus, seu hiatus, quamdiu corpus scindens altius adigitur, & fibræ elatere suo retrahuntur; vulnus factum permanet, quia ejus causa, seu vis distrahens major vi adunante non est ablata, vel quia ex lege universali cuncta in statu suo perseverant, cum æquilibrium obtinere, aut cum vires motrices novæ non accedunt. Sectis membranis,

partes contentæ fluidæ , vel solidæ undequaque magis pressæ quàm in loco vulneris , huc affluunt ; hinc à solidis herniæ , à fluidis , sanguinis aut alterius liquidi effluxus ; truncus vasis transversim secti se sub labiis recondit ; fibris circularibus contractis , spontè stringitur orificium ; coagulato cruore sistitur hæmorrhagia ; arescunt labia , calent , rubent , dolent , inflammantur , naturâ fibras deperditas novarum explicatione sufficere & coagulum terere , expellere conante ; quibus peractis ea quiescit. Phænomena partibus singulis propria sunt ; in capite eadem quæ à fracturâ ; in pectore hæmoptysis , suffocatio , mors ; in abdomine , vomitus ac dejectio cruoris , ascites cruentus ; in musculis immobilitas , &c.

36. *Caries* , est continui in parte durâ solutio , à causâ physicâ , non evidenti ut corrosione , ignitione , putredine , cum substantiæ dissolu-

tionem. A causâ fovente dividitur in syphyliticam, scorbuticam, cancerosam, scrofulosam; à figurâ, in fistulosam, sinuosam, &c.

Causa. Fluidi putredinosi hærentia in fistulis osseis præsertim in cavitate medullari, hujus acrimoniam alkalinam exacuit; putrida vim septicam corrosivam obtinent. Hinc ab ossis contusione, fracturâ, tumore sanguis, vel lymphæ hæret, calore & quiete putrescit, putrida cariem inducit, maximè si virus syphyliticum, scorbuticum, variolosum, &c. accesserit. An ambustio, eschara, inter caries siccas reponenda sit?

Phænomena sunt in functionibus, excretis, & qualitatibus mutatis. Caries occulta producit remollitionem œdematosam carnis superstratæ, hujus dissolutionem; interea verò dolores, livedinem, nigredinem; dein manifesta evadit caries per asperitatem & fragilitatem ossis

visu, specillo, detegendam; ichoris foetidissimi, lividi, viridescentis, saniosi effluxus, vicinorum erosio, ossis consumptio sequitur. A suppuratione ossis, cariem determinat odor ichoris foetidus, putridusque, ut hic à vulnere distinguit ulcus. In cranio caries, cepheas, epilepsiam; in pectore empyema, diphsnæam; in artubus fracturam parat, utrobique dolorem, &c.

37. *Ulcus* (Græcis *Elcos*) est solutio continui in parte molli, à causâ erodente, vel dissolvente cum putredinis indiciis. Distinguitur inter practicos à vulnere suppurante, cui sæpè succedit; ulcus, ex foetore, viciniorum erosione, pertinaciâ, quæ in vulnere non reperiuntur. Ulcera ratione figuræ sunt vel cava, vel superficialia, sinuosa vel fistulosa. Ratione indolis alia sicca, rubra, dolentia, alia sordida, mollia. Sunt simplicia, sunt scorbutica, cancrosa, venerea, variolosa, &c.

Causa. Debetur ulcus causæ compositæ, scilicet vi cuidam vasa dissolventi, ut est ipsamet vasorum pulsatio, & simul fluidorum putredini, acrimoniæ, miasmatis. Vulgò vulnera ea abeunt in ulcera; in quibus, propter frigus admissum, compressionem à turundis, constrictiones ab astringentibus, neglectum, &c. Pus retentum putrescit, vasa crispantur, arescunt, vel etiam in quibus propter usum emollientium aut debilitatem nativam vasorum, cuncta laxantur, deterfusio nulla fit; ac demùm quoties sanguis lue quâdam ut cancerosâ, venereâ, variolosâ, strumosâ reperitur inquinatus.

Phænomena. Generalia sunt partis erosio crescens, foetor horrendus, alkalinus volatilis; puris pravi, diversi coloris, faniosi effluxus; quâsi fiat in cavitate cerebri, epilepsias, stupores; in cavo pectoris, dyspnæam, ciet. Si in tuba intestinali, nauseas, diarrhæas; in abdomine

ascites purulentos ; ubique ferè maciem corporis cum amphimerinâ hecticâ febre ; naturâ hanc putrem materiam repetitis vasorum ictibus eliminare conante.

38. *Luxatio*, Græcis *Exarthrema*, est contigui separatio in parte durâ ut ossâ, cartilagineâ, tendineâ. Ossa simul componuntur ope enarthroseos, arthrodiaë, & ginglymî; uniuntur verò immediatè per raphen, harmoniam, gomphosim. Mediatè per synevrosim, fissarcosim, synchondrosim, &c. Hinc luxationum differentiaë, quæ rursus vel completæ, vel incompletæ sub luxationum, distortionum nomine venientes, vel simplices, vel complicatæ cum fracturâ, vulnere, &c.

Causæ. Tamdiù ossa in suis articulis retinentur, quamdiù acetabulorum firmitas, musculorum tonus, ligamentorum & calyptrarum tenacitas, verbo vires retentrices majores sunt, vel æquales viribus antagonistis.

gonistis , ut artus appensi ponderi , ictibus , lapsibus , conatibus musculorum unius lateris , aliisque causis , quæ eò majori momento agunt , quò longiori vecte utuntur. Principia ergo proegumena sunt quæ acetabula complanant , undè parcior contactus. Huc exostoses in ipsis enatæ , vel caries in ossium capite , vel quæ ligamenta rodunt , ut ulcera , fistulæ ; emolliunt , ut hydrops articuli , oedema. Huc nervorum resolutio , tendinum sectio : Hinc vis retentrix minor. Vis antagonista major erit à causis proegumenis , ut artus pondere , tumore , à causis procataceticis , ut lapsu , saltu , ictu , &c.

Phænomena generalia sunt *tumor* in parte ad quam articulus excurrit , *excavatio* , vel mollities ex oppositâ ; *artus* , quoad longitudinem mutatio ; nunc enim *brevior* , nunc *longior* evadit , nisi sit mera distorsio. *Motus* articuli læditur , *aboletur* propter dolorem . aut impossibilitatem me-

chanicam ; *dolor* & distractio in viciniis compressis ; hinc inflammationes , paralyfes , gangrænæ , &c. Particularia Phœnomena , à depressis cranii ossibus fiunt , quæ ab illorum fracturis , à luxatis colli vertebri mors subitanea ; sed de illis fusiùs in Chirurgia.

39. *Procidencia.* (Græcis *Kele*) Est contiguitatis partium mollium separatio. Sive internis partibus , sive externis ea dimotio accidat , sive à supernis ad imas prolabantur , sive à dextris ad sinistras , aut reciprocè transferantur. Hinc differentia & varia nomina.

Causa. Sunt ut in luxationibus , retentricis facultatis debilitas , aut antagonistæ robur excedens ; nam hinc & indè tollitur æquilibrium , quò pars suâ sede firmatur. Sic prolapsus oculi causantur exostosis , tumor eum foràs extrudens , pondus proprium , si muscoli retinentes læcentur , resolvantur ; cristallinum

è suâ sede dimovent capsulæ ruptio, conatus validus ; stomachum in pectoris cavum intrudunt cursus nimius , nausææ vehementes ; hernias inguinales , ventrales foraminis ovalis , crurales , umbilicales intestinorum , omenti , vesicæ , uteri cient causæ similes : hepar , renes , lienem è suâ sede dimovent ligamentorum laxitas , ruptio , ponderis augmentum , vicinorum pressio , &c.

Phænomena generalia , sunt tumor & durities in loco quem prolapsa pars occupat , in derelicto vacuitas. Dolor à distractis , compressis vicinis , functionum læsio : *Particularia* , sunt ex oculi prolapsu cœcitas ; ex uvulæ descensu dyspnæa , tussis ; ex bubonocèle , ileus : ex uteri , vaginæ , recti procidentia ; ex enterocele , epiplocele , oscheocèle , exomphalo , &c. mala plurima.

40. *Protuberantia* , est partis extrâ consuetam libellam elevatio major quàm ad ejus functiones opus est.

Differentiæ ejus potissimæ quatuor sunt ; vel enim pars contenta fluida est , quæ continentem elevavit ; vel pars contenta solida continentem solidam extulit. Rursus utraque pendet vel à solidis , fluidisve simpliciter intumescantibus , vel à fluidis , solidisve in spatio amplo vel alieno cumulatis. Hinc oriuntur tumores solidi & humorales. *Solidi ad excrescentias & lordoses ; humorales ad tumores propriè dictos , & ad cystides* revocari possunt. Omnium causa proxima est *vis partis contenta major resistentiâ continentis*. Hâc positâ ponitur , hâc sublatâ tollitur protuberantia.

41. *Tumor* (Græcis *Onchos* & *Oïdema*.) Humoralis tumor , ea est protuberantia quæ debetur fluido cuicumque intrâ propria , vel aliena , sed minima vasa cumulato. Dividitur in frigidum , calidum & neutrum. Ad frigidos attinent œdema , skirrus , emphysema ; ad cali-

dos, phlegmo, erysipelas, furunculus; ad ancipites, struma, bubo, cancer, anthrax. Rursus vel tumores sunt solitarii, ut priores; vel gregales, ut vari, variolæ, rubeola, esseræ, aphtæ, lepra, gutta-rosacea, &c.

42. *Cystis*, folliculus, tumor sacculus humoralis, est illa protuberantia quæ debetur fluido cuicumque, intrâ propria vasa maximè dilatata, vel aliena receptacula, congesto. Dividuntur hi tumores in *solitarios*, quales sunt dicti lupiæ, ut atheroma, lipoma, steatoma, meliceris, hygroma, vomica. Huc talpa & abscessus; sunt etiam aneurisma, pneumatocele, hydrocele, spermatocele, hydrophthalmia: Et in *gregales*, ut sunt varices, hydatides, variolæ cristallinæ, bullæ in febribus malignis, phlyctænæ, &c. Ascites, hydrocephali, &c. non ad affectus, sed ad morbos referuntur ex n°. 8.

Causæ sunt quæ vim contentorum adaugent, aut quæ continentes imminuunt tum absolute, tum relative.

Vires humorum mensurantur ex eorum mole, & velocitate, aut nisu quo trudentur; cum autem in statu sano illæ sint æquilibres viribus vasorum aut membranorum continentium, undè fit ut earum moles eadem permaneat, necessum est ad hoc ut tumor efformetur, ut tollatur naturale æquilibrium, & ut vires fluidi in solida majores absolute fiant, vel respectivè, seu ut solidorum vires absolute minuantur. Ex vi absolute adauctâ in fluidis fit tumor calidus, id est major violentia, & attritus calore, dolore stipatus; ex vi relativè adauctâ in fluidis, seu in solidis continentibus absolute imminutâ, fit tumor frigidus & indolens, quia finè notabili renixu ex quo calor, qui sequitur rationem compositam ex ratione particularum

ignearum aut alkalinarum simplâ , densitatis partium simplâ , & velocitatis attritus duplicatâ. Si itaque attritus alicubi crescat , nec elabi possit fluidum , illud ibi incalescere , ideòque expandi necessum est , undè solida distendi , dolere , vasa sanguifera magis ampla , sublimiaque intensius rubere consequens est. Causæ similis tumoris , sunt externæ ut ignis applicatus , affricus vehemens ; internæ efficientes sunt fluidi subita rarefactio , vel motus & affluxus adauctus , undè hos tumores *per fluxionem* fieri dicebant Veteres. Adaugetur verò sanguinis in partem influxus , vel à voluntate ope motûs muscularis , vel à naturâ ad repagula circulationis removenda ; vesicarum verò & receptaculorum distensiones , quæ tumores frigidos ut plurimum constituunt , summum momentum ex parte fluidi licèt guttatim extillantîs , experiuntur ; hanc vim cognoscet is , qui , quo

pactó Sturmius ope vesicæ molam molendinariam attolli posse contendat, non ignoraverit. Resistentiæ verò receptaculorum minuuntur, si eorum tunicæ laxentur, lacerentur, minùs fulciantur, &c.

Phœnomena tumorum generalia ex allatis patent; particularia variant pro tumoris specie, & sede; in cerebro apoplexiæ, epilepsiæ, vertigines; in pectore, peripneumoniæ, asthmata, suffocationes. Milleni demum morbi ex variis tumoribus enascuntur, ut omnes inflammatorii à tumoribus calidis, &c.

43. *Excrescientia*, est partis elevatio non à fluido sed à solido ipso met enato, excrecente in minimis sui partibus, ut ex differentiis patebit. Dividitur quadrifariam pro diversâ tumoris firmitate: 1.º in *Exostosim*, quæ continet pœdartrocacem, spinam ventosam, nodum, cornu, huc gibbositatis species,

rachiticus tumor, &c. 2°. *Condiloma*, huc ganglion, callus, hordeolum, verruca, porrum, ficus, clavus, &c. 3°. *Sarcoma*, huc pterygium, encanthis, sarcocoele, hyperfarcosis, sextus digitus, bicephalum, cercosis, bronchoceles species. 4°. *Fungum*, ad quem attinent polypus, epulis, ranulae, natta, uvulae, clitoridis, praeputii excrescentiae molles, &c.

44. *Lordosis* Graecis, *curvatura* Latinis, aut quocumque nomine donetur, est partium solidarum e sua sede aut libella dejectarum, elevatio. Huic vitio annumerantur non solum distorsiones rachiticae tibiarum in valgus, raris; costarum, scapularum, sterni in gibbosis; cuposis, camarosis, anchilosis: sed & etiam tumores ab hernia, prolapsu, fractura, luxatione & his similia.

Causa proxima excrescentiarum est nutritio partis major, copiosior ob succi nutritii affluxum majorem,

& fibrarum primarum flexilitatem nimiam. Causæ remotæ sunt obstructio vasorum partis ; hæc enim positâ , secundum naturæ providæ legem humores in obicem fortius affluunt, non ex vasorum rectitudine & diametro, sed ex naturæ imperio, non secus ac in verecundiâ sanguis faciem determinatè petit, in æstro venereo penem, in motu voluntario certum electivè muscolum.

Phænomena, ex dictis (34. 38. 39. 42.) patent.

45. *Depressio*, est ea partis contractio, imminutio, tam parva moles ut ad sua munia fiat inhabilis. Differentiæ ex causis patebunt.

Causæ sunt vitium ortûs aut nativa conformatio à vi in utero partes premente. Undè nascuntur acephali, mutili, fimi, an actiuosa matris *imaginatio*, sit causa cur fimus fimum, mancus mancum generet? *Atrophia*, aut defectus succi nutritii. *Obstructio*, sic constipato bronchio,

pulmonis lobus contrahitur , obstructâ vaginâ , uterus evanescit ; exsiccatio seu *Aridura* , sic fenescendo corpus contrahitur ; *Erosio* , suppuratio , caries partes excavant , consumunt , emaciant : *Inediâ* , ventriculus ad coli diametrum accedit ; *Actu* tabulæ cranii , costæ introrsum incurvantur.

Phænomena generalia patent, combinatur aridura cum duritie (31.) sic hepar , pulmo , lien indurantur simul , & mole minuuntur ; quod vitium nemo ad skirros retulerit : quot morbi ex his partium ariduris , erosionibus , constrictionibus oriantur docet Boneti Sepulchrum.

CAPUT TERTIUM.

De vitiis fluidorum simplicibus.

46. **V**itia fluidorum simplicia sunt in crasi & consistentiâ. Vitiiosa fluidorum crasis, seu miscela & compositio duplex statuitur, alia ad acidum, alia ad alkalinum vergit. Hinc *acescentia* & *alkalescentia*. Consistentiâ seu firmitate peccant, tum excessu, tum defectu. Hinc *spissitudo*, & *dissolutio*.

47. *Acescentia*, vel discrasia ad acidum vergens, est ea fluidorum talis compositio, quâ, si sibi relinquuntur aut levi igne tractentur, odorem, saporem, copiosum acidum sal, valent fundere. Salia acida ea sunt quæ sapore proprio acido, effervescentiâ cum pluribus alkalicis se produnt, quæ chartæ cæruleæ

rubedinem conciliant , putredini resistunt , terrea corpora resolvunt , & factâ solutione alkalini aut terrei corporis in corpus insipidum , vel in salia neutra mutantur.

Causæ. Oriuntur salia his affinia in corpore 1°. Ab alimentis farinosis , succulentis , acidis recentibus , crudis , vel fermentatis vegetantium partibus. 2°. Ab inopiâ boni sanguinis , & præsertim inertîâ bilis in corpore hæc alimenta fumente. 3°. A debilitate fibrarum , seu à vasorum & viscerum ventriculi præsertim atoniâ (32.) 4°. A defectu motûs animalis.

Omnia vegetabilia insipida , inodora , acida , acescentia , exceptis folis aromaticis , lac animalium phytiphagorum præbent succos acescere aptos in primis viis. Sic videmus offas ex herbis , pane , orysâ , lac intrâ aliquot horas acescere , sive fermentare. Fermentatio enim est is motus intestinus spontaneus corpo-

rum vegetabilium , quo peracto ;
ex musto vinum & liquor spirituosus
inflammabilis , ac acetum acido fixo
præditum elici possunt.

Phænomena respici debent tum in
primis viis , tum in sanguine. Si vis
digestiva vigeat , talia alimenta citò
digeruntur , nec perficitur fermenta-
tio. Secùs verò *in primis viis* oriun-
tur phænomena cacochiliæ acidæ ,
ructus acidi , sapores similes , fames ,
morsus ventriculi , flatus , dolores ,
borborygmi , spasmi , bilis inertia ,
varia , mutatio , appetitus terref-
trium , absorbentium , acidum vo-
mitu rejectum cum terrâ fervens ,
feces alvi acidum spirantes , py-
rosis.

In sanguineis vasis cruoris inopia ,
lymphæ crudæ , aqueæ , acidæ copia ,
pallor , chlorosis , pruritus , pustulæ ,
sitis nulla , obstructions , ulcera ,
cruoris coagula , tum irritamenta
cerebri , nervorum , spasmi , &c.
Acor etiam in lacte , urinis , sudore

percipitur; verbo fit *cacochymia* acida simplex, *acerba*, *austera*, &c.

48. *Alkalescentia*, seu discrasia in alkalinum vergens, ea est fluidorum conditio, miscela, quâ, si sibi relinquantur ac levi igne tractentur, valent reddere salia alkalina volatilia, olea copiosa foetidissima & phosphorum. Motus, quo animalium imò & vegetantium partes ad hæc fundenda disponuntur, *putrefactio* nuncupatur, quæ perfecta est vel imperfecta. Salia alkalina ea sunt, quæ cum acidis fervent, tincturæ riccinoidis tricocci colorem cœruleum conciliant, sapore acri igneo donantur, ignis actione si fixa, aut putrefactione fiunt; si volatilia, in aëre deliquescunt, & post effervescentiam cum acidis initam, neutra evadunt. Ut acida assumpta vis digestiva mutat in fanis, alkalina in sanguine continuò ad putredinem pronò, chilus novus eluit, destruit, excretiones everrunt.

Causæ materiales sunt cibus ex quadrupedibus , piscibus , avibus annosis , carnivoris , rapacibus. 2°. Ex plantis alkalescentibus , aromaticis , umbellato , labiato , cruciformi flore , acribus ad condimenta adhibitis. 3°. Salia acria , spiritus indè elicti. 4°. Boni cruoris abundantia , &c. *Formales causæ* , magna virtus vasorum , viscerum , bilis copia , vis , alkalina indoles , calor ingens diù per febrem , exercitium conciliatus ; repetita diù circulatio sine novi , blandi , aquei , subacidi chili proventu , excretionum seu lotionis humorum defectus & stagnatio in colis. Miasmatum pestilentium , venenorum alkalium , gelu calore resoluti energia.

Phænomena in primis viis ; si frustulum carnis vesperè dentibus adhæserit , postridiè putridum , foetidum est. Sic animalium carnes in ventriculo laxo resitantes putrescunt , alkalinam , foetidam , nauseosam ,

feofam, abominabilem indolem acquirunt; cacochiliæ alkalescentis signa sunt sitis urens, prostratus appetitus, ructus nidorofus ut ab ovis putridis, fapor foetidus, foetor stercoreus, fordities oris, faucium, amarefcens, naufca, vomitus putres biliofi. *In viis fanguineis*, diffolutio putrida, lactis, feminis acrimonia, alkalina oleofa; color luteus; inflammationes celeriter in fphacelum vergentes; malignæ febres cum bullis; exanthemata livida; ciborum horror, carniū averfatio, acidorum, aquæ frigidæ defiderium; cruor tenuis, diffolutus, floridus vix concrefcens, cadaveris cita putrefactio, gangræna, &c. Boerhaavii *Aphor.* 86. *inftitut.* à 911. ad 916. & 1171. ad 1177. *Sthal. de fermentatione.* Ad has difcrasias reduci poffunt acrimonia muriatica, oleofa, biliofa, &c.

49. *Spiffitudo*, tenacitas, vifcofitas, diathesis gummofa aut refinofa

fluidorum; ea est guttularum coher-
rentia, quâ fit ut una sinè aliâ mo-
veri vix possit, ut ad sanitatem opus
est. Alia est pura, alia alkalina,
acida, &c.

Causæ materiales sunt, 1°. Farinosa,
edulia cruda, pultacea, austera,
immatura, non fermentata. 2°. Ge-
latinæ glutinosæ animalium, ut jus-
cula ex quadrupedum articulis, ex
ranis, testudinibus. *Causæ condi-*
tionales sunt debilitas vasorum &
viscerum (32.) bilis vappiditas,
inertia, (47.) imminutus motus ani-
malis, dissipatio liquidioris per eva-
cuationes serosas, retentio crassi à
debilitate vasis excernentis. Tunc
enim liberius agit attractio. *Causæ*
efficientes sunt 1°. Coagulatio à frigore
diù agente. 2°. Ab acidis minera-
libus, præsertim à venenis singula-
ribus. 3°. A spiritu vini, nec acido
nec alkalino immediatè applicato.
4°. Ab igne in gradu ebullitionis
aquæ. 5°. Ab alkalinis etiam vola-

tilibus in grumos vertitur. 6°. Inflammatio, ut in pleuritide, rheumatismo, &c. 7°. Terrea, absorbentia.

Phænomena in primis viis cacochiliae pituitosæ adscripta sunt anorexia, repletionis sensus, pondus stomachi, vomitus insipidi, ingesti cruditas, bilis inviscatio, alvus tarda sinè dolore tumens, obstructio mesenterii, chilopoesis impedita. In sanguine, cacochymia glutinosa, grumosa, pallor, immeabilitas, concretio, urina pallida, vix olens, saliva lenta, secretiones impeditæ, defectus subtiliorum, canalium minimorum infarctus, &c. De spissitudinis speciebus combinatis ut de inflammatoriâ, de scrofulosâ, &c. alibi.

50. *Fluxilitas*, fluiditas, dissolutio, diathesis serosa, ea est humorum minor consistentia & tenacitas, quàm quæ ad sanitatem requiritur. Dividitur in simplicem de quâ agi-

mus ; & in combinatam quæ frequentissima est , qualis dissolutio acida (47.) in qua grumi cruoris in lymphâ aqueâ acidâ natant ; dissolutio alkalescens putris (48.) ut in febribus malignis quibusdam ; dissolutio acris muriatica ut in hydrope, scorbuto; dissolutio acris oleosa , biliosa , ut in ardentibus febribus , &c.

Causæ Proegumene diluens vehiculum præbent, ut 1°. Alimenta ex cibis aqueis , succi plenis , baccis , pomis , cucurbitis , potus aquæ multus. 2°. Balnea frequentia , aër humidus. 3°. Urinæ , sudoris , perspirationis retentio. *Causæ Procatartice* sanguinem solventes , sunt 1°. Motus animalis adauctus , exercitia non sudante corpore. 2°. Martialium , mercurialium , aperientium energia. 3°. Venena quædam dissolventia ut hæmerhoï ictus, virus scorbuticum , putredo in sphacelo , maligno morbo præsens.

Phænomena. Perspiratio, sudor, urina copiosa: feces & omnia excrementa liquida copiosa. Postea corporis totius macies, aridura, debilitas, sitis, ficcitas, &c. Vide *Historiam morborum*, qui à combinatâ dissolutione foventur.

Cacochilia seu *saburra*, vulgò, *craditès*, *pourriture*, *indigestion*, est humor in primis viis à digestionē residuus, & quantitate vel qualitate nocivus.

Cacochilia multiplex potest assignari; ordinis tamen causâ dividetur in *putridam*, *empyreumaticam*, *fermentescentem*, *biliosam*, *glutinosam* & *crudam*.

Saburra putris vel *nidorosa* ea est quæ saporem abominabilem, qualis est ovorum aut carniū putrescentium, odorem ructuum oris similem, fecum dissolutarum fœtorem, &c. præ se fert. Oritur ex alimentorum præsertim animalium diuturnâ morâ in ventriculo, ex eorum ad

putredinem dispositione , vide *Alka-lescentiam in primis viis* (48.)

Saburra empyreumatica cognoscitur ex sapore igneo , adusto , ut olei , butyri frixi , ignem diutiùs passi , ex calore interaneorum , urinâ fervidiori , siccitate , calore majoribus : oritur ex calore nimio viscerum , usu adipis , olei , butyri , imò quandoque lactis , cum fervore stomachi , alimentis tostis , fumo perfusis , adipe acri conditis , frixis.

Saburra fermentescens vel acida , ex ructibus acidis , oris acido sapore , vomitu materie cum humo effervescentis , cognoscitur ; hanc comitatur sæpè pyrosis. Hanc inducunt
1°. Alimenta , potissimum in quibus latet acidum , ut vinum , cerevisia , lac. 2°. Acida ipsa , ut cerasa , limonia , acetum , &c. 3°. Motus intestinus enascens in alimentis vegetabilibus diutiùs in stomacho morantibus. 4°. Fermentum ab alimentorum reliquiis malè coctis.

5°. Calore ventriculi concurrente.

Saburra biliosa vel amara, ex oris amarore, linguæ sorditie flavescente, siti, calore cognoscitur, maximè si bilis vomitus vel dejectio accedant. Hanc inducunt bilis exundantia in primis viis, jejunium, usus alimenterum acrium, salitorum, piperatorum, necnon dulcium ut sacchari, mellis, dulciariorum. Hanc excitant febres triteophiæ ardentes, atque indè viscositates labiorum, linguæ, dentium fuscae, nigrae evadunt.

Saburra glutinosa, vulgò, *Glairuse*, *pituiteuse*, cognoscitur ex abundantia muci viscidi, pellucidi, mucos nasali, aut albumini ovorum similis, qui ano, vel cato rejicitur.

Principia. Laxitas aut torpor ventriculi & glandularum sebacearum, quæ in illum suos mucos dimittunt, ut membranæ pituitariae, tonsillarum, &c. Indè enim mucus uber

in stomachum depluit ; hinc senes , pituitosi , frigidi , visciditatibus illis sunt obnoxii : debilitas ipsius ventriculi , qui remorari sinit in suo cavo alimenta , quæ pro variâ indole in pastam crudam , viscosam abire possunt , talia sunt farinacea , pultacea , non fermentata , legumina , frigida. Ex his sanguinem fubeuntibus mucis sanguis viscosior evadit , undè pulsûs tarditas , intermissio , inæqualitas ; in ore sapor nullus , vel viscidus pastaceus , sitis nulla , in ventriculo frigus , pondus iners , inappetentia , &c.

Saburra cruda , vulgò , *crudités* , datur , cùm alimenta frigida , insipida in ventriculo sinè ullâ ferè mutatione retinentur , vel primas vias incocta prætereunt.

Principia sunt 1°. Ventriculi debilitas , frigiditas. 2°. Alimenta coctu difficilia propter densitatem , duritiem , ut carnes fumo induratae , ferinae , fibrosæ , compactæ. 3°. Alimenta

menta viscida crassa, ut legumina, castaneæ, cerealia, crustæ farreæ non fermentatæ vulgò, *patisseries*.

4°. Refrigerantia & laxantia, ut olera, acetaria, fructus cucurbitacei, juscule emollientia, ptisanæ viscosæ, pectorales. 5°. Alimenta copiosius assumpta, vel nondùm vacuo ventriculo ingesta, vel non satis masticata, vel sæpiùs in die deglutita, vel præsentē febre, aut debilitate ventriculi assumpta.

Cognoscitur 1°. ex pondere ventriculi cum ejus intumescentiâ, tensione; 2°. sensu frigoris; 3°. flatulentiâ; 4°. capitis gravitate, dolore, pulsatione, vel somnolentiâ; 5°. pulsûs frequentia cum lassitudine. Si indigestio sit gravis, accedunt; 6°. dolores constrictorii; 7°. vomitus vel nausea, cardialgiæ pectoris oppressiones, in pueris tussis; 8°. imò morbi capitis convulsivi, soporosi.

Cùm hæc saburra cruda transit in sanguinem, multiformes excitantur.

tur morbi à sanguinis inspissatione
procedentes , quæ referre longius
esset.

Cacochymia est pravorum humo-
rum quantitas in vasis sanguineis &
secretoriis , seu in secundis & tertiis
viis , undè plurimi morbi foveantur
vel excitantur.

Sanguinis nomine intelligimus
cruorem & lympham. Humorum no-
mine quæcumque cætera fluida ,
sive *reparantia* ut chilum , lac : sive
recrementitia , ut salivam , bilem ,
&c. sive *excrementitia* , ut urinam ,
perspirabile serum , &c.

Cacochymia multiplex est : ast
ejus potissimæ varietates , sunt com-
binatæ ex vitiis fluidorum & solido-
rum simplicibus , sic ex sanguine
spisso simul & frigido fit *cacochymia*
grumosa ; ex spisso & calido *cacochy-*
mia inflammatoria ; ex sanguine flu-
xiliori & acri , *cacochymia dissoluta*
acris ; ex lymphâ spissa & acri *caco-*
chymia acris & sicca ; ex lymphâ

spissa à coagulo , *cacochymia grumosa lymphæ* ; à lymphâ fluxiliori & aquosâ , *cacochymia serosa* ; à lymphâ aquosa , acris & cruore paucò condensato *cacochymia scrofo-grumosa* ; à pure sanguini mixto *cacochymia purulenta* ; à viru quovis ut syphilitico , leproso mixto *cacochymia virulenta*.

Ex illis *cacochymia inflammatoria* , & acris-ficca cum solidorum erethismo combinantur : *grumosa* verò lymphæ & serosa cum atoniâ solidorum ut plurimum observantur.

Rursus *cacochymia* à vitio lymphæ & humorum sunt vel universales cum totum corpus afficiunt , vel topicæ cum determinatis partibus potissimum nocent , ut pulmone , hepate , ventriculo , oculis , &c.

Cacochymia grumosa sanguinis , ex mucilaginis ejus seu partis fibrosæ exsuperantiâ , pendet. Principia frequentissima sunt saburræ crudæ , viscidæ sanguini transfusæ.

Cacochymia Inflammatoria pendet à mucilaginis sanguinis coagulo , cum conatu febrili , dolore , tensione ; undè fiunt morbi inflammatorii , rheumatici , arthritici.

Cacochymia grumosa lymphæ ex ejus mucilagine inspissatâ , crassâ , viscidâ dependet ; talis observatur in catarrhosis affectibus.

Cacochymia acris & sicca ex lymphæ & feri defectu , simulque ejus acrimoniâ procedit ; talis in hystericis & hypochondriacis datur.

Cacochymia seroso-grumosa lymphæ adest cum sanguis in patellâ efformat trhombum exiguum densum , copioso sero acri innatantem ; talis datur in chlorosi , leucophlegmatiâ , ascite.

Cacochymia serosa à feri puri copiâ dependet , ac indè imbibuntur solida , cellulæ adiposæ replentur , sed pars purpurea sanguinis non est condensata.

Cacochymia purulenta à remix-

tione puris cum sanguine dependet, undè febres hecticae, sudores nocturni, &c.

Cacochymia *virulenta* ut plurimum est acris simul & grumosa in chronicis ut leprâ, syphylide, strumis, &c. vel acris & dissoluta ut in scorbuto veteri, peste, variolis malignis, &c. Cacochymia *virulenta* est *multiplicativa*, seu cujus energiâ humores puri evadunt virulenti, & tunc *fermenta* vocantur, quæ sunt acefcentia vel putrescentia: Rursus illæ impuritates sunt quandòque *contagiosæ* ut lues syphylitica, scabiosa, hydrophobica, exque, si volatiles sint & exhalare queant, miasmata dicuntur.

Pravi succi qui constituunt cacochymiam procedunt 1°. A parentibus vel nutricibus ut rachitis, syphylis; struma, &c. 2°. Ab ingestis, sic morbi epidemici à pravi alimentis, dysenteria advenarum ab aquis inassuetis procedit. 3°. Ab

aëre miasmatis vitiosis onusto. 4°. A saburrâ sanguini transfusâ. 5°. Ab hæmatosi vitiosâ, sic à circulatione tardiori sanguis lentescit, stagnat, à velociori exsiccatur. 6°. Ab excretionis defectu, ut à suppressis evacuationibus, pustulis repressis, herpetibus percussis. 7°. A contagio tum immediato, ut scabies, syphylis; tum mediato, ut scorbutus in nosocomio scorbuticorum, dysenteria castrensis à latrinarum halitibus.

Cacochymia in genere 1°. Obstruit vasa minima, vel sanguifera, vel lymphatica, vel secretoria, hinc tumores, glandulæ duræ, excretiones suppressæ. 2°. Morbos contumaces inducit; si enim excipiamus morbos febriles ut pestem, variolam, &c. morbi cæteri à cacochymia inducti chronici sunt & pertinaces. 3°. Proteiformi indole gaudet, undè symptomatum vicissitudo, & alterna successio, sic ablato uno

symptomate, alterum in aliâ parte enascitur. 4°. Dolores inducunt plures cacochymix, ut arthriticos, syphyliticos, scorbuticos, pruritus, æstus, &c. 5°. Morbos cutaneos & tumores in glandulis excitant ut scabies, scrofula, syphylis, &c.

CAPUT QUARTUM.

De fluidorum ac solidorum vitiis.

§ 1. **P**Eccant fluida, solidaque simul his continendis, & movendis dicata. 1°. In proportionē quantitatis fluidi ad capacitatem vasis, adeoque *copiā* & *inopiā*. 2°. In motu utrisque communi, adeoque *tarditate* & *velocitate*. 3°. Quod tranatura sistantur, & remoratura evacuentur undē *obstructio* & *evacuatio*. 4°. In mutatâ qualitate, ut in temperaturâ mutatâ scilicet frigiditate,

caliditate, humiditate, siccitate & ea vitia vocantur *intemperies*, seu excessus qualitatum primarum, vel peccant in qualitatibus secundis, ut *odore*, *colore*, vel demùm peccant robore, aut debilitate.

52. *Plethora* est major fluidorum copia, quàm quæ vasis naturaliter contineri debet ad functionum exercitium. Dividitur in *universalem*, de quâ hîc agimus, & *particularem*, de quâ vide n°. 41. 42. 43. Universalis est vel *euchyma*, de quâ nunc, id est à bono sanguine; vel *cacochyma*, de quâ vide n°. 46. ad 51. *Euchyma* est respectiva vel absoluta; prior à capacitate vasorum minori, altera à sanguinis mole reapsè majori. Utraque demùm est *vera*, in quâ sanguis densitatem solitam obtinet; & *apparens*, quæ à sanguine rarefacto, minùs denso pendet.

Cause plethoræ 1°. *absolutæ* *veræ* sunt, a nimia ingestorum copia, aut sanguinis generatio, quæ est in

ratione compositâ quantitatis ciborum , frequentiæ assumptionum , succulentiae aut bonitatis alimentorum , virium simul digestivarum , appetitus vigoris , chili ductuum amplitudinis & numeri. *b* Parcior egestorum copia , quæ mensuratur ab excernendæ materiæ velocitate , ab orificiorum excernentium amplitudine , numero , ab excretionum periodicarum ut urinæ , fecis , catameniorum frequentia & duratione , & continuarum constantia , ut perspiratio est. *c* Laxior aut dilatabilior vasorum textus , cui favet desidia , somnolentia , animi tranquillitas , victus & aër humidus. *Absolutam falsam* producunt plethoram causæ *internæ* sanguinem rarefacientes , ut animi pathemata vivida , naturæ conamina in febribus ardentibus , inflammatoriis ; venena diaphoretica ; *externæ* causæ frictiones , calor , agitatio , medicamenta cardiaca , acria , calida , &c. *Respectivam*

plethorā producunt 1°. Constrictio tonica, vel spasmodica vasorum, membranarum, ut accidit in terrore, frigore, febrili accessu. 2°. Mutilatio artuum, castratio, dūm quantitas ingestorum, & vis coctrix eadem remanent. 3°. Obliteratio vasorum, aut exsiccatio, ut in fenibus, &c. non decrecente ciborum copiā.

Phænomena vera absolute plethoræ sunt habitus floridus, enfarchos, plenus, color cutis roseus, ejus nitor, planities abdominis, & totius corporis crassitudo, pinguitudo, intumescencia, mentis & corporis tarditas, somnolentia, vertiginosa capitis gravitas, arteriæ plenæ, magnæ, pulsus tamen parvus, quia ejecti qualibet vice è corde sanguinis quantitas crescit in minore ratione, quàm vasorum amplitudo; tensio vasorum quæ crescit ut diameter, non tam crescit quàm moles fluidorum, quæ est ut diametri quadratum,

undè pulsus non evadit durior. Moles movenda major ab eodem naturæ conatu non nisi tardiùsmoveri potest, undè pulsum frequentia & velocitas minor. In *apparente* plethora vis pellens sanguinem est adaucta, aut ejus vis expansiva fortior, undè major è corde in arterias fluidi projecti moles, major velocitas, indè magis impetuntur & tenduntur vasa; hinc pulsus tensio velocitatis quadrato respondens, conatus naturæ frequentius cor contrahit, ut in cursu, exercitio, irâ; indè pulsus frequentia, sanguis magis attritus in vasis cutis pluribus, amplioribus, sublimioribus ruborem vividiorum aut magis conspicuum refert. Plethora vera est velut quiescens obstaculum circulationi oppositum, quod natura interdum discutere per varias hæmorrhagias contendit; hinc fit plethora commota febrium acutarum, inflammationum comes frequentissima.

In plethora apparente seu *commo-
tâ*, arteriæ tument, quin nec moles
nec volumen totius sanguinis incref-
cant, ex eo quod scilicet sanguis
in majori ratione repleat arterias,
& in minori venas quàm in statu
fano, scilicet corde sæpiùs & altiùs
contracto propter vim majorem ipsi
applicatam. 1°. Sanguis intra arte-
rias fortiùs adigitur, adeòque eas
fortiùs diducit, undè pulsûs velox &
frequens, verùm quoniam resisten-
tiæ fluidorum intra vasa fluido plena
trusorum crescunt ut quadrata velo-
citatis ipsorum, crescente vi cordis,
erescit pari passu vasorum potissi-
mùm minimorum, & sanguineæ
columnæ resistentia seu reactio, &
indè nova causa tensionis arteriarum.
Crescente vi trusivâ per arterias,
crescit calor ubique, adeòque intra
datos limites sanguinis fluxilitas,
crescit etiam velocitas per venas, licet
in paulò minori ratione quàm per
arterias. Jam verò exindè sanguinis

cursus per arterias est velocior sed
 coactus ; per venas verò est velocior
 & liberior , quia cùm in venis ma-
 joribus columna sanguinis antece-
 dentis brevis sit, adeòque parùm suâ
 mole resistat , ea suâ viscositate tan-
 tùm retardatur ; sublatâ itaque per
 calorem viscositate jam celerior eva-
 dit sanguis per venas & liberior ,
 adeòque minùs premit venarum
 parietes , qui proindè elatere suo
 constricti minùs sanguinis continent,
 undè ea quantitate quæ in venis
 majoribus deficit sanguis arterias
 majores distendit , ea omnia sequun-
 tur ex eo principio quod si fluidi
 velocitas intrà vasa sensim magis ac
 resistentia augeatur , ut intrà vasa
 convergentia , pressio fluidi in pa-
 rietes vasorum increseat, quæ decre-
 cit in vasis continuò divergentibus ,
 seu latioribus : atque minores affric-
 tus fluido offerentibus , si ipsius
 velocitas augeatur. In hac theoriâ
 supponimus ventriculos cordis non

III. PATHOLOGIA

à vi sanguinis venosi, sed à fibris suis longitudinalibus, vel minùs obliquis diduci & his clausis aurículas vix sanguini ipsas dilatanti resistere.

53. *Inanitas* aut *keneacteia* Græcis, est ea fluidorum inopia aut vasorum tam parva repletio ut muniis sanitatis non sufficiat.

Causa ejus repetenda venit ex ingestorum inopiâ simul & egestorum copiâ. Huc 1°. Defectus cibi & potûs; aut quod eodem recidit, victus ex cibis paucis exsuccis, pravis dispeptis. 2°. Vis coctrix imbecillis, undè nulla aut parcior chyli receptio. 3°. Vis contractiva vasorum major, undè fluida vel non accipiuntur vel in auras perspirantur. 4°. Evacuatio frequens, copiosa, longa, multiplex, maximè perspiratio, morbi evacuatorii prægressi, ut diarrhæa, hæmorrhagia, diabetes, labor, agrypnia, &c.

Phænomena. Habitus strigosus,

cutis arida, macilenta, imò inar-
da, virium prostratio, pallor, pul-
sûs exilitas & tamen frequentia,
quia minor moles velocius ab eâdem
potentiâ movetur, quàm major.
Facies Hippocratica, oculi excavati,
genæ pendulæ, &c.

54. *Tarditas* circulationis fluido-
rum æstimatur ex pulsûs parvitate
& raritate conjunctim. Sit velocitas
sana sanguinis in aortâ dati hominis
ut productum quatuor linearum,
quibus crescit in diastole illius sectio,
per septuaginta seu pulsationum cu-
jusvis minuti numerum indè exsur-
get velocitas ut 280. & arteriæ dila-
tatio diametrum duabus tantum
lineis adauctam decrescet velocitas
quoties vel numerus pulsationum,
vel dilatatio arteriæ ita decrescant,
ut productum sit minùs eo numero.
Adeoque decrescet quoties frequen-
tiâ pulsationum eâdem remanente,
arteriæ dilatatio minor erit, nec
non quoties eâdem positâ dilatatione

decreſcet frequentia , imò etiam ſi frequentia creſcat , modò tamen in minori ratione quàm decreſcit pulſus magnitudo ; ſed utrâque ſimul , ſcilicet & dilatatione & frequentia , decreſcente , tarditas ſanguinis maximè adaugebitur.

Notandum verò pulſûs magnitudinem non eſſe arteriæ magnitudini ſemper proportionalem , ſed tantùm hujus dilatationi reſpondere , adeòque ex pulſûs magnitudine non poteſt æſtimari arteriæ magnitudo , cùm fieri poſſit , ut magna arteria parùm , & minor multum dilatetur. Velocitas ſanguinis eſt ſemper proportionalis radici virium ſanguinem trudentium directè , & radici reſiſtentiarum inverſè. Ita ut ſi cor fortiùs quaduplò conſtringatur ſub iiſdem reſiſtentiis ſanguis ſit duplo velocior , ſed ſi ſimul reſiſtentiæ ſint quaduplo majores eadem perſtet velocitas , ſi ſexdecies majores reſiſtentiæ cum quadruplâ vi cordis ,

cordis , duplò minor sit velocitas ,
&c.

Causa. Tarditas sanguinis debetur
vel decremento potentiae motricis ,
vel resistentiarum augmento. 1°. Potentia motrix debiliùs agit in cor
vel propter causas phycas , vel
propter causas morales. Propter
phycas causas , si nervi cardiaci
obstruantur , laxentur , premantur ,
secentur , si cordis textus laxetur ,
tono & elatere destituatur , si ejus
moles exerescat , si anevrismaticum
illud evadat. Causæ morales cur
anima motum cordis retardet , sunt
periculum alibi urgens ut in terrore ,
metu , mœrore , vel neglectus ne-
gotii vitalis propter summum gau-
dium , aut suspensio illius motûs
metu mali ex velocitate nimia oriun-
di , ut gangrænæ metu , in discrasia
alkalescente , morbis malignis : aut
ne vires citius expensæ in decursu
morbi deficiant , ut dum fluidi ner-
vei penus parcior est. 2°. Crescunt

resistentiæ cordis contractioni oppositæ *vitio vasorum*, si ea rigidiora evadant (31.) ut in senibus, à frigore, si angustiora ab iisdem causis: indè enim affrictus major; si obstruantur, nec natura velit aut possit obicem, adaucto cordis conatu, vincere; *vitio fluidorum*, si spissitudine simplici (49.) peccent, ut in hypochondriacis, melancholicis: si adsit moles movenda major, ut in plethora (52.)

Phænomena ea sunt quæ sanguini quiescenci accidunt. Pars serosa copiosissima à trombo purpureo separatur, hinc tumor cedematosus, laxitas solidorum, fluidorum cruditas, hinc obstructio, frigus, cachæxia, torpor animi & corporis, cruoris hærentia in vasis majoribus, dum arteriolas minimas sola lymphæ subit; hinc pallor aut fuscus color, pulsus rarus, parvus, tardus, mollis, respiratio similis, virium imbecillitas.

55. *Velocitas* circulationis nimia est ea quæ assignatos in qualibet ætate & temperie limites excedit.

Causa est quidquid vires motrices cordis & arteriarum intendit. Vis autem cordis adaugetur vel absolute, vel respectivè 1°. Absolute cum stimuletur à sanguine acri, fervido, metallicis, cardiacis particulis onusto; cum fluidum nerveum à meningibus punctis vellicatis elasticis in cor propellitur; cum copia sanguinis ea est quæ cordis & vasorum elaterem non infringat sed tantum intendat; cum causæ morales ad cor intensius movendum determinant, ut in irâ, furore; cum causæ morbificæ, corrigendæ vel eliminandæ è viis circulationis id exigunt, ut sunt obstructions subitæ in vasis sanguiferis, quæ per se vim cordis habitualement imminuunt, sed majorem multò naturæ conatum determinant undè febris. 2°. Respectivè adaugetur vis cordis expultrix.

si resistentia ex *parte fluidorum* minor
 evadat, ut imminutâ plethorâ per
 sanguinis detractionem modò vasa
 non concidant, à sanguinis autem
 missione in plethoricis, moles mo-
 venda imminuitur, in ratione dia-
 metri vasorum decrefcentis duplica-
 ta, dùm vasorum tonus, in ejus diame-
 tri simplâ tantùm ratione decrefcit.
 Si fluxiliora, dilutiora fluida mino-
 res attritus patiantur quod fit à bal-
 neo in melancholicis, maniacis, à
 potu diluente in pleuritidis; ex *parte
 solidorum* crefcit sanguinis velocitas
 si vasa potiffimum minima laxentur,
 ut fit à calore tepido balnei, febris,
 fudoris, quia illi tubuli paululùm
 dilatati multò minùs refiftunt liqui-
 dorum transfluxui, cùm superficies
 cylindrorum refpectu molis in ipsis
 contentæ crefcat tantùm in ratione
 diametri quadratæ; ergò duplò mi-
 nor eft refistentia ex affrictu respec-
 tu quantitatis sanguinis trajicien-
 tis vasa ad diametrum duplam

dilatata, quàm erat ante dilatationem.

Si actione balnei calidi resistantia ex parte viscositatis sanguinis minuat, & simul ratione caloris oscula vasorum dilatentur, velocitas crescet in ratione compositâ ex subduplicatâ tum fluxilitatis sanguinis, tum diametri crescentis.

Phænomena 1°. Calor corporis major exsurgit, si viribus cordis absolute adauctis debeatur velocitas. Nam calor est cœteris paribus ut duplicata velocitas & pro vario gradu variè mutat sanguinem; nam si consistat infrâ 94. grad. thermom. Fahrenheitii, ille sanguinem dividit, attenuat, fluxiliorem reddit, serum exhalat. 2°. Si supra serum coagulat, densat, cruorem inspissat ut in pleuritide. 3°. Si tamen sanguis ad putredinem propiùs vergat ut in febre ardente, malignâ pestilenti, calor putredinem, gangrænam accelerat, dissolutionem, & fluiditatem adau-

get. 4°. Pulsûs adest frequentia ;
 virium muscularium languor. 5°.
 Appetitûs prostratio. 6°. Rubor. 7°.
 Miscela partium heterogenearum ;
 hinc 8°. impedimenta secretionum
 salivæ , muci , urinæ , undè sitis ,
 siccitas oris , linguæ , narium , in-
 testinorum , &c. perspiratio tamen
 uberior. Undè exsiccatio , viscositas
 humorum , &c.

56. *Obstructio*. Opilatio barbaris ,
 Græcis *Emphraxis* est ea vasis &
 fluidi conditio , quâ fit , ut fluidum
 canales suos tranare non possit , eâ
 saltem velocitate , quâ debet , ut
 suis fungatur muniis. Dividitur in
 simplicem in quâ sanguis crassi natu-
 rali donatur , & in combinatam cum
 diversis discrasiis ut *acidâ* , *alkalinâ*
 cum velocitate in aliis vasis , aut
 tarditate , undè *frigida* , *strumosa* ,
melancholica , vel *inflammatoria*.

Causa est fluidi trajiciendi & vasis
 transmissuri major resistantia , quàm
 vis trusiva ipsi applicata, *Resistentia*

fluidi est major ratione molis, ratione grumorum & ratione viscositatis totius. Resistentia canalis est major ob angustiam à compressione seu thlipsi, contractione, obstipatione seu stenochoriâ, coalitu, & subsidentia. 1°. Moles fluidi est vel in moleculis, vel in toto; *molecula* fluidi majores evadunt, si sphaericam figuram amittant, & aliam quamvis induant; indè enim crescit earum superficies, & attritus, major etiam evadit mutua attractio, undè cohærentia crescit; moles in guttulis sensibilibus crescit per similem cohærentiam, congrumationem, spissitudinem (49.) demùm in toto propter plethoram (52.) ad priores attinet frigus, gelu, exsiccatio, calor, coagulum acidum, austerum, spirituosum, absorbens, oleosum, &c. 2°. Debilitas fluidi tranaturi pendet ex eo quod fluidi sussequentis vim non excipiat, aut minori vi pellatur, vide causas (54.) 4°. amplitudo canalis recepturi minor est

vel absolute, *a*, *compressione* externa passiva per tumorem (à 40. ad 45.) per causam distendentem, ligantem, trahentem, *b*, *contractione* propria vasis propter ejus elaterem adauctum, spasmus, tonum à stimulis, *c*, *obstipatione*, per tumores in textu vasis enatos inflammatorios, skirrosos, sarcomata, vide (43.) per crassitiem ejus uniformem adauctam, vide (29.) *d*, *coalitu* vasis propter cicatricem, longam subsidentiam, &c. *Relative* minus est canalis orificium propter deviationem globulorum rubrorum, fibrarum crassiorum in arterias lymphaticas, quod accidit motu fluidi nimis adaucto in directione vasis lateralis ut ex corde in carotides, aut propter fluenti mutatam directionem compresso canalis trunco. Item si plures se simul offerant globuli orificio vasis conici.

Phænomena ex canalis obstructione diversa sunt, prout vires contractivæ cordis adaugentur, in resistantiæ

Essentia ratione, quod accidit in obstructione subitaneâ; vel non adaugentur, quod in summâ debilitate & in tardâ obstructione circulationem non multum impediens fit. A. Si corpus sit mera machina & cor embolus, datâ obstructione, 1°. Imminuitur sanguinis transfluxus in ratione amplitudinis & numeri vasorum obstructorum. 2°. Pari passu decrescit moles sanguinis cordis sinus tranaturi. 3°. Vas obstructum arteriosum nec tumet nec detumet, quia à vi nec majori nec minori distenditur, & cum fluido tranaturo æquilibris erat ejus contractiva vis. 4°. Per vasa libera, si quæ sint, sanguinis velocitas eadem est quæ antea, verum in trunco tantò minor est, quò obstructa vasa sunt ampliora & numerosiora. 5°. Motus cordis tantumdem tardior & rarior evadet. 6°. Inter arteria obstructionem & origines venarum, sanguinis eadem erit quantitas

quæ est inter summam diastolem & systolem vasis media, nec evacuetur à vi cordis aut vasorum, nisi muscoli vicini pressi, contracti concurrant. 7°. Quantitas sanguinis per venas ad cor tendentis erit ut numerus & amplitudo vasorum liberorum; ergo naturalis minor. 8°. obstructis truncis venosis summum est discrimen tumoris, talis est obstructio frigida. B. Verum si cordis vires prodatis resistentiis & periculo imminente adaugeantur, quod à principio sentiente tantum fieri potest. 1°. Ut eadem moles sanguinis per arterias liberas ad cor reducat in datum tempus, vis cordis, posita obstructione, duas tertias arteriarum partes occupante, debet esse noncupla prioris; adeoque trigesies sexies major, ut velocitate duplâ sanguis ad cor redeat. 2°. Auctâ vi sanguinis arteriam obstructam impetentis, eam cedere & dilatari necessum est, simul & vicinas, undè premuntur.

venæ vicinæ , fit tumor , fit pulsatio major , fit calor velocitati duplicatæ , vasorum tensioni , fluidorum densitati respondens ; multum fluidi nervei impenditur, & in artubus deficit , unde horum prostratio. *Vide morbos inflammatorios & febres.*

Schol. 1. Docent hydraulici 1°. velocitatem fluidi per syringam , per folles trusi esse semper in diversis hujus machinæ sectionibus eò minorem , quò sectio major , eò majorem , quò minor. 2°. Docent etiam velocitatem hujus fluidi absolutam esse semper eandem in minimis alvei sectionibus , si vis trudens embolum & follis valvas, eadem sit. 3°. & si diversa fuerit vis impellens , velocitatem esse hujus vis radici quadratæ proportionalem. Verum docent 4°. experimenta Hales. Hamastatica minimam sectionem effectivam arteriarum esse in earum finibus , seu propaginibus , cum vigesima tantum pars sanguinis , qui truncum

apertum præterflueret, ejus propa-
gines intra idem tempus præter-
fluat, adeoque propagines arteria-
rum sunt minima sectio alvei arte-
riof. Hinc sequitur 1°. quòd obf-
tructâ dimidiâ parte propaginum
feu alvei arteriofi, dimidio minor
transitura fit sanguinis copia intra
idem tempus, ex corde in arterias,
ex arteriis in venas, &c. 2°. Duplò
• **ardior** erit cordis & arteriarum
contractio & dilatatio. 3°. Duplò
proinde rarior pulsus. 4°. Sed etsi
per minimam sectionem eadem sit
perstitura sanguinis velocitas, ea
tamen in truncis tum arteriofis,
tum venosis duplò minor futura sit,
quàm ante obstructionem.

Schol. 2. arteriæ & venæ sunt
elasticae & flexibiles & prout sanguis
in ipsarum parietes fortiùs premit
vel debiliùs, eæ magis vel minùs
diducuntur quàm in statu sano. Illæ
verò inæqualibus ictibus premuntur
à sanguine in statu sano : sanguis

quippe arteriosus duodecies circiter majori vi truditur quàm venosus, & in tubum verticalem lateraliter ipsis aptatum duodecies altius ascendit juxta experimenta hæmostatica; quoniam tamen tubi arteriosi firmitas & crassities est multò major quàm venosi, vires prementes sunt in statu sano viribus vasorum resistentibus proportionales, undè æquilibrium & vasorum quoad magnitudinem constantia. Jam verò obstruatur arteriosus tubus quoad dimidiam ejus alvei partem, ex scholio primo sequitur, quòd cùm in statu sano alveus in propaginibus sit vigesies angustior quàm in truncis, jam erit quadragesies minor, & ex principiis hydrodynamicæ Bernoullianæ pressio lateralis sanguinis in arterias erit vix sensibiliter major quàm ante obstructionem ut unâ centesimâ v.g. parte prioris; quod experimentis à posteriori confirmatur; nam ligata arteria carotis in cane vivo, vix

intra horam sensibiliter tumescit inter ligaturam & cor. Verum longè aliter se res habet, obstructâ venâ majori : illa enim juxta experimenta & leges hydraulicas duodecies magis intumescit, quàm intumescit arteria. Sanguis enim per venulas appellens, & effluere non valens, jam non amplius effugit pressionem sanguinis arteriosi subsequenti duodecies majorem, adeoque venæ tantâ vi pressæ debet tantò magis intumescere. Ultimæ propagines arteriarum sunt molliores, & tenuiores truncis, adeoque simili ratiocinio liquet quòd illæ obstructæ debent aliquando magis intumescere quàm trunci.

57. *Evacuatio*, effluxus, est fluidi intra canales continendi, vel tardiùs & rariùs ejiciendi, motus, quo extra vasa celeriùs, vel sæpiùs emittitur.

Causa est vis expultrix retentrice major. Vis expultrix est major culpâ solidi vel culpâ fluidi, ita &

minor retentrix ; *a*, vis expultrix
 vasorum , vesicarum , &c. crescit
 1°. convulsivo eorum motu ; sic
 convulso utero ejicitur foetus , vel
 convulsis musculis ambientibus ; sic
 convulsis musculis expiratoriis fit
 tussis. 2°. phlogosi levi , sic leviter
 inflammatus ventriculus omnia re-
 jicit. 3°. vel compressione externâ ;
 sic abdomen deorsum premunt obs-
 tetrices in partu. 4°. vel stimulo ;
 sic ab urinâ acri , à calculis frequens
 mictio. 5°. imperio animæ volunta-
 rio , naturali , pathetico , &c. sic
 voluntaria est exspuitio , naturalis
 ejaculatio, pathetica lacrymatio, &c.
b, vis fluidorum expultrix est eorum
 expansio, ut in eructatione , flatuum
 emissionem ; eorum pondus , ut in
 diarrhæâ ferosâ , effluxu muci na-
 rium , fecum in ipsis cadaveribus.
c, Vis retentrix vasorum minuitur
 1°. si sphincteres , emissariaque de-
 tendantur ; sic à debilitate, syncope ,
 sudor ; à metu , terrore, alvi solutio.

2°. Si laxentur ; sic à balneo calido perspiratio crescit , fit mictio. 3°. Si obices, tumores, ligaturæ auferantur. 4°. Si ipsi sphincteres ulcere, vulnere debilitentur, solvantur , &c. 5°. Vis retentrix vasorum deficit, & contenta liquida effluunt 1°. per *rixim* si vasa vi fluidi contenti crepent. 2°. per *diarefim* , si vi externâ mechanicâ fecentur 3°. per *diabrosim* , si à causâ physicâ dissolvantur , erodantur. 4°. Per *diapedesim*, si interstitia fibrarum membranas textentium diducantur. 5°. per *anastomosim* , si emissariorum excretoriorum ductus magis solito dilatentur. *d* , Vis retentrix fluidi aut corporis transituri decrescit , si lubricum evadat quod erat asperum & siccum , undè clysmata solvunt alvum ; si moles eorum decrescat , sic post puncturam foetus ascitici exeunt ex utero. Si guttulæ in minimas moleculas solvantur , sic sanguinis dissoluti per causas (50.) & trusi per causas (55.) fit diapedesis , sudor , &c.

Phænomena ex venæ sectionis theoriâ patebunt, quæ idcirco paucis tradenda. Venæ sectio triplex est quoad medici intentionem: *Evacuatoria* ad minuendam sanguinis molem & ad ventilandum seu à pressione vasorum liberandum sanguinem; talis dicitur quatenûs eâdem proportionem imminuitur moles sanguinis in vasis omnibus, tum vulnuscule proximis, tum ab ipso distitis. *Revulsiva* vocatur, si vasa à vulnuscule remota accipiant quantitatem sanguinis in minori ratione, quàm vasa vulnuscule proxima, sub eâdem diametro. *Derivatoria* verò nuncupatur, quatenûs vasa vulnuscule proxima, vel respondentia majorem creduntur accipere sanguinis copiam quàm remota licet ejusdem diametri.

Curavi ut effingeretur machina hydraulica ex tubis ferreis aortam ejusque primos ramos quoad flexuras & diametrorum rationem men-

tientibus, in ipsius truncum aqua ex receptaculo continuo pleno effluebat, & in hac aortâ obturato tantum unico orificio v. g. carotidis dextræ, quæsiui quanta aquæ copia intra minutum efflueret, tum ex sinistrâ, tum ex alterutrâ iliacâ; his inventis, reſeravi omnia orificia, & rursus quæsiui utrum per carotidem sinistram major, ut fert Bellinî theoria, & per iliacam minor efflueret, sed per utramque minor effluxit quàm antea; unde concludere licet quòd in machina hydraulica revulsio locum nullatenus habet in sensu Bellini, nec derivatio, sed tantum quòd apertâ venâ jugulari vel arteriâ carotide sanguis minori copiâ in carotides ambas & in iliacas influat quàm ante aperturam, seu quòd omnis venæ sectio est simpliciter evacuatoria.

Verum si de machinâ vivente & motus suos dirigente agatur, res alio modo se habet; in homine v. g.

si sit potentia quæ propter fines non dum satis intellectos, valeat nervis arterias ambientibus, arterias inferiores v. g. constringere dum superiores laxantur, certum est quod sectâ jugulari fluxus in carotides erit uberior cæteris paribus quàm in iliacas & reciprocè; quia ab illorum tuborum angustia decrescit sanguinis influxus, tum propter sectionis decrementum, tum propter affrictus incrementum, adeoque in humanâ machinâ, quatenus in venæ sectione, fieri potest ut vi pathematis animi certæ arteriæ constringantur præ aliis, fieri potest tum revulsio, tum derivatio belliniana, quod tamen à multis adhuc dum controvertitur.

§ 8. *Fætor* est materialiter ipsa partium corporis volatiliū & exhalantium conditio, quæ nares ingratè percellit. Alius ad acidum vergit, alius ad putridum alkalinum.

Causa. Repetantur ex humorum

in stomacho fermentescentium, & in sanguine sparforum exhalatione, si acidus sit, qualis in pueris sæpè observatur; vel ex humorum putrefactione, qualis observatur in ozæna, carie ossium, ulceribus, in sphacelo, in indigestione nidorosa, diarrhæa putri, in febribus ardentibus, malignis, ptyalismo scorbutico.

Phænomena in qualitatibus cunctis mutatis per se patent.

59. *Decoloratio* est coloris alteratio à consueto in alium. Color autem depravatus, est *morbis* per se in extensione ac duratione notabilis, ut in chlorosi, aurigine, melanictero &c. secùs tantùm *affectus* est, ut in nævo, lentigine, echymosi.

Causa determinati coloris, demonstrante Newtono, *Optic. l. 2. 3. part. prop. 7.* est in corporibus ejusdem circiter densitatis ac aqua, determinata molecularum primarum crassities. Sic color ruber textii

ordinis , seu sanguinis , supponit globulorum purpureos majores efformantium , crassitiem seu diametrum æqualem quindecim millionesimis partibus unius pollic. Harum viginti , luteum ; octo , violaceum ; una aut altera , nigrum , &c. colorem constituunt. Si autem eadem sit molecularum diameter , sed diversa densitas , diversus color exsurgit.

Phænomena. 1°. Albedo , flavedo corneæ , cristallini , lædunt , imò , si sint cum opacitate , tollunt visum. 2°. Pallor corporis , ut in terrore , metu , frigore , ex vasis cutaneis constrictis cruorem non admittentibus pendet ; in anasarcâ , syncope , chlorosi , pendet ex colore naturali cutis , ad cujus vasa cruor spissior , vel debilius propulsus non pervenit. 3°. flavedo ex imminutâ densitate , vel crassitie molecularum lymphæ repetitur in aurigine , vel à bile effusâ , &c. *vide* morbos cachecticos decolores.

60. *Caliditas* seu intemperies calida (Græcis *kauma*) alia est qualitas mutata, quæ, si certos limites excedat, vitiosa est. In Thermometro celeberrimi D. de Reaumur calor sanguinis sani est inter 27. & 28. gradum ; triplò minor calore aquæ bullientis ; ex thermometro è spiritu vini confecto , D. Farenheit , calor sanguinis humani sani est 96. grad. & calor aquæ ebullientis est 212. ad quem quò magis accedit , eò calor intensior. Alius est ardens , alius est inflammatorius, Græcis *phlogosis*, Latinis *Inflammatiō*. *Transf. philos. ann.* 1724.

Caliditas alia universalis , alia particularis , ut stomachi , pulmonum , prout ab usu calidorum illa , vel ista pars faciliùs læditur , & incalescit.

Causa. Calor omnis pendet à particularum ignearum vi , quæ , sub earum pari copiâ , est , ut corporum attritus. Attritus autem , de-

monstrante Hermanno in phoronomia, & calor indè exortus est in ratione compositâ ex densitatis corporum simplâ & ex velocitatis duplicatâ. 1°. Ab igne admoto, ab insolatione crescit particularum ignearum copia in corpore. 2°. Idem ab haustu calidorum tùm actu, tùm potentiâ, ut sunt liquores fermentati, spirituosi, igne referti, salia alkalina fixa summo igne parata, aromatica, &c. 3°. Motus intestinus putrefactivus qui ignem & alkalinos volatiles sales copiosos generat; sed is calor solus debilis est. 4°. Densitas nativa partium solidarum, accedente exercitio corporis. 5°. Densitas à compressione vestium, atmosphæræ gravis. 6°. Densitas in fluidis aucta à miscelâ corporis salini, metallici, ut à ferro, mercurio. 7°. Simul & velocitas fluidis, solidisque communicata, ut in cursu, cantu; à motu naturæ, ut febre, convulsione, ab animi pathemate, ut irâ, &c.

Phænomena generalia caloris acuti sunt fluidorum & solidorum expansio, rarefactio, laxatio, debilitas, sensatio molesta, anxietas, respirandi difficultas, pulsus plenus, velox, transpiratio, sudor; aucto gradu caloris vel continuato, emaciatio, exsiccatio corporis, celer humorum alkalescentia, putrefactio, foetor. A calore deurente tumor inflammatorius, erysipelatosus cum bullis epidermidis, sanguinis & lymphæ coagulo, solidorum erosione, &c.

Intemperies calida cognoscitur ex calore habituali, ex macie corporis, capillorum nigredine cum colore genarum rubro & cutis fusco, vasa sunt turgida sanguine, carnes densæ, ingenium vividum.

61. *Frigiditas* est intemperies frigida. Adesse cognoscitur ex sensu, & mensuratur in corpore humano ex gradu thermom. 96. Infra ad gradum 1. ubi incipit congelationis

tionis artificialis frigus. Gradus 32. congelationem aquæ simplicem sine salibus designat. In thermom. Amon-tonsii in quo calor aquæ ebullientis Mercurium attollit ad gr. 73. grad. 58. 7. designat calorem sani hominis. 62. calorem aquæ intolerabilem. 51. frigus hibernum congelascente aquâ, &c.

Causa demonstrante experientiâ Muschenbroeckii est fluidi cujusdam nitrosi aut huic affinis præsentia, & ignearum particularum expulsio aut quies. Causæ evidentes sunt 1°. frigidorum applicatio. 2°. minor attritus fluidorum, adeoque minor densitas & velocitas.

Phænomena pro vario gradu varia sunt. 1°. Frigore corpus densatur, stringitur, corrugatur, pori cutis obstipantur, color in pallidum, lividumque mutatur, sanguis ad interiora repellitur, fluida densantur, coagulantur. 2°. Crescente frigore magis livescit cutis, fortius

inspissatur sanguis , dolor acris ;
 pungens , rodens exsurgit , torpet
 alius sensus , rigent artus , tremit
 corpus , musculorum contractio
 difficilis evadit ; respiratio laboriosa ,
 mucus narium extillat , ungues in-
 curvantur & livent. 3°. Interea hu-
 mores congelatos si calor internus
 vel externus subitò resolvat , illi
 putrescunt , fit sphacelus &c. ad
 qualitates tactiles mutatas pertinet
 corporis asperitas , inæqualitas , ut
 tumor , depressio , &c. de qui-
 bus suprâ (40.) vide morbos ca-
 checticos infrâ.

62. *Humiditas* seu intemperies
 humida datur quoties solida , &
 fluida corporis humani scatent hu-
 mido seu latice aqueo ipsorum
 textum intimum penetrante & la-
 xante , undè partium mollietates ,
 raritas , textus veluti spongiosus.

Alia est universalis , undè corpori-
 lentia , glabrities , partium flexi-
 litas , flacciditas , albedo cutis , ru-

bedo minima : alia particularis , quæ sana est , ut in cerebro , medulla , &c. vel vitiosa , ut si cordis , si musculorum , si penis textus humidior & laxior evadat , undè motus debilior , sensus obscurior.

Principia sunt 1°. quæcumque serosum laticem laxare valent aut rariorem efficere. 2°. quæque serosum laticem in illis interstitiis , vel poris retinendum suppeditant. 3°. Constitutio nativa , hæreditaria , ortus à parentibus cachecticis , morbidis. 4°. Usus humidorum , ut aquæ meræ præsertim palustris , fructuum refrigerantium , balneorum , aëris austrini & humidis. 4°. Impedimenta excretionum serosarum , ut sudoris , perspirationis , salivæ , muci , urinæ , leucorrhææ suppressio in tempestiva ; hæc faciunt vita otiosa , mœror , somnolentia. 6°. Atonia à longis morbis prægressis producta.

Phænomena. 1°. Mollities major. 2°. Laxitas in carnibus , minor elasticis.

tas. 3°. Minor irritabilitas, sensus hebetior, motus tardior. 4°. Excretiones serosæ, mucosæ, faciliores, uberiores, sic pueri humidi sunt, & mucosarium, salivâ, humiditate capitis, aurium scatent. 5°. Dispositio ad œdemata, ad hernias, luxationes. 6°. Minor vis motrix in musculis, in corde, undè pulsus mollis, ac proindè minor affricus, minor calor. 7°. Sensus eò acutior est, quò fibræ nerveæ magis tensæ; ergo ratione contrariorum in humidis sensus hebetior, imaginatio tardior, pathemata languidiora, appetitus omnes, ut ciborum, veneris, potûs, minùs vividi. 8°. Adde capillos flavos, iridem cæruleam, sexum sæpè femineum, ætatem puerilem, &c. inter signa.

63. *Siccitas*, intemperies sicca, est constitutio fluidorum & solidorum in quâ debito minor est ratio serosi laticis ad partes fibrosas & glutinosas, undè partes aridæ, ex-

fuecæ evadunt. Alia est simplex, alia combinata, ut cum acrimoniâ fluidorum, cum erethismo solidorum; alia est universalis, seu toti communis; alia partialis, ut siccitas oris, linguæ, pulmonum, undè raucedo, tussicula; alvi, undè constipatio, &c.

Principia 1°. Quæcumque carnes condensant constanter, ut abusus liquorum ardentium, labor assiduus, exercitia diuturna in aëre frigido, sicco, pulverulentæ artes, nec non quæ ad fornaces, clibanos, caldaria factitantur. 2°. Quæ fluida coagulant, inspissant, ut ætate senili fit. 3°. Erethismi febriles, spasmodici, dolorifici, qui fugacem siccitatem inducunt. 4°. Evacuationes uberiores viâ perspirationis, diarrhææ, diuresis, ptyalismus, leucorrhææ, sudoris, &c. diætâ sicca seu usus alimentorum siccorum, crassorum, viscidorum, ut fit quadragesimali jejunio, cum potu

aquæ parciori , vel potu caffè ,
vini, aquæ vitæ uberiori. 6°. Vigiliæ
protractæ , pathemata vivida. 7°. *Ætas* senilis. 8°. Vita rustica , vena-
toria. 9°. Usus ciborum fumo &
sale conditorum , tabaci , &c.

Phænomena sunt. 1°. Cutis arida ,
non glabra , venæ minùs turgidæ ,
minùs cæruleæ , color capillorum
nigricans. 2°. Mens vivida , nisi
combinetur siccitas cum rigiditate
ut in senibus , ingenium acre , ap-
petitus vehementes. 3°. Calor habi-
tualis apud adultos siccos , ob af-
frictus majores , & fluidorum acrimo-
niam. 4°. Erethismus ob mayo-
rem solidorum exsuccorum densita-
tem ; hinc major carniû firmitas ,
elasticitas. 5°. Fluidorum acrimo-
nia , maximè si calor habitualis sit
cum siccitate combinatus , undè
dispositio ad erysipelata , herpes ,
exanthemata , pruritus. 6°. Impe-
tus major sanguinis cum tensione
arteriarum , undè dispositio ad

morbos inflammatorios & biliosos.

Siccitas partialis, ut *uteri*, undè sterilitas, catameniorum retentio; siccitas *narium*, undè coryza, &c.

Excessus vitiosus cujusvis qualitatis physicæ primariæ, scilicèt caloris, frigoris, siccitatis, vel humiditatis vocatur intemperies, Græcis *dyscrasia*. Verùm vitium in organis seu structura corporis est prava constitutio, seu *vitiosa diathesis*, quarum præcipuas simplices hæcenus recensuimus. Dantur autem vitiosæ constitutiones compositæ, quarum præcipuæ sunt *robur & debilitas*.

64. *Robur* seu robusta constitutio ea est dispositio corporis, & potentiaë motricis conditio, quæ hominem ad vires majores habitualiter exerendas aptum faciunt.

Illa dispositio in solidis exigit musculos crassos, firmos simul & elasticos, fluidum nerveum, copiosum & actuosum, ex parte animæ audaciam & immunitatem à metu.

mœrore. Distinguendum est robur habituale ab actuali vi ; vis enim actualis potest esse magna , licet robur sit exiguum ; qui etenim debiles sunt illi , si quidquid habent virium, impendant ad unicam actionem , illi vim quidem magnam exerunt sed citò exsolvuntur ; qui verò robusti sunt , illi magnas vires citra debilitatem & lassitudinem exercere possunt per longum tempus.

Principia constitutionem robustam inducunt. 1°. Ortus à parentibus sanis , vegetis. 2°. Vita puerilis sine morbis, adeoque sanguis & lymp̃ha puræ , nullo vitio inquinatæ. 3°. Vita rustica , exercitata , lauta tamen. 4°. Victus ex alimentis ætati , exercitio congruis , eupeptis. 5°. Usus modicus veneris , bacchi, somni , studii. 6°. Moles organorum , motus, ut cerebri , musculorum , in debitâ proportionem , magnâ cum firmitate , tono , elasticitate solidorum , aliquali sanguinis viscositate.

Phænomena.

Phænomena. Robusti facile omnes ferè excessus tolerant à quibus debiles citò læderentur, illis thorax latus, occiput amplum, artus torosi, pili hirsuti, caro multa, pinguedo pauca, cutis dura; respiratio & arteriarum pulsatio lenta, rara; plena, æqualis, constans: alvus tarda, urina cocta, somnus altus, reficiens; voracitas cum digestionem facili; animi & corporis firmitas. Undè liquet robur esse optimæ sanitatis comitem. Verùm robusti sunt cæteris minùs temperantes, roborique suo nimium confidentes, hoc abutuntur, & facile incidunt in morbos inflammatorios, ut pleuritidem, peripneumoniam, in morbos à plethorâ, ut hæmorrhoides, atque ea constitutio in ægris optimè notanda, ut-potè quæ fortiora tolerat auxilia, quæ debilibus nocerent.

65. *Debilitas* seu constitutio delicata, tenera, imbecillis, est ea in

quâ homo actiones & nifus folito fortiores exercere non poteft fine virium prostratione , laffitudine , difficultate & turbâ. Alia eft debilitas univerfalis ; alia particularis , ut debilitas cerebri , ftomachi , pulmonum , artûs , &c. alia nativa , & habitualis ; alia acquifita & accidentalis.

Differt ab aſthenia quæ morbus eft ; debilitas verò difpofitio ad morbum ; vocatur, gallicè *constitution foible* , *délicate* , *fluette* , &c. Principia funt 1°. fibrarum , mufculorum , offium gracilitas , & tenuitas , undè habitus tenuis , fanitas fluxa , *corps fluet*. 2°. Fibrarum teneritudo , feu textus rarus , minùs compactus , *constitution tendre* ; undè carnes flexibiles , molles, five cum corpulentia adipofâ , five cum extenuatione. 3°. Fibrarum gracilitas fimul & teneritudo , *constitution delicate* , five cum erethifmo , undè *temperamentum vividum* , five fine

erethismo & potius cum torpore ,
 undè *temperamentum molle* 4°. car-
 nes autem tenuibus , gracilibusve
 fibris confectæ , sunt vel *firmæ* vel
spongiosæ , *teneræ* vel *tenaces*. Firmæ
 si compactæ & condensatæ simul, ut
 in feris , masculis , *spongiosæ* si fibræ
 non ita intimè coadunatæ , ut in
 animalibus domesticis , exque car-
 nes sunt vel *teneræ* ut junioribus ani-
 malibus , vel *tenaces* seu extensiles
 citra rupturam , elixatione mul-
 tùm condensabiles , ut carnes vetu-
 larum , ovium annosarum , &c. 5°. Ad debilitatem habitualement multùm
 faciunt meticulositas , mœror , pu-
 sillanimitas , graves ærumnæ. 6°. Necnon infantia multis morbis ob-
 noxia , boni lactis inopia ; qui verò
 pluribus morbis obnoxii fuere , &
 levi de causâ ægrotant, *valetudinarii*
 dicuntur , illis sanguis est effetus ,
 seu partibus actuosis purpureis de-
 pauperatus , solida ob repetitos co-
 natus morbosos laxata , fluidum
 nerveum paucum.

Phænomena constitutionis fluxæ & gracilis fibrarum sunt 1°. actiones debiles , & inconstantes tum animi tum corporis ; nec enim magna pondera sustentari , nec magnæ resistantiæ superari possunt à musculis gracilibus , quorum fibræ rptionem indè paterentur , nec magnæ animi contentiones sustineri possunt citra lassitudinem , cephalalgiam , &c. actiones naturales etiam parvæ & facilè mutabiles ; sic pulsus est parvus & frequens , respiratio parva & frequens saltem à levi nisu , pathemate , cursu , vociferatione ; in animi pathematis, ut mœrore facile turbatur , intermittitur cum palpitatione & dyspnæâ ; in gravi periculo desperatio , convulsio , delirium præstò sunt. Interea qui fibras habent tenaces , licèt carnibus mollibus præditi, ut vetulæ , imò plures mulieres paucioribus morbis acutis inflammatoriis sunt obnoxiaë ; & licèt sæpiùs ægrotent , non ita facile suc-

cumbunt , ac robustiores , imò vitam valetudinariam quidem , sed longiorem ducunt.

Constitutio tenera cognoscitur ex virium languore , necnon ex dispositione ad hæmorrhagias propter vasorum fragilitatem vel teneritudinem ; adest irritabilitas , licèt enim fibræ non sint tensæ , nec multum elasticæ , quia tamen suæ debilitatis conscii sunt illi homines , hi sibi continuò metuunt , continuò cavent & à levibus impressionibus vividè percelluntur.

Constitutio *delicata* , iisdem est obnoxia malis , quibus tenera & gracilis , sive vivida sit , sive torpida. Cognoscitur verò ex cute ad tactum glaberrimâ , molli , albisimâ , facie oblongâ , ossibus exiguis , lassitudine ex quovis labore inassueto , pusillanimitate , pulsu exili , frequenti , hæmorrhagiis levi de causâ accidentibus , dispositione ad morbos , &c.

Debilitas verò partialis cognoscitur ex difficultate, turbâ, ex debilitate actionum partis affectæ, dispositione ad morbos ejus partis, &c. *Debilitas pulmonum* cognoscitur ex eorum siccitate, raucedine, dolore ex cantu, loquelâ altiori, ex voce clangosâ, exili, acutâ, hæmoptoë sine causâ evidenti. *Debilitas stomachi* est impotentia digerendi cibos paulò majoris copię, vel coctionis minùs facilis; ita ut sinè causâ evidenti alimenta etiam optima gravitent in ventriculo, diutiùs intra ipsum remorentur, vel vix cocta ano aut cato evacuentur, aut dolores, cardialgias inducant, si vel paulò lautius, frequentiusve sumantur. *Debilitas oculorum* est eorum aptitudo ad ophtalmias, suffusiones, dolores, amblyopias ex levi lectio-
ne, vel lucubratione, suscipien-
das, &c.

SECTIO II.

AETIOLOGIÆ.

*De Principiis ægritudinum procata-
rcticis.*

P Rincipia ægritudinum quæ ab ipsâ plebe prima incusantur, ut potè vel externa vel evidentia, vocantur *procatarctica* quasi præincipientia, vulgò causæ procatarcticæ. Principia procatarctica reducuntur ad senarium numerum, nomine licèt parùm apto, rerum *non naturalium*, & sunt aër, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata: vel juxta Galenum ad quaternarium numerum, scilicèt ad *ingesta*, ut cibus & potus, venena, medicamenta, *retenta* ut fæces, saburra, calculus, vermes, *applicata* ut aër, vestimenta, balnea, dentes fera-

rum, corpora &c. & *gesta* ut motus & quies, somnus & vigilia, pathemata vivida & languida. Quæ omnia, docente Pitcarnio, reduci possunt ad actionem aliorum corporum in nos, & actionem ipsius hominis in se ipsum.

1°. *De Corporum actione in Hominem.*

66. **C**orpora quæ agunt in nos, sunt, vel nobis necessaria ut aër, esculenta, potulenta, vestes; vel non necessaria seu quibus abstinere possumus, ut myasmata, venena, percutientia, vulnerantia, &c. priorum cognitio utilior est, & fusiùs inquirenda.

Corpora agunt in nos vel principiis *mechanicis* ut mole, motu, situ conspicuo, figurâ, &c. vel principiis *physicis* ut adhæsione seu attractione, fermentatione, putrefactione, dissolutione, id est, vi corpus-

culis insensibilibus insitâ. Sic alimenta quantitate nimia assumpta agunt per principia mechanica ; venena verò non quantitate, sed qualitate agunt, seu per principia physica, scilicet rodendo, coagulando, &c. sic glans plumbea deglutita agit ratione totius seu figuræ, ponderis, &c. pilula verò antimonialis agit non ratione figuræ, ponderisve, sed vi irritante particularum minimarum. Atque exindè petitur discrimen, quod datur inter auxilia chirurgica ac gymnastica, quæ sunt instrumenta ratione totius agentia, & auxilia pharmaceutica ac diætetica seu medicamenta & alimenta quæ agunt ex principiis physicis.

Alimenta sunt corpora vegetabilia vel animalia, quæ vi digestionis in chilum mutata, valent sanguinem nostrum reparare. Dividuntur in esculenta & potulenta : vitiosa evadunt quantitate, qualitate, tempore.

Quantitate excedente alimenta ,
vel non satis digeruntur , undè irri-
tant ventriculum , indè gravamina ,
cardialgia , nausea , vomitus , diar-
rhæa , &c. vel digeruntur , & indè
plethora atque ejus incommoda ,
(52.)

Qualitate peccant 1°. si sint *acida*
vel acescentia , & à pituitosis , frigi-
dis edantur , talia sunt fructus om-
nes carnosì , cucurbitacei , baccaë ,
femina farinosa , herbæ oleraceæ ,
acetaria , panis non fermentatus ,
acetum , limones , cerasa , aurantia
mala , omphacium , &c. hinc sabur-
ra acida , cujus effectus *vide* (47.)

2°. *Alkalescentia* ut aromata ,
condimenta , piper , cinnamomum ,
zingiber & similia , quæ ad irrita-
mentum gulæ copiosius sumuntur ,
eaque calorem , sitim , siccitatem
inferunt , sicque nocent biliosis ca-
li dis. (48.)

3°. Salina neutra , ut salmari-
num , garum , muria , fassamenta

quæ tùm à gulosis , tum à puellis picâ laborantibus avidè deglutuntur , & præstant ferè effectus alkalificentium , ut sinapis , allii , cepæ , raphani.

4°. *Flatulenta* , ut sunt fructus leguminosi , cicer , lens , faba , pisum , phaseolus & similia , quæ sive quadragesimali tempore , sive à pauperibus ob meliorum penuriam adhibeantur , flatus , colicas , borborygmos , &c. generant.

5°. *Viscosa* , tenacia , glutinosa , ut panis non benè fermentatus , castaneæ , caseus multiplex , cremores ex seminibus cerealibus mayde . milio , oryzâ , avenâ , hordeo , spelta , tritico ; nec-non laridum , adeps , axungia , gelatinæ , creant pondus stomachi , nauseas , anorexiam.

6°. *Oleosa-rancida* vel acria sunt pisces saliti , aut muriâ conditi , ut haleces , clupeæ , harengi , ova piscium vulgò *Boutargue* , laridum

falsum , carnes & pisces frixatione cocti , ad fumum exsiccati , condituræ , fricturæ ; eâ ratione olei , butyri , vel adipis ignem passi , aut fumo & ranciditate vitiiati, stimulant, vellicant & calefaciunt , ratione falsamenti sitim , siccitatem procreant, undè mala scorbutica , herpes , ulcera , cancri foventur. Hinc patet quid agant alimenta quadragesimalia (*maigres*) non selecta : quid bilefcentia , ut dulcioria , saccharata , trageæ , marcipanes.

7°. *Succulentiora* polytropa, ut ex carnibus avium corticalium , coturnice , phasianio , perdice , scolopace , atque eorum vel quadrupedum juribus , jusculisque consummatis & gelatinis , vulgò *coulis* , *gelées* , *consommés*. Qui nutriuntur uberius non solum plethoram veram, sed etiam acrimoniam & excandescentiam sanguinis contrahunt ; undè cephalalgia , hæmorrhagia ,

hæmorrhoides , lassitudines , exanthemata.

Nocent *tempore*, sive sæpiùs in die assumantur ab adultis non multùm exercitatis , quod infantibus & operariis , rusticisque tantùm convenit: hinc mala , quæ ab auctâ quantitate procedunt , si digerantur , sed rarò digeruntur ex eo quòd ventriculus nondum à priori cœnâ vacuus , repetitis epulis confarcinatus impar est his coquendis ; undè saburræ multiplices , putridæ , bilefcentes , acidæ , viscosæ.

Potulenta nocent 1°. *quantitate* quòd plethoram inducunt , undè distenduntur vasa , hæmorrhagiæ excitantur , maximè si vinosa , vel spirituosa fuerint 2°. *qualitate* nocent spirituosa , ardentia , vina , liquores , quæ spiritu ardenti scatent ob fermentationem prægressam , talia sunt vina hispanica , burgundica , vina Rhodani , Occitanix inferioris , nec - non liquores spiri-

tuosi, aqua vitæ *punch*, *scubac*, quibus omnibus viscera indurantur, lymphæ coagulatur, vasa immeabilia fiunt; undè anorexia, sitis, acrimonia sanguinis, exanthemata faciei, tremores, paralyfes, ascites, &c.

3°. Qualitate nocent, si aquæ putrescentes ut paludosæ, lacustres, morâ vitiatæ, argilloas, piscium & plantarum immorientium putredine corruptæ, in usum venerint; indè febres intermittentes, malignæ, & viscerum obstructions, indurationes sobolescent; hinc œdemata, ascites.

4°. Nocent etiam aquæ nivales frigidiores, puteales graviores, maximè si copiosius ingerantur; indè cachexia serosa, frigus, laxitas, œdema. Huc pertinet usus limonatae, hordeati, omphacii, intempestivus.

5°. Nocet biliosis, siccis, calidis frequentior usus *coffea* quæ vigi-

lias , tremores , cephalalgias , fervores inducit. Huc *cocolata* referatur , si cinnamomo , vanigliâ , aliisque aromatis sit feta , quæ senibus , frigidis & pituitosis tantum conveniunt.

Si alimenta tum esculenta , tum potulenta deficient , in ipsa non refundendi sunt morbi , qui inde proveniunt ; absurdum enim foret morbos positivos , negationi ciborum seu nihilo tribuere : verum illi tribuendi sunt actionibus hominis in se ipsum tum liberis , tum naturalibus , quæ , si non remittantur pari passu , quo pabulum deficit , ut remittuntur gliribus , serpentibusque per plures menses sine pastu dormientibus , vires exhaurient , & humores in fluidum alkalino-volatilem sulphureum ac putrem dissolvent ; alimenta enim quotidiana ideò sunt potissimum necessaria . quòd aciescentiâ suâ , vel aquositate , vel chili blanditie , & mucilagine acrimo-

niam putrem , in quam sanguis vergit continuò , retundant , lixivient , edulcorent , sicque mixturæ dissolutionem putredinosam arceant.

Corpora , quæ partibus insensibilibus suis agentia valent ita mutare corpus nostrum , ut sanitatem recuperet , vocantur *medicamina* , quæ eatenùs salubria sunt quatenùs mutant statum pejorem in meliorem , sed per se nec salubria sunt , nec insalubria ; occasio & dispositio ægrotantis , cui applicantur , totum discrimen facit ; ita ut optima in casu solidorum stimulatorum narcotica , in casu torpidorum venena fiant ; sicque ipsa venena ut emetica in casu saburræ sint *medicamina* , quæ ventriculo sano , vel inflammato sunt perniciofa. Modus utendi itaque facit ex veneno medicamentum , & ex medicamento venenum. Nocent itaque *medicamenta* uti venena præposterè usurpata totuplici modo, quot sunt classes medica-

medicaminum ; adeòque alia alterando , alia evacuando.

Evacuantia ut emetica , cathartica , stimulant , irritant ventriculum , nauseam , anorexiam , vomitum , diarrhæam producant. Diuretica dysurias , tentigines , mictus cruoris excitant ; emmenagoga , febres , sitim , cephalalgias creant.

Alterantia , alia irritant & calefaciunt , ut vesicatoria , caustica ; alia putrefaciunt & dissolvunt , ut septica , vipera ; alia convellunt , ut arsenicalia , ranunculi , helleborus ; quædam dementant , ut cicuta , hyosciamus , stramonium ; quædam epilepsiam inducunt , ut coriaria ; multa stupefaciunt , ut opium , mandragora ; alia coagulant , ut acida mineralia , spiritus nitri , sulphuris.

Myasmata seu corpuscula insensibilia & volatilia , vel aëri innatantia , vel ex ægris exhalantia , vel contactu serpentia , sunt ejusdem generis. Talia sunt *myasmata* è sinu

telluris & minerarum emissâ , quæ morbos epidemicos inducunt , *vapores* putres ex sepulcretis , è paludibus , ex exercituum latrinis , ex squalidis nosocomiis erumpentes ; mephytides ex tellure vel ex fundo minerarum , vel ex cellis diù clausis prodeunt , quæ in nictu oculi lampades extinguunt , & omnia animalia suffocant. *Contagia* quæ ex syphiliticis , scorbuticis , pestiferis , variolosis , scabiosis suscipiuntur ; ea omnia cum aëre inspirantur , cum cibis deglutiuntur , vel odoratu , suctu , attactu , adhærent poris absorbentibus , à quibus intrò ut à tubulis capillaribus rapiuntur.

Retenta vocantur , quæ ideò sumuntur , vel in corpore generantur , ut certo post tempore foràs ejiciantur , secùs nocitura , velut *Excrementa* liquida , solida , foetus , necnon quæ à vitiosis principiis intrò generantur , ut calculi , vermes , pus , ichor.

Perspirabile quotidie affurgit in statu sano ad dimidium ingestorum sensibilibus. Hoc intra corpus retento ad libram unam circiter accedit gravitas corporis ad sensum major quàm ad stateram, seu lassitudo, animi mœror, anorexia, & nisi vel intra tres dies superfluum perspiretur, vel uberiori urinæ proventu ejiciatur, febris, cephalgia aliique morbi superveniunt, de quibus consuluntur Sanctorii, Keillii, Dordartii & Robinsoni observata. Perspiratio, alia *pulmonaris* quæ quotidie ad 22. ferè uncias affurgit. Alia *cutanea* quæ ad 11. circiter extenditur, suppressâ pulmonari vox rauca, tussis, rheuma producitur. Perspirabile juxta Sanctorium, aliud est *Crassum*, aliud *tenue* l. 1. aphor. 75. tenue citius avolat, & non ita facile putrescit; crassum verò diutius retentum, calore & motu intestino, maximè si sit myasmatibus forinsecus accedentibus, vel intus generatis,

coinquinatum , gravibus morbis
ansam præbet.

Urina Retenta in vesicâ producit
pondus hypogastrii , lumborum ,
dolores, &c. sed si retineatur in san-
guine , vel in ipsum refluat ob fa-
cilem aditum ex pelvi in venulas
renales , ea vomitus , dolores ne-
phríticos , deliria , tremores , sitim,
febrem ardentem & mortem indu-
cit : urina siquidem intra paucos
dies retenta acrimoniam alkalinam
contrahit , quâ partes potissimum
nervæ acerrimè vellicantur. Urinæ
copia est vix dimidia pars perspira-
bilis eodem tempore secreti ; unde
minor plethora ab urinâ quàm à
perspiratione retentâ producitur.

Fex retenta minùs nocet aliis ex-
crementis , quia decies minor est
ejus moles eodem tempore excer-
nenda quàm moles perspirabilis ;
undè fit ut per benè multos dies
possit alvus constipata remanere
citra noxam , nisi fex solito acrior

fuerit : noxa enim ab excrementis quibusvis retentis proportionē respondet & quantitati & acrimoniæ ejus conjunctim. Atque conamina naturæ ad illud noxium expellendum proportionē respondent non solum illius quantitati & acrimoniæ, sed etiam naturæ facultati & sensibilitati ; ita ut qui potentior est , & magis sensibilis , is vehementiores conatus exerat , ut patet ex tenesmo , dysuriâ , &c.

Ex cryptis seu glandulis sebaceis capitis , pudendorum , dorsi , &c. fluit oleum quoddam viscidum à perspirabili diversum , quo inunguntur partes ; eo verò suppresso fiunt porriginēs , scabies , pruritus , herpes. Ita ex semine retento , insomnia venerea , nocturnæ pollutiones oriuntur ; ex suppresso muco narium , gravedo , coryza , stertutatio , &c. ex suppresso partu fiunt dolores lumborum , tormina uterina , conatus usque ad debilitatem

extremam , superveniunt morbi soporosi , convulsiones , cum ischuriâ , constipatione , demùm mors.

Ex suppresso lacte febris cum rigore & horrore, quæ solvitur sudore acido , urinis turbidis , secùs superveniunt dolores rheumatici , febres chronicæ, œdemata , suppurationes, &c. natura scilicèt , cùm viæ consuetæ cujusdam evacuationis nimium sunt occlusæ conatus suos aliò dirigit , invenit ipsa sibi vias ad materiæ noxiæ eliminationem , ut ait Hippocr. vi. *Epidem.* Catamæniis, hæmorrhoidibusve retentis datur plethora (52.)

Ova insectorum plurimorum cum alimentis inspirata , aut à muscis nares , os , ulcera , & in brutis anum subeuntibus , vel corium proboscide suâ perforantibus , hæc ova intrò deponuntur , dein verò si calorem incubatui necessarium nec non pabulum aptum sortita sint , hæc ova excluduntur ; undè prodeunt

lumbricus, tænia, ascaris primarum
 viarum hospites, in cute capillatâ,
 pediculi, culices; pediculi ingui-
 narii, crinones Ægyptiorum acari,
 &c. in sinubus frontalibus, in ductu
 choledoco, in glandulâ œsophagæâ,
 aliisque locis insecta varia ut erucæ,
 varenæ, &c. aliaque vix cognita.
 Utrum hæc insecta ad famem exci-
 tandam, aut alium in finem utilia
 sint, determinare non suscipio. Ve-
 rum certum est paucos homines illis
 molestari, cum vix ullus sit qui ab
 hisce ovis immunis sit; verosimile
 est itaque illa successivè esse è cor-
 pore ejicienda; & si retineantur &
 excludantur, sæpè nocere mordendo,
 vellicando, proboscide suâ perfo-
 rando, nidos suos cudendo; non
 excluduntur autem ob virium,
 caloris & fermentorum debilitatem,
 excuduntur ob pabuli acido-dulcis
 copiam, ob bilis vappiditatem, &c.
 atque exindè mala multa soboles-
 cunt, verminosa dicta, in primis

viis, in cute verò passio bovina, vena medina, scabies, ulcera verminosa, &c.

Lues dicitur myasma, vel efflu-
vium morbificum & contagiosum
quod vel intrò generatur ut scorbu-
ticum, phtisicum, scabiosum, vel
aliundè in nos serpit ut syphiliticum,
hydrophobicum, variolosum, pes-
tilens, quorum essentia & agendi
modus adhuc altis sunt involuta
tenebris: veresimile tamen est hasce
lues esse indolis alkalinae, corrosivae,
septicae, in quam animalium om-
nium fluida spontè tendunt, fortè
insecta quædam americana venena-
tissima hisce effluviis originem
dederunt, ut canes, lupi, viru
hydrophobicum primi parant: indè
verò diri morbi progerminant.

Applicata duplicis generis sunt vel
mechanicè vel physicè lædentia.
Prioris ordinis sunt vestimenta,
balnea, aëris pondus, dentes, calces
animalium, lapides, enses, vestes,
aliaque,

aliaque, quibus corpus nostrum contundi, vinciri, premi, vulnerari potest. Posterioris ordinis sunt quæ agunt urendo, rodendo, dissolvendo, exsiccando, humectando, quæque possunt reduci ad *meteora*, ut solis radios, aerem, pluviam, nivem, ventum, &c. *ad fossilia*, ut lapides, salia, metalla, sulphura, concreta, aquæ, &c. *vegetabilia*, ut alimenta, venena, medicamenta. *Animalia*, edulia, venenata, mordentia, calcitrantia &c. *Artificialia*, vestimenta, laquei, instrumenta varia. Pauca attulisse sufficiet.

Aër nocet mechanicè vel pondere vel motu seu impetu *pondere majori*, ut in locis depressis, mineris, undè asthma, quod ascensu in loca montana sanatur: *pondere minori*, ut in excelsis montium cacuminibus, tempestate nubilâ, locis clausis & calidis. *Nocet impetu* seu vento, qui oculos teneriores verberat, inflam-

mat , qui atmosphæram calidam , quibus sumus involuti , aufert , qui cutem exsiccat , corrugat , &c.

Agit physicè. 1°. Si frigidior sit & inassuetus , undè perspiratio , mucinarium secretio præpediuntur , cutis crispatur , nervi torpent , muscoli rigent , fluida in extremis artubus congelantur , congelata putrescunt , indè mala plurima.

2°. Si calidior , ut ab insolatione , producit unctiones cutis , erysipelata , cephalalgias , febres ardentes.

3°. Si humidior sit ; inde catarrhi , raucedines , rheumatismi , ascites , œdemata , cachexia , &c. sobolescunt. His morbis obnoxii sunt qui vitam in aquis sæpè degunt , ut piscatores , coriarii , lotrices , hortulani , molitores , &c.

Si aër fuerit ficcior , tussés , dyspnæas , ophtalmias , &c. is inducit. His obnoxii sunt artifices pulverulenti , ut frumenti cribratores , gypsi pistorés ; qui juxta for-

naces affident, ut vitriarii, aurifabri, ferrifabri, calcarii, messorum, &c. *vide* affectus ab aëre calidiori.

Amictus seu vestimenta, alia humiditatem combibunt, ut coria quæ omnium maximè, vestimenta ex pilis, lanisque animalium, quæ minùs; & quæ ex partibus vegetabilium, quæ omnium minimè. Qui itaque humidum combibere non debent, illi utantur linteis potius quàm vestibus laneis, bombycinis, aut pelleis. Maximè verò convalescentes, dormientes tempore nebuloso, nocturno, multò plùs humidi ex aëre attrahunt. Amictus atmosphæram corporis aëre calidiorem retinent, adeoque frigus arcent, atque maximam morborum partem deducebat Sydenhamius ex seriori vestium hibernarum assumptione, & maturiori earum depositione. Vestibus juvatur perspiratio, calor, mollities. Est etiam vestibus arctè appressis, necnon cingulis & vinculis

vis mechanica, quæ lumbos, crura sustinet, & ad magnos cursus, conatus edendos disponit; sed à firmioribus ut chlamidibus, quibus puellæ vinciri solent, mala plurima conformationis superveniunt.

Balnea agunt pro ratione humiditatis, caliditatis, frigiditatis, adeoque eorum effectus iidem sunt ac aëris humidi, frigidi, &c. tepida macilentis, hypochondriacis, syphiliticis, studiosis sordidis, herpeticis sunt salubria: frigidis, pituitosis, asciticis, gravidis, cachecticis, œdematosis sunt noxia.

Incurrentia corpora, vel corpori ex alto labenti, currenti resistentia similem pressionem inferunt, quæ est proportionalis quadrato velocitatis respectivæ; ita ut impressio facta v. g. manui à ferulâ major sit quadruplò, vel si ferula duplò velociùs moveatur, & manus firma & immota maneat: nulla verò, si manus pari velocitate recedat, quâ accedit

ferula ; omnium maxima , si ferula manum obviam euntem impetat. Vis corporum impetentium est absoluta , si earum moles , & velocitatis quadratum tantum considerentur , & se habet ut moles ducta in illam velocitatem quadratam : vis verò respectiva seu momentum æstimatur ex longitudine vectis per quem ipsi resistitur : sic si brachium firmissimè tensum impetatur vel à corporis nostri lapsu , vel ab externo corpore , quò propiùs omoplatae percutitur , eò minùs luxationis periculum , ob vectis brevitatem ; quò longiùs , eò majus. Ex his intelligitur cur parva vis absoluta possit ossa utcùmque dura , & tenacia frangere , luxare , si scilicèt utatur ossibus tamquàm vectibus commodis , & in ipsorum axim perpendiculariter agat ; cur verò ossa directè seu juxta suum axim pressa , vel tracta ponderibus quàm maximis resistent. Quidquid corpus impetit vel premit

majori vi quàm est partium tenacitas, illud vulnerat vel frangit sive agat solâ vi absolutâ; sic glans plumbea è catapultâ vibrata, utcùmque obtusissima sit, perforat & vulnerat. Sic ab ictu baculi velocissimo ossa franguntur, partes inciduntur. Sed minor vis absoluta, si tota in pauca cutis puncta feratur, ut in instrumentis pungentibus; vel si lineam, aut superficiem strictissimam impetat, ut in secantibus, valet hanc tenacitatem superare vi cunei.

Omnia fluida gravitatis specificæ æqualis nobiscum, vel minoris adhærent nostris solidis, sed adhæsiō est nisus in contactum, adeoque actio, atque sic illa fluida in nos agunt; & si permittat ratio orificiorum cutis & minuties partium fluidi, hujus fluidi particulæ corporis poros subeunt, intra ductus capillares rapiuntur, atque eo pacto medicamina externa emolliunt, vellicant, dissolvunt, urunt, rodunt, & interiora su-

beunt, talis est actio physica omnium applicatorum : si verò corpora dura applicentur corpori, quoniam ex nobis emanant semper effluvia, adeoque fluida ista corporibus externis adhærebunt; sic si corpus densum, ut marmor, applicetur corpori, effluvia ignea à marmore rapiuntur, nequaquam verò à corpore levi ut plumâ; idem dictum esto de effluviis contagiosis, syphiliticis, &c.

*2. De actione hominis in semetipsum,
seu de Gestis.*

Actiones hominis in semetipsum sunt vel liberæ seu ab intellectu, & voluntate determinatæ : aliæ verò naturales seu ab instinctu & cupiditate pendentes. Voluntas quidem & cupiditas semper inclinant in bonum; illa quidem in bonum intellectuale, ista in bonum sensibile, adeoque in sanitatem; verumtamen ubi difficile est distinguere bonum ve-

rum ab apparenti, errat quandòque intellectus: & indè actiones sanitati nocent licèt liberæ: sic puellæ ab amicis persuasæ sub spe pulchritudinis sibi comparandæ, vorant gypsum, limones, & errore sibi nocent, ac picam contrahunt: Instinctus verò qui tam tutò dirigit animalia, in homine non ita certus est dux, cùm asciticos ad bibendum impellat, & nauseantes à medicamentis sumendis deterreat. Undè medicinæ patet necessitas, ut in bonis corporis distinguendis intellectum informet, & naturæ famulando ipsi imperet.

Exercitium dicitur actio muscularis, quæ vires non plures impendit quàm quæ singulis diebus victu & somno reparantur; si plures impendantur, *labor* est; si pauciores, *otium* est.

Labor sive pathologis motus excelsus, fibras quidem roborat, & fluida densat; verùm eâ ratione vitam breviorē reddit; & si violentior

fuerit , exsiccat , exhaurit vires , sudores movet , musculos inflammat , lassitudinem creat , artubus tremores , manibus callos , digitis rigiditatem inducit. Deinde verò pro laboris genere variæ partes afficiuntur.

Cursores anevrismis , asthmatis , hæmoptysi , pleuritidi , herniæ , mictui cruento , lienis doloribus sunt obnoxii.

Equifones - tabellarii , equis succussatoriis currentes , aurigæ , anicallis , ulceribus , hæmorrhoidibus ; & , si suppedaneis non utantur , impotentia , pedum & tibiæ doloribus sunt expositi ; adde morbos cursorum , ut hernias , hæmoptysim , &c.

Tibicines , cantores , oratores , præcones , hæmoptysi , raucedini , phthisi , capitis dolori , angina , tinnitui aurium , herniæ.

Agricolæ fossores , pleuritidi , peripneumoniæ , colicæ , asthmatis ,

anginæ , erysipelati ; & melfiores
cephalalgia , triteóphyæ , mydriafi.

Artifices ftatarii, ut fabri lignarii,
ferrarii , fculptores , murarii , &c.
crurum varicibus , tumoribus , ulce-
ribus , nephriticæ , inappetentiæ.

Otium five pathologis quies nimia
corporis nocet, non per fe , fed quia
non impedit ftases fluidorum , foli-
dorumque remollitiones , quæ folo
exercitio præcaventur ; hinc fit ut
fanguis non fatis tritus hæreat , coa-
guletur ; undè ferum ab eo spontè
fecedit , & fibris imbibitur. Hinc
humorum , qui excerni debent ,
retentio & corruptio , non fufficiens
fluidi nervei fecretio ; hinc debilitas,
apepfia , anorexia ; ferum à fibris
carneis abforptum producit apho-
niam , œdemata , aliaque mala fi-
milis.

Artifices fedentarii qui rarò labo-
rant, aut quorum ars non nifi parùm,
& paucos artus exercet , ut fcribæ ,
notarii , fartores , farcinatrices , tex-

tores, ob situm constanter anteriora versùs pronum curvi, gibbi evadunt, scribæ, studiosi ob ventriculi inter scribendum pressionem minùs benè digerunt, ob capitis inflexionem illi ut lepturgi, & qui vestes acu pingunt, vertigines, cephalalgias incurrunt; sarcinatores ob crurum flexuram ischiadi, crurum stupori sunt obnoxii; qui moletrinas calcatoriis rotis incidentes versant, vertigini sunt expositi; qui simul attentis oculis minutissima objecta conspiciunt, ut aurifabri, sculptores, pictores minutorum, delineatores, &c, myopiam, ophtalmiam aliofque oculorum morbos sibi accersunt.

Vigilia, curæ, studium, sollicitudines, sunt velut animi labor, ea-que diutiùs protracta inducunt agrypniam, melancholiam, virium prostrationem, anorexiam, constipationem, hæmorrhoides, vertigines, cephaleas. Si verò accesserit studium nocturnum, lectio assidua; indè multùm læduntur oculi.

Somnolentia , desidia , pigrities per se non nocent , sed intereà torpent omnes cerebri , & corporis functiones , secretiones , actiones naturales , & liberæ ; undè eadem mala procreantur ac ab otio corporis. Corpulentia , ventris intumescencia , anorexia superveniunt , memoria , ingenium , aliæque animi facultates torpent.

Actiones naturales aliæ, sunt conatus ad bona corporis sectanda , vel mala corporis fuganda , & vocantur *conatus nature* : aliæ tendunt ad bona animi vel fortunæ capefcenda , vel ea mala moralia fugienda, & vocantur *pathemata* seu animi affectus. Ambo licèt fine suo sint salubria , eventu tamen quandòque sunt noxia. Sic licèt inter dimicandum homo suæ tutelæ acriter invigilet , intereà non solùm hosti , sed & sibi sæpè nocet , & vim infert.

Conatus est actio facultatis finem obtinere eo medio cupientis , vel

eo fine instituta ut resistentia quædam superetur. Ubi cùmque corporis datur vel stimulus, vel obex instinctu seu sensu confuso, imò obscuro, ut pruritûs, anxietatis, ponderis, doloris, stuporis anima admonetur; & licet illud vitium distinctè non agnoscat, ipsa hujus præsentiam averfatur, & ab ipso liberari cupit; in eum finem omnes vias tentat, omnes conatus instituit, quodlibet experitur ad illud incommodum amovendum: sic mulier gravida, cùm primùm succus gastricus vel saliva vitium contraxerunt, molestiam inexplicabilem, sibi ipsi ignotam sensationem experitur, quam tollere, vel sedare cupit, ideòque secum meditatur, quibus alimentis id possit; undè quidvis explorat, omnia averfatur, usque dum fortè inciderit in singulare quoddam, ut haleces, cerasa, vel aliud quid, quod vel fors obtulit, vel finxit imaginatio, quo assumpto

statim levatur. Idem dictum esto de animalibus non dum venerem expertis , quæ sensationem à seminis stimulo ortam experiuntur , quæque remedium licet ignotum quærunt. Idem de infantibus acida in ventriculo gerentibus , qui cretam , gypsum , humum , similiaque absorbentia , instinctu tantùm cognita , naturâ duce devorant. Morbi præsentia impulsu automatico (melius naturali) cogit corpus ad applicationem auxilii cæterùm ignoti ; id observat attenta contemplatio fieri in hominibus pariter & in brutis , licet ratio modum assequatur neuti-quàm Boerhaav. inst. 4. ex hoc fortuito experimento , vel ex appetitu spontaneo nata primùm medicina *naturalis* dicta , quam artificialis perfecit. *Vide* Schreiber. *Elem. medic.* 141. 162.

In morbis *sitis* impulit omni tempore homines ad quærendos aqueos & acidos potus , quibus sublevantur.

Calor ad aëris frigidi & refrigerantium usum invitat. *Lassitudinis* sensus cogit ad jacendum ; torporis sensus ad sese jectigandum ; *dolor* ad situm quemlibet experiundum ; *pruritus* ad partem scalpendam ; *fames* ad edendum ; pica & malacia ad piper, haleces vorandos , cum pituita obruit ventriculum , solis acribus levandum ad absorbentia deglutienda , undè infantes humum pugillatim assument ; *pruritus* gingivarum in dentientibus infantes inducit ad mordendam papillam , digitos in os trudendos ; pruritus narium ad nares digitis vellicandas ; patriæ revocatio nostalgiam creat ; feminis acrimonia, nymphomaniam.

Natura foetum maturum vel quovis modo importunum dato tempore iteratis conatibus , & ut plurimum mediis optimis & inter millenos unicis seu selectis excludit. Natura feces alvi mole , duritie noxias , optimis & selectis conatibus eliminat ,

illa feces acres , aut propter an-
 sensibilitatem vellicantes omni ope
 atque operâ cum summâ cupiditate
 eliminat ; his eliminatis summâ
 voluptate delinitur , licet exhaustis
 viribus. Ea ipsa urinam acrem in
 dysuriâ per urethram iteratis nixi-
 bus pellit ; nec ipsi imputandum si
 conatus sint quandòque frustranei ,
 ut cùm calculus major adest , cùm
 nulla alia se liberandi via suppetat ;
 hausto veneno , vel in primis viis ge-
 nerato , natura sensu abominationis
 monita , illud uberi salivæ proventu
 diluit, dein repetitis & selectis cona-
 tibus seu nauseis evomere nititur; vel
 si in intestina delapsum sit, illud cato
 propulsat. Quid est febris nisi cona-
 tus cordis & vasorum ad obices cir-
 culationi oppositos vel corrigendos
 vel eliminandos : laudamus febrim
 velut eximium medium ad absol-
 vendam morborum aliàs incurabi-
 lium , sanationem ; medicus natu-
 ræ gnarus , ejusdemque imitator
 impari

impari ad chronicos naturæ succurrit, suscitata febre per artem, quam cingere ipsa impos erat. Guttula aceti oculi membranam externam attingat, certè tenellam læderet, sed fidelis custodia limina fervat, dolor vi convellit orbicularem palpebrarum musculum, ille bulbum oculi ad glandulam lacrymiferam apprimat, exprimit laticem, cujus leni copiâ aceti acre temperat, & infractum tutò ejicit. Boerhaav. *serm.* 8. numquàm satis meditando.

Vix ullus est morbus in quo naturæ conamina, crises, metastases cernere non liceat seriò attendenti; undè Hippocrates qui ob inconstantiam loquendi morbos & causas noxias eodem nomine donabat, naturam esse morborum medicatricem pronunciavit; licèt verè loquendo naturæ conatus sint ipsi morbi, seu symptomata ipsa, quibus noxiarum materierum correctionem vel eliminationem molitur.

Scio quidem alios naturæ nomine intellexisse Deum ipsum, alios vim fabricæ corporis, alios quamdam semideitatem, vel animam mundi, nec multum referre in praxi utram sequamur sententiam: verum mechanices, & psychologiæ peritus facilè descendet in Riverii, Dulaurantii & aliorum medicinæ antistitum sententiam, ex quâ natura inter animæ facultates annumeratur.

Pathemata sunt conatus naturæ ad bona vel animi vel fortunæ capefenda; mala verò removenda cum ingenti simul horum bonorum cupiditate, & malorum averfatione sensitivâ. Motiva pathematum sunt itaque perceptio confusa boni moralis, quo caremus, vel mali moralis, quo laboramus: sic ærumna, jactura, injuria, pathemata concitant.

Quoniam verò bona vel mala sensibus seu instinctu tantum talia censentur, non rarò accidit, ut, quæ, instinctu duce, bona sunt.

Intellectui mala videantur, & vice
versâ, hinc accidit sæpissimè, ut
nobismetipsis diffideamus, & aliud
cupiditas jubeat, aliud verò volun-
tas; undè qui naturam ducem tan-
tùm sequuntur, sæpè vident meliora,
probantque, deteriora sequuntur;
hinc pugna carnis seu cupiditatis, &
spiritûs seu rationis, quæ in testantur
sacri codices. Hinc Philosophorum
præcepta ut pathematum, & naturæ
impetus ratione moderemur; hinc
apud Jurisperitos & Theologos
imputantur actiones non rationis
impotibus, ut infantibus, deliris, &c.
sed rationis compotibus seu qui
libertate gaudent, & non soli
naturæ serviunt. Actiones autem
censentur rectæ, quatenus naturæ
& rationi simul consentiunt; vitiosæ
verò, cum naturæ quidem, sed non
simul rationi congruunt, si fuerint
deliberatæ; illi itaque à vero aber-
rant, & religionem offendunt qui
actiones omnes hominis à determi-

nato corporis statu determinatas esse putant, seu qui contendunt corporis statum determinatum ab eodem animæ statu individuè stipari; cum indè sequeretur animi pathemata, quæ à certo statu corporis pender, non posse comprimi, & à ratione superari; quod de brutis verum est, de homine libero falsissimum.

Pathemata animi morborum sunt principia frequentissima in divitibus, mulieribus, studiosis, civium incolis, ut perbellè observat Baglivius *cap. 14. de modendis animi morbis*. Quamobrem cautos velim esse medicos in ægris interpellandis præsertim de animi passionibus, ne absque ullo facto examine singulorum morborum originem à repletionis & cacochymix fabulâ deducant.

Licet obscurissimus adhuc sit modus quo motus animi corporis functiones proturbant, atque Medicorum parùm intersit hunc modum callere; intereà certum est in micro-

cosmo, quem ens sapientissimum condidit, nihil fieri fortuito, nihil sine motivo vel ratione sufficienti; quod non advertunt illi qui motuum patheticorum finem nullum esse contendunt, & eos tamquam inconcinnos, absurdosque, nescio cujus coecæ sympathiæ effectus considerant, & ex falsis mechanicæ, ut aiunt, legibus explicant. Nulla machina quidquam agit sine motore, hæc est prima mechanicæ lex. Motor autem animatus seu sentiens est in homine; qui instrumenta qualia sunt, adhibet modo sæpè convenientissimo ad bona capeffenda & mala removenda. Infans in tenebris derelictus & phantasmatum præconceptâ opinione territus gemit, plorat, ejulat; quorsùm illæ lacrymæ, illi clamores, illæ faciei distortionibus, ut scilicet hæc loquelâ, quæ sola ipsi concessa est, moneatur, advocetur in auxilium mater. Adultus hoste laceffitus, viriumque

suarum compos irascitur, frendet dentibus, pugnos contrahit, ipsi rubent & scintillant oculi, cor vehementius pulsatur, muscoli contrahuntur, fervet corpus. Sic anima vindictæ cupida omnia pugnae organa parat & componit, vires explicat omnes ad hostem vel terrefaciendum, vel debellandum; eo fine cor vehementius sanguinem impellit ad musculos, fluidum nerveum in eos vibratur. Sic debilis astantium auxilium invocatur pallore, tremore, fletu; fortis hostibus terrorem incutit minis, & uterque suæ incolumitati consulit. Qui subtilitates mechanicas excogitant, ubi morales tantum rationes suppetunt, quas spernunt, illi se in mechanicis rudes ostendunt. Equum calcare confossum velocius procedere putant Carthesiani ob impressionem calcaris mechanicam; illi ipsi explicent mechanicè cur in tenebris derelictus infans ejulet; & cur

superbus à salutationis omissione irascatur, sicque motum sine motore invenerit; sed revertamur ad rem medicam.

Pathemata non solum à sensatione, sed etiam & potissimum ab imaginatione originem ducunt, undè imaginationi tribuuntur: videatur liber Fieni de viribus imaginationis. Mœror producit diarrhæas, febrem erraticam, atrophiam; terror qualis in obsidione urbium, terræ motibus, inducit febres malignas, abortus, diarrhæam, epilepsiam.

Amor chlorosim, agrypniam, anorexiam, tabem, nostalgiam, picam excitat, pulsum turbat.

Odium, deliria, cephalalgias, agrypniam.

Lætitia perseverans per multos dies somnum impedit, & vires dissolvit. Sanctorius. Moderata aperit meatus, largam perspirationem facit.

Timentes & mœrentes obstructionem, partium duritiem & affectus hypochondriacos patiuntur, magis nocet nimius animi affectus, quàm nimius corporis motus.

In omni morbo ferè datur vel mœstitia, vel spes; vel metus, vel convalescenti lætitia; vel aliud animi pathema; ita ut in eo tantùm discrepat pathema à morbo, quòd illud bona externa, istud interna respiciat.

NOSOLOGIA

PATHOLOGIÆ,

*Seu de Cognoscendis ægritudinum
Symptomatis & Differentiis.*

68. **U**T in historiâ naturali, *plantæ* nomen genericum & *Herbæ* & *Arbori* convenit, atque ab utroque aliquatenus discrepat; ita in pathologiâ, *ægritudo* genus est supremum, quod dividitur in *affectum*.

fectum, seu vitium evidens, quale est vulnus, tumor, lentigo, phlegmone, & *in morbum*, qualis est pleuritis, apoplexia, tympanitis, aurigo, dysenteria.

69. Non secùs autem ac Zoologia & Botanica, non solùm ex intimâ partium latentium structurâ, & anatomiâ, ac causarum vegetationis, nutritionis, &c. indagatione, addiscitur: sed necessarium multò magis est, & animalium characteres evidentes, & plantarum partes externas, genera, speciesque, à phœnomenis addiscere: ita in pathologiâ, non tam ex intimâ partium structurâ, & causarum latentium indagatione, quàm ex phœnomenis, seu symptomatis affectuum & morborum scientia comparatur.

70. Cùm autem, in tantâ morborum multitudine, recta discendi & docendi methodus, sit unica mater scientiæ; eam accuratissimam &

lucidissimam eligere operæ pretium est; talem autem eam solam censemus, quæ à Botanicis, Zoologis & Mineralogis adhibita, summam iis scientiis lucem affudit juxtà hanc methodum: morbi omnes, symptomatis suis affines, in certos, distinctosque ordines seu classes, numero paucas, *charactere* evidenti insignitas ab invicem primo intuitu discrepantes, distribuuntur. Cuilibet classi ac ordini sua adscribuntur morborum *genera* similibus *notis* evidentibus genericis stipata; & cuique generi, suæ *species*, epitheto *nomine specifico* inscriptæ annumerantur.

71. Genus est convenientia quædam seu affinitas, & similitudo certorum morborum ad speciem diversorum, qui in symptomatum essentialium concursu, numero, semper, in causis & sede non raro conveniunt. Aliud est genus *summum*, seu *classis*; aliud *subalternum*, seu genus

propriè dictum. Sic in plantis *chamædrys* genus est, respectu plurium specierum ut mari, scordii. In Zoologiâ *canis* genus est, respectu lupi, vulpis, &c.

72. Characteres generum sunt notæ illæ, quibus singuli morbi, ad diversa genera pertinentes, à se invicem distingui facillimè, & ad suum genus reduci possunt. Illi characteres sunt totius pathologiæ veræ fundamentum si rectè stabiliti fuerint. Dictat autem ratio quod illi characteres debeant esse 1°. Constantes in quantum fieri potest. 2°. Evidentes, ut primo intuitu aut levi examine symptomatum, in statu morbi apparentium, dignosci possint. In has regulas peccant omnes adhuc adhibiti characteres, qui ex *causis*, *sede*, *subjectis*, *nomine*, *duratione* morbi desumuntur. Non secus ac in Botanicis pravæ fuerunt omnes methodi ad cognoscendas plantas adhibitæ, quarum caracte-

res generici defumebantur. 1°. Ex structurâ intimâ plantarum quæ non nisi microscopiis detegi, aut potius conjectari potest. 2°. Ex loco, ubi talis nascitur planta, cum eadem species in montibus æque ac in vallibus nascatur. 3°. Ex subjectis seu ex regionibus; sic quas Bauhinus nostrates aut Germanicas notavit plantas, Galli, Hispani, Itali, pariter apud se reperiunt. 4°. Ex nomine, cum quæsitum pro cognito supponatur, & varient pro regionibus nomina. 5°. Duratione, cum eadem species citiùs vel tardiùs intereat, & à priori vix nosci possit duratio. Unica itaque ea bona est methodus quæ ex caractere constanti & evidenti defumitur, ut in Botanicis à floris, fructûs, foliorum formâ; in piscibus, à pinnarum dorsalium numero; in morbis denique, à symptomatis seu phœnomenis in sensus incurrentibus.

73. Causarum inquisitionem non

contemnimus, sedem morborum detegere pariter avemus; verum ex iis signa generalia, notasque morborum características deduci posse, hoc est quod præfractè negamus. In praxi, ad quam nostros conatus dirigere semper opus est, quid primò perspicimus? Symptomatum concursus varios, multiplices, pro vario morbi stadio diversos, in quolibet tamen morbo, certâ serie, certo ordine concatenatos; partem verò, cui vulgò tribuitur morbus, hujus sedem rarò, principium procatarticum, & proegumentum rariùs causam numquàm videmus. Illæ sunt detegendæ in pluribus morbis, contra quos non detecta sunt remedia specifica; verum prius est. 1°. Nomen morbi scire. 2°. Hujus speciem. 3°. Hujus historiam prævidere. 4°. Hujus denique causam ex phænomenis cognitis, hariolando sæpè determinamus. In physicis, ait Newtonus, semper ab analysi ad

synthesim, ab effectibus observatione cognitis, ad causas progrediendum est; demum à certis, & evidentibus ad dubia & ignota deveniendum.

74. Talem methodum præsentat Illustr. Felix Platerus Basileensis; tamquam absolutè necessariam pronuntiaverat ille Medicorum princeps Sydenhamus, omni major elogio; laudaverat Baglivus; secutus est Mortonus, Musgravius; auxit Gorterius; commendavit Nenterus; aliique viri egregii feliciter adhibuerunt in generum quorundam Historiis.

75. Ut generum institutio utilis esse queat, ea numero pauca & benè nominata sint oportet. In hoc peccavit illustriss. Ichthyologiæ restaurator Rondeletius, quòd tot nomina generica fecerit, quot species piscium adinvenit, quæ tamen paucis generibus includi possunt; quorsum memoriam tot nominibus

aggravare? In altero peccant & historix morborum scriptores, quòd vel non omnes morborum species memorent, vel nomina barbara, æquivoca, malè indita, retineant; circa quod regulæ ab illustriss. Linnæo Archiatro Regio Medi &c. Botanices professore in *Critica Botanica* sunt traditæ.

76. Species in pathologiâ appellatur, relativè ad genus suum, morbus unusquisque, qui à reliquis sui generis, quibuscum per signa generalia congruit, ratione phœnomenorum quorundam, aut principiorum evidentium discrepat; vel species est convenientia morborum individuorum, vel eorum similitudo & pluralitas quæ sub se nihil præter individuos morbos aut varietates continet. Confusè itaque loquuntur illi qui genus ab specie non distinguunt. Genus enim est similitudo specierum, adeoque sub se plures species continet, vel continere po-

test. Sic pleuritis genus est morbi, quia sub se continet plures species, ut pleuritidem dorsalem *Hippocratis*, pleuritidem pericardii *Avenzoar*, pleuritidem verminosam *Quercetani*, &c. Sic diarrhæa non est species, sed genus morbi; quia observantur plures ejus species, ut diarrhæa biliosa, diarrhæa serosa, &c.

77. Sic in plantis *vitis* genus est, ejus species sunt *vitis vinifera*, *vitis aceris fol.* *vitis canadensis quinquefolia*, &c. Quis autem vinitoris nomen sustinebit, qui has in vine-to species non distinxerit, qui aliam pro aliâ sumpserit, qui *vitis* genus nosse tantum satagens, ejus quasque species ignorare gloriatur, ut species morborum nescire se gloriantur plures Medici, qui tamen eatenus practici percelebres evadunt, si Mortono dejeranti credimus, quatenus summâ judicii energiâ & longâ experienciâ edocti, tacitam specierum distinctionem sibi forma-

runt, ut vinitores longo usu species diversas vitis addiscunt, quas multò citiùs & nitidiùs ex methodo cognoscit Botanicus.

78. Quàm parùm autem ad historiam cujusque generis morbi cognoscendam conferant vulgares quæ instituuntur *differentiæ* exemplo ex Botanicâ petito judicemus; vitis v. g. qui differentiæ tantùm noverit, species numquàm cognoscet: differentiæ vitis aliæ sunt fructu nigro, aliæ fructu albo, aliæ foliis aceris, aliæ quinquefidis, aliæ arborescentes, aliæ humiles, &c. & sic in infinitum. Morbi differentia, ait Argenterius, morbus non est, species verò morbus est; præstat ergo species nosse, quàm differentiæ.

79. Symptoma, seu phænomenum morbosum (11.) definitum, trifariam à veteribus divisum, rectiùs quadruplicis generis statuendum videtur. Scilicet in *functionibus corpo-*

reis, in *animæ functionibus*, in *excretionibus*, ac demum in *qualitatibus*.

80. Functiones sunt motus aut situs evidentes partium solidarum, quæ læsæ dicuntur, si hi motus peccent ordine, vi nimia, numero. Ut motus arteriarum in febribus, in morbis inflammatoriis; ut motus artuum fortior est in spasmodicis; debilior aut abolitus in paralyticis, syncopiticis, soporosisque morbis. Functiones animæ in ægris ex eorum loquelâ, gestibus, motibus, contorsionibus, læsæ cognoscuntur, ut in dolorificis, deliris, imaginariis morbis. Excretiones, quæ functiones sunt naturales, læduntur, si peccent quantitate, colore, duratione, &c. ut in hæmorrhagiis, diarrhæis, &c. Demum qualitates vitiatæ sunt, si superficies corporis asperitate, tuberibus, macie, deturpetur; si colore pravo inficiatur, ut in chlorosi, &c.

81. Symptomata dividuntur rursus in *essentialia* & *accidentalìa*. *Essentialia* aut pathognomonica ea sunt, à quorum concursu, utpotè constanti, denominatur aut determinatur vel genus, vel species morbi. Sic *tussis*, *febris acuta*, *dolor pectoris pungitivus*, *dyspnæa*, sunt pleuritidis genericæ symptomata essentialia; *tussis singultuosa*, *dolor dorsi pungitivus*, *febris acuta*, *dyspnæa*, *situs pectoris ad posteriora reversus*, sunt essentialia pleuritidis *dorsalis Hipp.* symptomata; undè dividi possunt in essentialia *generica* & in essentialia *specificæ*.

82. *Accidentalìa* symptomata ea sunt, quæ possunt abesse vel adesse sinè generis aut speciei mutatione, ut *syncope*, *alvi fluxus*, *vomitùs fugax* in pleuritide, quæ non à causa integri morbi, sed ab ægrotantis vel curantis errore accidentali dependent.

83. Alia symptomata sunt *assidua* toto ferè decursu morbi, ut *febris*

in pleuritide , debilitas in variolis : alia *epigenomena* , quæ suo tempore , in variâ ætate morbi accidunt , ac recedunt , ut pustulæ in variolis , quæ tertiâ , vel quartâ morbi die accidunt , septimâ evanescunt , aut in ulcuscula abeunt , &c.

84. *Morbus* , *Nosos* , *Arrostia* , ut veteres methodici aiebant , & omnes practici intelligunt , est ex defin. (9. 10.) allatâ , *symptomatum intensione* , *extensione* aut *duratione notabilium* syndrome seu concursus. *

Vitium & affectus à morbo differt , ut lentigo lutea ab aurigine ; de affectibus fusè egimus in aitiologia. De morbis superest agendum.

1. Morbus quilibet est effectus duplicis causæ , scilicet primò materiæ morbificæ aut causæ proegumenæ qualis est v.g. sanguis exsuperans in morbis à plethorâ , vermes in morbis verminosis , &c.

* Le Clerc , *Hist. medic. Prosp. Alp. de medicina methodicâ*.

Secundò vis vitalis seu naturæ quæ conatus edit varios : undè symptomata duplicis generis alia *morbosa* quæ quadruplici signo dignosci debent. 1°. Oriuntur à vi morbificæ causæ vitalem vim superante. 2°. Fiunt ineunte , crescente , vigente morbo. 3°. Omni morbi tempore maximè in augmento. 4°. Citò nocent.

2. Alia *critica* quæ 1°. oriuntur à vi vitæ superante vim causæ morbificæ. 2°. Fiunt maximè sensibilia prægressâ coctione materiæ suis signis manifestâ. 3°. Circa tempus crisi proprium. 4°. Citò levant. Hinc videtur quòd morbus præsertim acutus à causâ internâ ortus , sit Naturæ lucta , ut aiebant Veteres , cum causâ morbificâ ; cujus luctæ judex est Medicus , & ultima naturæ vel triumphantis vel dejectæ conamina , crisin seu judicium determinant , ac critica vocantur , quæ semper ex se sunt salubria , eventu tamen sæpè funesta.

3. Morbus varia ætatis stadia percurrit, & non secus ac planta tria vel quatuor vitæ habet diversa tempora, *initium* scilicet, *augmentum*, vigorem seu *acmen* & *declinationem*. Ex variâ velocitate quâ ab initio ad acmen suum devenit, vocatur *subitaneus* vel *tardigradus*; sic apoplexia syncope sunt morbi subitanei, quia minimum est spatium ab initio ad vigorem; variola verò non subitaneus dicitur morbus, quia ab exortu ad incrementum, & indè ad vigorem sensibilis est distantia.

4. In continuis morbis semel hæc singula stadia observantur; ast in periodicis, ut intermittente febre, quoties accessus redeunt, ita tamen ut sint totius ambitus morbi stadia *generalia*, & cujusvis accessus stadia *particularia*.

5. Status morbi in quo materia morbifica facit vel auget morbum, vocatur *cruditas*, cognoscenda 1°. Ex vigore morbi durante vel incref-

cente. 2°. Ex symptomatum accidentalium augmento. 3°. Ab exercitio functionum adhuc valdè læso. 4°. Maximè ex recessu qualitatum, & excretionum à statu sano consueto.

6. Status verò morbi in quo materia priùs cruda, vel per actiones vitæ, vel spontè ut motu suo intestino, vel per apta medicamina, ita mutatur, ut minùs lædat, coctio seu *pepasmos* vocatur: & cognoscitur 1°. ex quiete aut decremento morbi, viribus vitæ stantibus vel crescentibus. 2°. A sedatione symptomatum accidentalium, concomitante vitæ robore. 3°. Functionum redintegratione. 4°. Ex harum & excretionum ac qualitatum similitudine cum sanis. Boerhaav. *Semeiot.*

85. *Morbi alii sunt nominati, alii anonymi, aiebant Methodici, sic syndrome tussis, & sputationis cruenta, vocatur hæmoptysis; syndrome tussis,*

sputationis cruenta, *febris acuta continua*, *doloris pectoris gravativi cum dyspnæâ*, *peripneumonia* nuncupatur.

86. Verùm *tussis*, *sputationis cruenta*, & *febris intermittens* non *inflammatoria* concursus, nomen genericum à Veteribus non obtinuit, quia rarior est, aut ad cognita genera potest reduci. Ergo eâ lege definienda sunt morborum genera & nec stricta nec laxa nimis sit definitio. Stricta satis est, si ab aliis generibus distinguatur, eaque excludat; non nimis laxa est, si omnes species vel nostrates vel exoticas deinceps detegendas possit admittere.

87. In definitione morbi cujusque symptomata tantùm characteristicà, non verò classica, nec fugacia referenda sunt. Sic in colicâ licèt sit difficultas respirandi, ab eâ non definietur morbus, &c. Et licèt unico sæpè definiatur symptomate, plura tamen tum assidua, ut
debilitatem

debilitatem, dyspnaeam, marorem, &c.
tum epigenomena, ut *vomitum, trun-*
ci inflexionem, vigilias, & in simpli-
cissimo morbo, ut colicâ, reperire licet.

88. Ratione numeri symptomatum pathognomonicorum, morbus alius est *simplex*, qui paucis stipatur, ut *colica*, quæ dolore insignitur, & alius compositus qui pluribus symptomatis constat, ut *dysenteria* quæ dolore torminoso, *alvi fluxu*, eoque *cruento* conflatur. Sic *hæmoptysis* (89.) simplex est, *peripneumonia* compositus est morbus.

N O S O L O G I Æ

S E C T I O I.

*De Differentiis morborum classicis
& genericis.*

89. **U**T ordine procedat & memoria inculpatur generum sensus, illum non in quatuor classes ex symptomatum quadruplici fonte:

(79. & 80.) instituemus ; nam exinde confusa nimis exurgeret morborum idea ; verùm octo classes circiter , ex certâ quorundam symptomatum genericorum combinatione , petitas stabiliemus ; easque ut suas Botanici, Zoologi, rei militaris Præfecti , classico nomine designabimus.

CLASSIS PRIMA.

Morbi febriles , febres vulgò.

90. **C**haracter hujus classis , est virium vitalium gradus major , quàm qui à virium muscularium gradu expectari deberet. Seu consistit in pulsûs frequentia , magnitudine , velocitate adauctis , cum alternato ut plurimum calore & frigore , dùm vires artuum , relativè ad vires arteriarum sunt imminutæ. His adde quod nulla sint notabilis & topicæ inflammationis signa.

91. Causa febrium est influxus fluidi nervei in nervos cardiacos ad-auctus, & in nervos artuum relativè imminutus; eo fine ut materia mor-bifica circulationi resistens corriga-tur, aut eliminetur. Causam calo-ris, & frigoris (ex n. 60. & 61.) repetemus. Febres omnes simplices, non inflammatoriæ triplici sectione continentur, & sunt 1°. vel conti-nuæ, 2°. vel intermittentes, 3°. vel exacerbantes.

S E C T I O I.

Febres continuæ, Græcis Pyreta Syne-chonta.

92. Harum character est, quod ægrotationis decursus nec remissio-ne singulari, nec intermissione, sit interruptus; licèt remissiones gene-rales in initio & in fine, adinstar omnium morborum, pro stadiis suis obtineant. Quidam has *conti-nentes* vocarunt.

Causa continuitatis, est indoles materiae morbificae, quae celerem, continuam, non interpolatam correctionem, & eliminationem expostulat; putredinem, & in morâ periculum allatura. Genera continuarum sunt

1°. *Ephamera*, (*Ephemere*) cujus duratio spontanea septimanæ mediam partem emetitur.

2°. *Synocha*, (*Synoche*) quæ septimanâ integrâ terminatur.

3°. *Synochus*, (*fièvre putride*) quæ ad secundam ac tertiam excurrit hebdomadem.

4°. *Hectica*, (*fièvre lente*) vulgò febris lenta, quæ septimam etiam attingit.

SECTIO II.

Febres Intermittentes, Pyretæ Dialectica Hipp.

93. Harum character est quòd ægrotationis decursus plenâ apyrexia

seu intermissione, identidem interpellatur. Harum genera sunt

1°. *Quotidiana*, (*quotidienne*) cujus accessus similes, singulis nycthemeris recurrunt.

2°. *Tertiana*, (*tierce*) cujus accessus homogenei alternis accedunt debus.

3°. *Quartana*, (*quartaine, quarte*) cujus accessus correspondentes, quartâ quâvis luce, repetunt.

4°. *Erratica*, (*erratique*) cujus accessus alio quovis ordine revertuntur.

S E C T I O III.

Febres exacerbantes, Pyreta Epandida Hipp.

94. Harum character est singularis symptomatum recrudescentia, præter generalem, quæ incremento, & vigori morbi debetur, absque plenâ apyrexia.

Genera sunt

1°. *Amphymarina*, (*quotidienne conti-*

nue) quæ continua quotidiana vocatur, cujus paroxyfmi fimiles quâlibet die recurrunt.

2°. *Tritæus*, (*tierce continuë*) quæ tertiana continua eft.

3°. *Tritæophya*, (*mal chaud*) quæ à tritæo discrepat calore urente, & fiti inextinguibili, vulgò *caufos* nuncupatur.

4°. *Hemitritæus*, (*demi tierce.*) feu febris algida, distinguitur paroxyfmis fuis quotidianis cum fummo frigore, alternis diebus tantùm revertente.

5°. *Tetartophya*, (*quarte continuë*) eft quartana continua.

Hæc antiqua nomina breviora funt, & convenientiora Neotericis, ex Arabum & Latino-Barbarorum ſcholâ derivatis. Bagliv. pr. 54.

CLASSIS SECUNDA.

*Morbi Inflammatorii, Phlegmasiæ
Galenii.*

95. **H**orum character est febris acuta, aut continua, aut exacerbans, partis cujusdam internæ dolor, calor, rubor, efflorescentia, cum lymphæ, in patellâ, coagulatione. Hi omnes characteres generici bono animo sunt accipienda, & in illis adverbium hoc, *ut plurimum*, semper subaudiendum.

96. Causa proxima est 1°. Causa Febris acutæ (91.) 2°. Causa tumoris calidi (41.) Principium, influxum fluidi nervei & attritum utplurimum determinans est obstructio inflammatoria (56.) cum causis velocitatis (55.) & caloris (60) in sanguine.

Classis hæc in tres sectiones divi-

ditur, pro diversitate partis affectæ,
aut pro symptomatis variis.

S E C T I O I.

Morbi Inflammatorii, viscera membranacea afficientes.

97. Horum character est dolor acutus & satis constans in parte singulari. Ratione febris acutæ hi differunt à dolorificis. Genera sunt

1°. *Phrenitis*, (*phrénésie*) ut plurimum meningum inflammationi tribuenda, quæ præter febrem acutam synocham, dolore capitis atroci initio, dein delirio audaci, & anxietatibus insignitur.

2°. *Paraphrenesis*, (*paraphrénésie*) quæ signa habet peripneumoniæ siccæ simul & phrenitidis, ac diaphragmatis inflammationi debetur.

3°. *Pleuritis*, (*pleurésie*) genus morbi inflammatorii febre acutâ continuâ synochâ, ut plurimum, dyspnæa, tussi molestâ & dolore pectoris

pectoris pungitivo, stipatum. Pleuræ subcostalis, aut pulmonaris, aut mediastinæ inflammationi tribuitur.

4°. *Gastritis* seu ventriculi inflammatio, febre amphimerinâ exiguâ, lypiriâ, epigastrii dolore, tensione, ardore, siti demùm & vomituritione stipatur.

5°. *Enteritis*, intestini inflammatio, febre acutâ dolore circa umbilicum atroci, cum meteorismo, tensione, calore, & vel vomitu vel diarrhæâ insignitur.

6°. *Hysteritis* seu uteri inflammatio, morbus est muliebris, febre acutâ, hypogastrii tumore inflammatorio stipatus cum delirio & spasmis utplurimùm.

7°. *Cistitis* vesicæ urinariæ inflammatio, tumore inflammatorio hypogastrii, cum dysuriâ aut ischuriâ dolorifica, & signis aliis classeos, denotatur. Hæc ultima quatuor nomina ab ill. Boerhaave his generibus indita fuere *Comm. in Aphor.*

SECTIO II.

*Morbi Inflammatorii in visceribus
parenchymaticis.*

98. Horum character est dolor gravativus, extensus, minùs pungitivus, adde sedis anatomicæ notitiam. Genera sunt

1°. *Sphacelismus*, encephali inflammationi tribuendus, genus est morbi inflammatorii, febre acutâ continuâ, virium summâ prostratione, delirioque perpetuo stipatum, cum abolitione sensûs & motûs, præter carpologiam, seu tremulam manuum agitationem. Nomen à Bartholino & Etmullero inditum est.

2°. *Cynanche*, (*squinancie*) faucium inflammatio febre acutâ continuâ, cum tussi dolore & tumore calido faucium, ac respirandi, vel etiam deglutiendi difficultate.

3°. *Peripneumonia*, (*peripneu-*

monie) stipatur febre acutâ continuâ , difficultate respirandi , tussi , sputo cruento , & dolore pectoris gravativo , à pulmonum inflammatione deducitur.

4°. *Hepatis* , (*hepatite*) jecinoris inflammatio , febre amphimerina , hypochondrii dextri tensione inflammatoriâ , tussi siccâ , dyspnæâ stipatur.

5°. *Splenitis* Plateri , lienis inflammatio , febre tertartophyâ , lienis tensione , calore , dolore atroci hypochondrii sinistri donatur.

6°. *Nephritis* renis inflammatio , febre acutâ continuâ , dolore fixo & urenti lumborum , dein urinæ varietate , testis in viris & cruris stupore , nausæâ , singultu stipatur.

S E C T I O III.

99. *Morbi inflammatorii exanthematici cutanei.*

1°. *Pestis* , (*peste*) est febris
T ij

acutissima, maligna, epidemica ut plurimum, cum ardore, siti, vertigine, & deinceps bubonum vel anthracum eruptione.

2°. *Variola*, (*petite verole*) cognoscitur ex febre acutâ, capitis, lumborumque dolore; tertiâ vel quartâ die pustularum ciceris formâ eruptione; septimâ, harum suppuratione, ac dein exsiccatione.

3°. *Rubeola*, (*rougeole*) vulgò morbilli, cognoscitur ex febre exiguâ, cum tussi siccâ, sternutatione in præludio, & oculorum madore; dein his succedente macularum & tumorum pulicis morsûs æmulorum eruptione, qui tumores in squamas furfuraceas abeunt.

4°. *Bullosa* febris est acuta exanthematica, bullis seu ampullis pellucidis avellanæ magnitudine, per corpus enascentibus, insignita.

5°. *Miliaria*, (*le millot*) differt à rubeolâ, quòd pustulæ milii magnitudine sint ac firmæ, diversicolo-

res, omni ætate accidunt, & sine rubeolæ præludio.

6°. *Purpura*, (*le pourpre*) differt à rubeolâ, & aliis, quòd maculas tantum pulicum morsibus similes, sed non extuberantes nec pruriginosas, sæpè lividas aut nigras, sine rubeolæ præludio agat.

7°. *Erysipelacea*, (*érisipèle*) febris est initio acuta continua tumore erysipelaceo faciei, aut alterius partis externæ stipata.

8°. *Scarlatina*, (*fièvre rouge*) maculis inæqualibus intensè rubris, morbillofas excedentibus, pruriginosis, febre exiguâ, sine rubeolæ præludio stipatur.

9°. *Aphtha*, (*afte*) penphingodes Galeni, febris est quæ per caloris intensiorem pustulas in ore, quæ Græcis Phlyctides dicuntur, generat. *lib. finit. med.*

10°. *Essera*, *porcelaine*, morbus est sæpè febrilis, maculis glabris erysipelaceis, pruriginosis, amplis,

cum cutis intumescentiâ fugaci,
intra duos, tresve dies evanescens
& recurrens. An tertia eruptio ery-
sipelatosâ Sydenhami.

CLASSIS TERTIA.

Morbi spasmodici, seu convulsiones.

100. **H**orum character est partis
cujusdam, vel plurium si-
mul muscularis & constans vel in-
terpolata contractio, motio, rigidi-
tas à voluntatis arbitrio non pendens.

101. Causa est influxus copiosior
aut frequentior fluidi nervei his
musculis contrahendis destinati, eo
fine ut conatu spasmodico materiæ
morbificæ stimulantæ, aut sanguis
ipse spissior, corrigantur ac elimi-
nentur. Tres sectiones stabiliemus.

SECTIO I.

102. *Morbi tonici, seu constanti & rigida partis musculosae contractione, aut & totius trunci corporis tensione involuntaria.*

1°. *Spasmus, (spasme) est violenta, constans, subitaneaue partis distensio. Huc priapismus, strabismus, obstipitas, &c.*

2°. *Contractura, (contracture) est partis sensim facta rigiditas.*

3°. *Tetanus est totius trunci & artuum sæpè rigiditas convulsiva. Huc referantur opisthotonos, emprosthotonos, &c.*

4°. *Catochus Galen. est totius corporis rigiditas, cum libera respiratione. Morbus cervinus ad hippiatricos attinet.*

SECTIO II.

103. *Morbi Clonici tum convulsivo, tum tremulo, semper coacto & invo-*

P A T H O L O G I A

etario motu stipati, citra inflammatoriam febrem, ac dyspnaam notabilem aut constantem.

1°. *Convulsio*, (*mouvement convulsif*) est partis singularis violenta, involuntaria agitatio, non periodica, superstita cognitione.

2°. *Rigor*, (*frisson*) est involuntaria, & sensu frigoris intercutanei stipata partium vibratio.

3°. *Eclampsia* Hippocr. *Epilepsia* puerilis, est partium convulsiva agitatio, periodica, acuta, cum sensuum feriatiōe.

4°. *Epilepsia*, (*haut mal*) est chronica, periodica & cum sensuum feriatiōe in paroxysmis, partium sensibilis rigiditas, aut convulsio.

5°. *Hysteria*, (*vapeurs*) ab epilepsia in eo discrepat, quòd raro aboleantur sensus in paroxysmo, & semper hystericae sint de more sua anxiae.

6°. *Hieranosos* est continua, acuta, totius corporis, & singulorum artuum convulsiva motitatio, quolibet sensu superstita.

7°. *Tremor*, (*tremblement*) est unius vel alterius partis externæ involuntaria, sinè frigoris sensu, per alternos itus ac reditus, motitatio. Hinc differt à rigore; à *Lunaticâ*, quæ tremor est universalis; à convulsione, quia pars tremens loco ferè non movetur.

8°. *Scelotyrbe* Galen. *Chorea*, *Viti*, est artuum unius lateris ut dextri, tremula, continua, ridicula motitatio.

9°. *Beriberii* Indicus est morbus tremore partium, genuum contractura, stupore & vocis raucedine stipatus.

10°. *Palpitatio*, (*la palpitation*) est partis internæ, ut cordis, diaphragmatis motus subsultorius.

SECTIO III.

Morbi Dyspnoici, anginosi ab angore quem creant; spasmodici, à motu pectoris involuntario, æstimari possunt.

104. Excitantur à vi vitali ad removendos obices in viis & organis aëris positos.

1°. *Ephialtes*, (*cochemar*) est epilepsia nocturna, insomnio molesto & respirandi labore stipata.

2°. *Angina*, (*angine*) est morbus, laboriosâ, continuâ respiratione, cum faucium angustatione aut strangulationis sensu, sine febre inflammatoriâ, notatus.

3°. *Dyspnœa*, (*courte haleine*) est continuò laboriosa respiratio, sine sensu angustiae in faucibus.

4°. *Orthophnœa*, (*suffocation*) est subitanea, acuta & suffocatoria respiratio.

5°. *Asthma*, (*asthme*) est chronica,

periodica respirandi difficultas.

6°. *Pseudo-Pleuritis* est respirandi difficultas, finè febre inflammatoria, cum dolore pectoris pungitivo.

7°. *Pseudo-Pneumonia* differt à peripneumoniâ per febris absentiam.

8°. *Tussis*, (*roux*) est periodica, sonora & convulsiva expiratio ad pulmones detergendos.

9°. *Sternutatio*, (*éternuëment*) est sonora, celer expiratio, lentæ inspirationi succedens, ad nares everendas.

10°. *Singultus*, (*hoquet*) est celer, convulsiva inspiratio, cujus ope quæ juxta cardiam molestant, in ventriculum repelluntur.

11°. *Oscitatio*, (*bâillement*) *Kasme Hipp.* est spasmodica, tarda, sensim adaucta inspiratio cum oris ductione, sæpè brachiorum pandiculatione, ad accelerandum sanguinis in pectore circuitum. Conatus spasmodici evacuatione quâdam stipati, *nausea*, *dysuria*, *dystocia*,

tenesmus ad evacuatorios pertinere videntur.

CLASSIS QUARTA.

Morbi paralytodei, vel paralyfis.

105. **H**orum character est sensûs, motûs virium in corpore, vel in parte imminutio, resolutio, vel prostratio. Dividuntur in *syncopales, soporosos, & paralyticos.*

SECTIO I.

Syncopales à Græco Syncopto concido, sunt morbi virium concidentia designati, absentibus aliarum classium characteribus, ut febre, &c.

106. Causa debilioris motûs in parte est resistentia opposita fluido nerveo aut cruori accedenti, maiori quàm vis ipsum impellens.

1°. *Syncope*, (*syncope*) à debiliiori cordis motu procedens, est

est subitaneus virium vitalium & muscularium lapsus, pulsu, respiratione, sensu, calore admodum imminutis.

2°. *Leipothymia*, (*défaillance*) * est subita non pulsûs, sed sensûs & motûs defectio cum mentis & cogitationis integritate. Mercurial.

3°. *Asphixia* est ea virium integra prostratio, omnis motûs & sensûs abolitio, quæ mortis imaginem præfert.

4°. *Asthenia*, (*langueur*) debilitas, est successiva virium omnium imminutio.

S E C T I O I I.

Morbi soporosi, sunt in toto corpore sensûs ac motûs voluntarii abolitiones vel immunitiones, cum somni profundî & constantis specie; & vitalium motuum exercitio.

107. Causa est quidquid in nervos corporis & organorum sensûs, excepto corde & pectore, fluidi

* Paralysis paradoxa Erasistr.

nervei distributionem præpedit.

1°. *Apoplexia*, (*apoplexie*) morbus est subitâ omnium artuum resolutione, sensuum omnium abolitione stipatus, calore, pulsu & respiratione stertorosâ insignis.

2°. *Carus*, (*assoupissement*) est morbus soporofus ab apoplexiâ discrepans somno minùs alto, & placidâ, tacitâ respiratione.

3°. *Cataphora*, (*subeth*) est somnus constans, qui interrogatione ægri excitatur, quòd in caroticiss non fit.

4°. *Lethargus*, (*lèthargie*) est somnolentia constans non alta cum febriculâ, & delirio oblivioso.

5°. *Typhomania* est simulatus aut apparens sopor, cum pervigilio reali.

6°. *Catalepsis*, (*catalepsie*) est sensûs omnis motûsque voluntariii feriatio, cum mirâ artuum ad suscipiendos & retinendos situs inditos aptitudine & flexilitate. Extasis & catochus non sunt hujus classis.

SECTIO III.

Morbi paralytici externi.

108. Illi sunt in quibus artus unus vel plures, salvâ mente, sensu motuque, vel alterutro destituuntur, quin dolori aut convulsioni immobilitas artûs tribui possit.

1°. *Hemiplegia*, (*hemiplegie*) est medii corporis, secundum latus alterutrum resolutio, seu sensûs motûsque summa imminutio.

2°. *Paraplegia* est medii corporis transversim sumpti, ut à thorace ad calces, resolutio.

3°. *Paralysis*, (*paralyfie*) est artûs unius tantum resolutio.

SECTIO IV.

Morbi paralytici in sensuum organis.

109. Causa est nervorum organi laxitas (32.) vel obstructio (56.)

1°. *Cataracta*, (*cecité*) est visûs

232 PATHOLOGIA

totalis abolitio cum vitio oculorum sensibili.

2°. *Amaurosis*, (*Goutte - sereine*) est visûs abolitio finè sensibili oculorum labe.

3°. *Amblyopia*, (*vue trouble*) seu caligo est visûs obscuritas, hebetudo, vel imminutio.

4°. *Cophosis*, (*sourdité*) est imminuta vel abolita auditûs sensatio.

5°. *Anosmia*, (*perte d'odorat*) est odoratûs privatio, vel imminutio.

6°. *Agheusia*, (*dégout*) est gustûs abolitio, vel imminutio.

7°. *Anorexia*, (*inapétence*) est famis naturalis abolitio, vel imminutio.

8°. *Mutitas*, (*mutité*) est facultatis loquendi abolitio.

9°. *Adipsia* est sensationis sitis abolitio.

10°. *Psellismus* est loquela impedita vel depravata.

11°. *Athecnia*, (*impuissance*) Genitalium paralyxis est.

CLASSIS

CLASSIS QUINTA.

Morbi dolorifici, seu dolores.

110. **H**orum character est dolor intensitate, extensione, aut duratione notabilis, sine convulsione evidenti, febre inflammatoriâ aut notabili evacuatione.

111. *Causa* est fibrarum nervearum distractio, cum solutionis periculo ab animâ percepto. Dividuntur in vagos & topicos.

SECTIO I.

Morbi dolorifici vagi.

112. Illi sunt qui varias partes aut plures simul indiscriminatim occupant.

1°. *Arthritis*, (*Goutte*) est periodicus articulorum dolor.

2°. *Rheumatismus*, (*Rheumatisme*) est ambulatorius carnearum partium

234 PATHOLOGIA

feu musculorum, isque profundus & sæpè periodicus dolor.

3°. *Catarrhus*, (*Catarrhe*) est partium collo vicinarum dolor, cum tussi aut coryzâ, rubore & levi intumescentiâ partis.

4°. *Pruritus*, (*prurit*) *Cnesmos*, Hipp. est ille dolor cutis, qui scalpendi necessitatem inducit.

5°. *Anxietas*, (*anxiété*) *Alismos* Hipp. est ingrata sensatio quæ ad jectigationem cogit.

6°. *Lassitudo*, (*lassitude*) *Copos*. Hipp. est ingrata sensatio quæ ad quiescendum cogit, virium reparandarum gratiâ.

SECTIO II.

113. *Morbi dolorifici topici, fixi sine febre inflammatoriâ.*

1°. *Cephalalgia*, (*mal de tête*) est gravativus, non tensivus, capitis totius, aut anterioris dolor.

2°. *Cephalæa* est tensivus, perio-

dicus & notabilis capitis dolor.

3°. *Hemicrania*, (*migraine*) est dolor capitis, ejus medietatem occupans, ut plurimum ab uno latere.

4°. *Clavus* est dolor in parte potissimum capitis, quæ extensionem pollice non majorem obtinet.

5°. *Ophthalmia*, (*ophthalmie*) est oculorum dolor, sæpius cum inflammatione externâ.

6°. *Odontalgia*, (*mal de dents*) est notabilis dentium dolor.

7°. *Cardialgia*, (*mal au cœur*) est ventriculi dolor syncopem minitans.

8°. *Soda*, (*cremason*) Græcis *Pyrosis*, est æsophagi & ventriculi dolor deurens.

9°. *Gastrica*, (*colique d'estomach*), est dolor ventriculi.

10°. *Colica*, (*colique*) est intestinorum dolor.

11°. *Hica*, (*miserere*) est intestinorum tenuium dolor, cum alvo strictâ, & vomitu frequenti sæpè stercoreo.

236 PATHOLOGIA

12°. *Hepatica*, (*colique hépatique*) est dextri hypochondrii profundus dolor. *Hepatalgia* græcis.

13°. *Splenica*, (*douleur de rate*) est sinistri hypochondrii constans dolor.

14°. *Hysteralgia*, (*mal de mere*) est uteri dolor. Nomen indidit Montaltus.

15°. *Nephritica*, (*néphrétique*) est renis dolor ; *nephralgia* Zuingeri differt.

16°. *Lumbago*, (*courbature*) est lumborum dolor cum trunci erigendi difficultate.

17°. *Pudendagra* est genitalium partium dolor.

18°. *Proctalgia* est podicis dolor.

19°. *Ischias*, (*sciaticque*) est coxendicis dolor.

20°. *Gonagra* est genuum ac vicinarum partium dolor, an huc *paracynanche* quæ deglutiendi difficultas est.

CLASSIS SEXTA.

Morbi paraphronici, seu insania.

114. **S**ic dicti antiquitus à *paraphronia*, mentis alienatione, sunt illi qui notabili functionum animi depravatione stipantur. De sensuum imminutione *vide* Paralytodeos. De sensationis excessu *vide* Class. II. & V.

115. Causa materialis est, vel in cerebro, vel in organis sensuum, estque vitiosa, insueta, anomala fibrarum nervearum dispositio, cui potius quàm objectorum externorum impressioni, ideæ, judicia & appetitus respondent.

SECTIO I.

Morbi deliri. Melancholici, seu in judicio, ratione & cogitatione depravatis, exceptâ Agrypniâ.

116. 1° *Amentia*, (*démence*) *Paranoia* Hipp. est universale, mite, chronicum sine febre delirium.

2°. *Mania*, (*folie*) est furibundum sæpè, & universale ac periodicum non rarò delirium, febris acutæ expers.

3°. *Melancholia*, (*mélancholie, folie*) est chronicum, sinè febre, meditabundum, paucis objectis affixum, delirium.

4°. *Dæmonomania* est particulare, sed ferox, quale fagarum, fanaticorum, veneficorum, Wampiro-rum, delirium.

5°. *Paraphrosine*, (*transport, délire*) delirium Latinis, est alienatio mentis, acuta, transitoria, sæpè febrilis. *Phrenitis*, *Paraphrenesis*, *Lethargus*, *Typhomania*, suo loco videantur.

6°. *Agrypnia*, (*insomnie*) est per-vigilium immodicum. *Delirium* est exortus idearum in vigilantibus, non respondens objectis externis, sed internæ cerebri dispositioni.

SECTIO II.

Morbi Imaginarii, seu in depravatâ imaginatione, quomodò à deliris discrepent, vix exprimi potest.

117. Causa est exortus idearum à vitiatâ organorum externorum non verò cerebri dispositione, sinè pertinaci voluntate indè sequente. His tamen addemus morosim & oblivionem.

1°. *Oblivio*, (*oubly*) est imaginationis iteratæ, seu memoriæ immutatio.

2°. *Morosus*, (*stupidité*) Mercurialis est perceptionis & ingenii hebetudo, tarditas, citra soporem ac delirium.

3°. *Vertigo*, (*vertige*) est circumgyrationis objectorum, aut suâ ipsius, imaginatio.

4°. *Suffusio*, Frid. Hofman. *Marmoryges*, est imaginatio, quâ ægrî muscas, scintillas, araneas sibi fingunt in aëre volitantes.

5°. *Syrigmos*, (*tintouin*) Hipp. seu *Tinnitus aurium*, est sonorum, qui in æthere non sunt, aut aliter sunt, imaginatio.

6°. *Somnambulismus* est infomnium seu imaginatio vivida, ratione cujus dormiens, exsurgit, & se & astantes variis exponit periculis.

7°. *Panophobia*, pavor nocturnus, est tumultuosa corporis agitatio, ex infomnio aut imaginatione objecti terrorem incutientis.

8°. *Hypochondriasis*, (*passion hypochondriaque*) melancholia hypochondriaca, morbus est chronicus, quo affectus, se in mortis periculo versari, ex cordis palpitatione, ructu, borborygmis, aut aliis levidensibus malis, imaginatur.

SECTIO III.

Morbi in voluntate vel cupiditate depravatis.

119. *Voluntas intellectu seu ratione*

tionem ducitur, cupiditas instinctu solo, adeoque sensu & imaginatione regitur. Reclinatio animæ à malo dicitur voluntas, *Wolf.* si rationalis sit, & averfatio, si tantum sensitiva.

1°. *Nostalgia*, (*maladie du pays, heimvé*) est parentum aut patriæ vefanum defiderium.

2°. *Erotomania*, (*l'amour infensé*) est vefanum, fed pudicum amantium defiderium.

3°. *Satyriafis* est effræne, impudens, cum penis gratâ tentigine veneris defiderium.

4°. *Nymphomania*, (*fureur utérine*) feu furor uterinus, est mulieribus, quod fatyriafis. *Maltachifmus* *Coel. Aurel.* ad infames animi paffiones, non ad morbos pertinet.

5°. *Rabies*, (*rage*) est depravatum, vim fibi aut aliis inferendi, mordendi, lacerandi defiderium, cum hydrophobiâ ut plurimum.

6°. *Pica* est cupiditas quædam absurda vel noxia, aut obrentu dif-

ficillima, assumendi, olfaciendi, ut cupiditas vorandi salis, gypsi, aceti, fructûs non obvii, &c. *Malacia* est picæ varietas, gravidis propria.

7°. *Boulimia*, (*faim canine*) est alimentorum vulgarium inexplebilis appetitus.

8°. *Polydipsia*, (*soif*) est inexplebilis sitis, seu potulentorum appetitus.

9°. *Hydrophobia*, (*hydrophobie*) est potulentorum omnium averfatio.

10°. *Cacositia*, (*dégout des alimens*) seu cibi fastidium, est alimentorum esculentorum horror.

11°. *Antipathia*, (*antipathie*) est quorundam visûs aut odoratûs objectorum irrationalis averfatio. Morbis hanc accenset Zwingerus.

12°. *Tarantismus* est saltandi & choræas agendi desiderium à tarantulæ ac scorpionis Appuli morfu oriundum.

119. *Hysteria*, *Chlorosis*, *Dysuria*, *Distocia*, *Tenesmus*, &c. symptoma-

ta in speciebus quibusdam essentia-
lia , ex hâc classe mutuuntur.

CLASSIS SEPTIMA.

Morbi Evacuatorii , seu fluxus.

120. **C**haracter eorum est, quan-
titate , qualitate , defue-
tutine , notabilis contentorum ejec-
tio , vel evacuatio. Horum causæ
(ex 47.) repetantur. Excludantur
evacuaciones ex aliis classibus petitiæ
& vix sensibiles.

SECTIO I.

121. *Morbi Hæmorrhœici.*

1°. *Hæmoptysis*, (*crachement de sang*)
est sanguinis tussiculosa , sine in-
flammatoriâ febre expectoratio.

2°. *Stomacace* Plin. est gingivarum
frequens & spontanea cruentatio.

3°. *Hæmatemesis*, (*vomissement de*

Sang) vomitus cruentus est cruentatae materiei, cum vomitorio conamine facta per os rejectio.

4°. *Dysenteria*, (*dyssenterie*) est alvi fluxus tenemodis, torminum & dejectionis cruentatae, concursus.

5°. *Hepatirhaea*, (*flux hépatique*) fluxus hepaticus est dejectio frequens, indolens, rubellae materiei sine tenesmo ac torminibus.

6°. *Hæmorrhœis*, (*flux hémorrhœide*) Galen. est cruoris vividi dejectio, absque tenuium intestinorum torminibus.

7°. *Menorrhagia*, (*perte de sang*) est immodicus tum continuitate, tum frequentia menstrui sanguinis in mulieribus effluxus.

8°. *Dysmenorrhœa* est menstruationis difficilis, seu dolorificum menstrui sanguinis stillicidium.

9°. *Hæmaturia*, (*pissement de sang*) est mictio cruenta.

10°. *Hæmatidos*, (*sueur de sang*) fudor sanguineus, est rubri fluidi per cutis poros effluxus.

11°. *Hæmorrhagia*, (*hémorrhagie*) est per alias, quàm priùs assignatas, vias, sanguinis effusio.

SECTIO II.

122. *Morbi evacuatorii lymphatici, nec rubri, nec feculenti.*

1°. *Epiphora*, (*larmoyement*) est involuntarius feri vel puris ex oculis fluxus.

2°. *Ptyalismus*, (*salivation*) est notabilis salivæ, muci, &c. ex ore effluxus.

3°. *Coryza*, (*Rhume du cerveau, enchifrènement*) est muci narium difficilis cum gravedine & sternutatione effluxus.

4°. *Phlegmatorrhagia*, (*morve*) Junck. est muci narium, aut lymphæ, citra gravedinem effluxus.

5°. *Sudor*, (*sueur*) est non naturalis feri per poros cutis effluxus.

6°. *Anicatharsis*, (*expectoration*) est copiosa muci vel albi fluidi, cum

246 P A T H O L O G I A

tussi expectoratio. Huc *phthisis*,
asthma, *tussis*.

7°. *Enuresis*, (*incontinence d'urine*)
vel *perirrhæa* Hipp. est involuntaria,
citra ardorem, urinæ profusio, in-
continentia.

8°. *Diabetes*, (*diabète*) est copio-
sæ urinæ frequens emissio.

9°. *Dysuria*, (*ardeur d'urine*) est
difficilis & ardens mictio.

10°. *Leucorrhæa*, (*fleurs blanches*)
fluor est lochialis vel serosi, flaves-
centis liquidi, ex utero emissio.

11°. *Gonorrhæa*, (*gonorrhée*) est
feminis vel puri vel purulenti è pene
in viris, è vaginâ in feminis, stilli-
cidium.

S E C T I O III.

123. *Morbi evacuatorii primarum via-
rum non cruenti, excipiantur Dysto-
cia & Abortus.*

1°. *Flatulentia*, (*ventosité*) est
flatuum molesta & frequens emissio..

1°. *Nausea*, (*envie de vomir*) est constans, sed sæpè inanis & summis conatibus stipata flatuum per os rejectio.

3°. *Vomitus*, (*vomissement*) est notabilis vel constans contentorum in æsophago facta per os rejectio.

4°. *Cholera*, (*cholera morbus*) est syndrome aut diarrhææ & vomitûs, aut diarrhææ cum nausæâ aut vomitûs cum tenesmo.

5°. *Tenesmus*, (*tenesme, épreinte*) est mucosa, pauca & cum summo dejiciendi desiderio ac conatu frequens dejectio.

6°. *Lienteria*, (*lienterie*) est celer & frequens alimentorum vix immutatorum, dejectio.

7°. *Cæliaca*, (*passion cæliaque*) est chili, puris, aut albidî fluidi dejectio.

8°. *Cholirica*, Morton. Direct. est nigrorum dejectio.

9°. *Diarrhæa*, (*cours de ventre*) est involuntaria, frequens, aut con-

tinua liquidorum dejectio, qualis in lienteria, cæliacâ & cholericâ non observatur.

10°. *Dystocia*, (*accouchement difficile*) est muci & limphæ Amnii cum laborioso parturiendi conatu, emissio.

11°. *Abortus*, (*blessure, avortement*) est foetus nondum vitalis, aut geminis præmatura exclusio.

CLASSIS OCTAVA.

Morbi Cachectici, seu Cachexiæ.

124. **S**unt illi quorum character ex cachexia, id est, pravo corporis habitu, seu ex figuræ, coloris, odoris depravatione, deturpatione, deducitur. Causæ (ex 40. 58. 59.) suprâ repetantur.

SECTIO I.

125. *Cachectici tabidi.*

1°. *Tabes*, (*consumption*) est cor-

poris extenuatio, cum amphimerinâ lentâ citra puris sputum.

2°. *Phtisis*, (*phtisie*) est corporis emaciatio cum tussi, dyspnæâ, amphimerinâ, & puris ut plurimum anacatharsi.

3°. *Atrophia*, (*atrophie*) est corporis vel partis marcor sine amphimerinâ & sputo purulento.

4°. *Marasmus*, (*marasme*) est magis macilenta quàm marcida corporis cachexia, hippocraticâ facie, sceleti formam referens. *Marasmus febrilis* ad alia genera est revocandus.

SECTIO II.

126. *Cachectici tumidi* (vide 40.)

1°. *Polysarcia*, (*corpulence*) est corpulentia morbofa.

2°. *Pneumatosis*, (*bouffissure*) est intumescencia cutis emphysematosa. *Anasarca Rondeletii*.

3°. *Leuco-phlegmatia*, (*leucophlegmacie*) est cutis intumescencia œdematosa.

4°. *Hydrocephalus*, (*hydrocephale*) est capitis, à fluido contento, intumescencia.

5°. *Ascites*, (*hydropisie*, *ascite*) est totius abdominis à fluido contento gravis & fluctuosa intumescencia.

6°. *Hyderos* uteri est in mulieribus non gravidis hypogastrii intumescencia, uteri figuram & situm obtinens.

7°. *Ischuria*, (*retention d'urine*) est hypogastrii in utrovis sexu intumescencia ab urinâ intra vesicam collectâ procedens.

8°. *Meteorismus*, est totius abdominis intumescencia flatuosa, dolorifica & inflammatoria acuta.

9°. *Graviditas* saltem tubalis, molaris, &c. genus hujus classis constituat.

10°. *Tympanitis* est elastica abdominis à flatu contento intumescencia.

11°. *Pseudo-Hydrops* Zacuti, est ascites deceptivus à viscerum excrescentiâ, tumoribus enatis, &c.

12°. *Rachitis*, ex capitis & articularum protuberantiâ, ingenio pueri præcoci, carniūque marcore, cognoscitur.

13°. *Carcinoma* ex cancrorum multorum vel recidivorum exortu cognoscitur: cancer autem est tumor renitens, lancinans, tuberosus & pertinacissimus.

14°. *Scrophula*, (*les écronelles*) stumosa lues, ex glandularum colli, mezenterii aliarumve partium tumore skirroso, genuum, digitorum tumore, facie plenâ, &c. cognoscitur.

15°. *Elephantia* Avicennæ, est pedum & tibiæ intumescencia cum rubore, varicibus, ulceribus, & crustis, ita ut pedem squamosum elephantis mentiatur. Rarus morbus.

SECTIO III.

127. *Cachectici leprosi, contagiosi & anomali.*

1°. *Syphylis* est cachexia leprosa,

contagiosa, pustulis, nodis, ulceribus, verrucis, porris, ficis, insignis, cum nocturno dolore, marcore, &c. è venereo contagio suscepta, & mercurio sananda.

2°. *Scorbutus* est cachexia contagiosa, maculis lividis, œdematis, vibicibus, puncticulis, ulceribus insignis, cum oris fœtore, dentium nigredine, stomacace, doloribus, &c. specificis debellanda.

3°. *Scabies*, *Psora* Græc. est pustularum valdè prurientium, manus ac dein cutim deturpantium efflorescentia contagiosa, mercurio aut sulphure oppugnanda.

4°. *Lepra*, (*lépre des Grecs*) cognoscitur ex tuberculis sæpè corymbosis, duris, crustaceis, non foraminulentis, faciem aut artus deturpantibus.

5°. *Elephantiasis*, (*ladrerie*) cognoscitur ex tuberculis confluentibus, cute intermediâ, squamosâ, sensû experte cum raucedine, alopecîâ, &c.

6°. *Passio Bovina*, cognoscitur ex abscessibus verminosis sub cute unde quaque obortis. An dracunculus seu vena medinensis huc referenda sit?

7°. *Plica*, (*la plie*) ex capillorum inexplicabili convolutione, viscositate, cruentatione, &c. cognoscitur.

8°. *Ptiriasis*, (*maladie pédiculaire*) cognoscitur ex pediculorum, aliorumque insectorum exortu à capite ulceroso, aliisque corporis partibus, ut oculis, podice, &c.

9°. *Tinea*, (*teigne, râche*) cognoscitur ex crustâ, caput, faciem, imò cæteras partes, deturpante, favos apum imitante, foraminulentâ vel porriginosâ. Benigna puerulos infestat. Maligna differt à leprâ, quòd partem capillatam magis afficiat.

10°. *Alopecia*, cognoscitur ex capillorum & pilorum defluvio.

11°. *Morphæa*, (*lépre des Juifs*) cognoscitur ex maculis in parte capillatâ, glabris, albis vel flavis cutis

depressionibus cum pilorum decoloratione & tenuitate, &c. crescentibus.

S E C T I O I V.

Cachectici decolores.

128. Causæ (ex 59.) repetantur.

1°. *Cachexia*, est corporis pallor cum œdematosâ laxitate, debilitate, mœrore.

2°. *Chlorosis*, est corporis pallor puellis familiaris, cum picâ aut melancholiâ junctus.

3°. *Melanicterus*, icterus niger, (*ictère noir*) est lividarum macularum aut nigricantium in cute exortus, aut cutis nigredo, citra scorbuti signa.

4°. *Sphacelus*, est partis nigredo cum fœtore, mollitie, sensûs defectu.

5°. *Aurigo*, est flavus corporis color.

 CLASSIS NONA.

Vide pag. 286.

N O S O L O G I Æ

S E C T I O I I.

*De specificis & antiquis Morborum
differentiis.*

129. **P**ost absolutam methodum perficiendi Historiam morborum per phænomena sua, proximum est, ut eandem instituamus per causas illos producentes; atque statim animadvertendum est, graviter errare medicos, qui putant nonnullos morbos esse primarios, ab iisdem causis semper productos, & eandem curandi methodum semper exposcentes; cum per repetitas gravissimorum Medicorum observationes certò jam constiterit, morbos præfatos, non esse semper primarios, & ab iisdem causis, sed secundarios & à diversis causis pendentes: adeoque tot in species esse divisibiles, quot sunt morbi principales, & causæ conf.

tantiores, quæ illos produxerunt.

130. Imò constat singulas prædictas species, propria, & ipsis solis familiaria habere symptomata, proprios pariter invasoris, augmenti & declinationis modos, medendi denique methodum, singulas, à reliquis aliis toto cœlo diversam exposcere; cujus veritatis lux ex solâ Mortoni Phthysiologiâ inclarescit. Hactenus ill. Baglivus *Prax. Med.* l. 2. cap. 9.

131. Zoologi, Mineralogi, Botanici sua subjecta; Astronomi, planetas & astra; exercituum præfecti, milites, ordinant in classes, sectiones, genera & species. Sola jacet morborum historia sine ordine, sine methodo. Si Botanicus nullas Aconiti species, nedum genera, distinxisset, quis à salutiferâ anthitora, venenatam thoram dignosceret, nisi lethali periculo? Si Astronomi raros, remotissimos, vix conspicuos planetarum satellites ab stellis non distinxissent,

xissent , quàm utilium Naucleris inventorum spes adimeretur !

132. Morbus quilibet non est effectus tot causarum , quot sunt circumstantiæ diversæ in subjecto regionis , ægrotante ætatis , regionis , sexûs , temperamenti , victûs , ingenii , &c. Nam calculo inito , nullus alteri similis umquàm reperiri posset , si forti traderetur hæc morborum efformatio. Ex causis tantùm septem tali arte , 4699. effectus seu morbi specie diversi orirentur , ex centum causis infinitus penè numerus. Sunt tamen definita morborum genera & 3000. circiter species , hæcenus descriptæ.

133. Morborum differentia , genericæ aliæ sunt , aliæ verò specificæ ; præter variantes , vagas , & inutiles. *Genericæ* desumuntur à *symptomatum* certo *concurso* , ut vidimus à parte corporis quæ affici videtur , licèt reapsè non affecta sit , à *motu* continuo , vel

periodico , à *duratione* acutâ vel chronicâ , &c. *Specificæ* verò potissimum à *causis evidentibus* ex ætate , regione , sexu , temperie , quandòque dependentibus , & à *morbis protopathicis* novum foventibus.

134. A parte seu sede occupatâ alii morbi sunt *universales* , ut febri-les , inflammatorii , soporosi , leprosi , decolores , &c. Alii *particulares* , ut evacuatorii , in quibus tamen non secùs ac in horologii particulari læsione , tota machina aliquatenùs afficitur. Isti dividuntur in morbos capitis , pectoris , abdominis , &c.

135. Indè , qui characterem genericum aut classicum deducere tenterit , ausis suis excidet. Quis enim ita certè & evidenter scit à conspecto v. g. acûs horariæ defectu , an axis , an catena , an tympanum , an rota verticalis , an elater hoc vel illo vitio laboret ? Apoplexia juxta Aristotelem est morbus cordis , juxta Neotericos morbus encephali ,

cerebri, cerebelli; illam melancholico humori deberi quandòque Galenus, semper Fernelius, numquàm Cardanus, suo modo demonstrant.

136. Ratione motûs, alii *continui* sunt sine particulari exacerbatione, alii *exacerbantes* sine intermissione, alii intermittentes. Exacerbantes & intermittentes vocantur *periodici*, qui iterùm sunt, vel regulares, vel anomali. Ordo recursuum *Typus* vocatur. Recursus vocatur *paroxysmus* vel *accessus* ac *insultus*; intervallum *remissio* aut *intermissio* dicitur.

137. Rursùs alii velociter sua percurrunt tempora, & dicuntur *acuti* si sint cum periculo, secùs verò *breves*; alii tardè adolefcunt & declinant, ita ut mensem & semissem dimetiri possint, & *chronici* vocantur, si cum periculo, secùs *longi*; verùm ex duratione, generalis & accurata non potest deduci divisio, qualem Coel. Aurelian. & Aretæus tentaverunt.

138. Si phœnomena sint in parte ubi causam procatharticam sedere vel agere creditur, morbus *idiopathicus* est, ut vomitus à phlogosi mērâ ventriculi, dolor digiti à percussio digito. Si verò diversa sit symptomatis & causæ sedes, morbus *sympathicus* nuncupatur, ut vomitus à nephritide, dolor digiti à contusio olecranio, &c. *Vide Rega de sympathia.*

139. Si idem homo laboret unico morbo ut variolâ, is morbus dicitur *Solitarius*; si duobus, aut pluribus simul, iisque diversi generis & sectionis, ut variolâ & epilepsiâ vel syphylide, ejus ægritudo *multiplici* vel *sociato morbo* conflata dicitur. Solitarius verò morbus est vel *simplex* vel *compositus*, pro symptomatum essentialium numero. *

* Morbus dividitur variè & inutiliter à Medicis in morbos similes, organicos, communes, &c. Utiliter verò & clariùs dividi debuissent in simplices, & compositos; Morbus simplex est id quod à scriptoribus institutionum appellatur *symptoma* &

140. Ratione subjecti, sunt morbi ætati, regioni, sexui, temperiei, artifice cuique proprii; ut *odontalgia* à dentitione infantibus; *plica* Polonis; *nymphomania* & *chlorosis* sexui fequiori (viros chlorosi affectos rarò observare datur.) *mania* sanguineis & biliosis; *ophtalmia* leprurgis, foricariis. Vide Ramazzin. *de morbis artifice*. Stath. *de morbis ætatum*, &c.

141. Non secùs ac grues, coturnices, certâ anni tempestate prodeunt, certâ recedunt; ita morbi

symptomatum complexio, est id quod ab iis dicitur *morbus*, nobis verò *morbus compositus*. Et his paucis verbis si considerentur, magna amovetur confusio ex institutis medicinæ, in quibus non reperieris distinctam morbi & symptomatis ideam, Pitcarn. *Element. Medic. Phys. Mathem.* pag. 21. morbi simplices rarò considerantur, hos tamen classibus nostris annumeravimus, ob fines à Gottero indicatos, tales morbi sunt *Paraphrosine*, *Meteorismus*, *Polydipsia*, *Lassitudo*, *Astheneia*, *Agrypnia*, *Rigor*, *Sudor*, *Tussis*, *Nausea*, *Oscitatio*, *Sternutatio*, *Dolor*. Febrilis commotio & affectus omnes in aithiologiâ recensiti. Illi morbi velut plantæ parasitæ aliorum comitatu subsistunt, vel sunt aliorum satellites.

alii sunt *Vernales*, alii *Autumnales*: imò quidem certò mense tantum, ut cholera regularis Augusto, comparent; alii horas fervant; sic ephemera primo diei diluculo; tertiana circa horam jentaculi; quartana pomeridie, sæpiùs advenit.

142. Si plurima & diversa simul morborum genera in urbe aut regione observentur, illi dicuntur *sporadici*, disseminati; si verò eadem ferè morbi species, ut *pestis*, simul plures homines afficiat, morbus ille *pandemius* nuncupatur. Pandemii sunt vel *Epidemici*, vel *Endemici*: Epidemici seu populares sunt pandemii à loco in locum grassantes. *Endemii* sunt pandemii fixi & topici. Sic pestis apud nos fuit epidemia, quia à regione in regionem grassabatur, in Ægypto verò ubi semper pedem figit, endemia est.

143. Ratione ordinis, alii morbi in eodem subjecto alios antecedunt, & vocantur eorum respectu *Protopa-*

thici, primarii, vel antecedentes; qui verò eos subsequuntur sunt *deuteropathici*, secundarii, succedanei; aut *Recidivi* etiam, cum idem genus morbi nondum benè sublato priori, revertitur. De mutationibus & successione morborum jam quidpiam proferre locus exigit.

144. Morbi genus vel species mutatur per substitutionem vel per additionem. Græci aiunt per *metaptosim*, & per *epigenesim*.

145. *Metaptosis* est mutatio unius morbi in alium exutâ priori pelle: ea dividitur in *diadoche*, & in *metastasis*.

146. *Diadoche* est species *metaptoseos*, quæ sine virium vitalium impetu, conatue adaucto, ex solâ materiæ morbificæ vi producitur. Fit autem 1°. vel supressâ quadam evacuatione, seu quia causa morbi derivatur in partem minus resistentem, ut in *Anasarcâ*, diabetem, excipiente, aut etiam abortâ qua-

dam evacuatione, ut *Diabetes* asciti superveniens. 2°. Vel ex causarum intensione ac remissione ut *polydipsia* febrilis, quæ accedente delirio evanescit. Sic *Caligo hysterica* dysuriæ, palpitationi aut alteri morbo *hysterico* superveniens priorem aufert; ut *arthritis* pedes repetiens aufert *asthma arthriticum*; *hemorrhoids* recurrens solvit *asthma plethoricum*, &c. 3°. Ab unius ejusdemque humoris mutata qualitate, sic *lienteria dysenteria* succedit & *phthisis hæmoptysi*, & *mictus cruentus* seu *hematuria*, *gonorrhææ*, &c.

147. *Metastasis* est species metaptoseos quæ fit per translationem subitanæ materiæ morbificæ à parte in partem à naturæ conatu procedens. Sic fit *hæmoptysis* à suppressis catamenis, *hemorrhoidibus*. *Hæmorrhoids mania* superveniens; *quartana mania* superveniens & eam auferens; *Synochus tetano* superveniens eum solvens. *Diadoche* & *metastasis* alia bona,

bona , alia prava , alia indifferens ;
Cophosis synocho superveniens, & *Synochus* tetano , bona metaptosis est ;
phthisis , *hæmoptysi* prava ; *Diabetos*
 leucophlegmatix indifferens (vide
 n. 48. 1. 2.)

148. *Epigenesis* est mutatio morbi
 per symptomatum additionem ,
 symptomatis antiquis non abeuntibus.

Symptomata sic addita vocantur
Epigenomena & licet semper spe-
 ciem novam morbi non faciant ,
 singularem tamen merentur atten-
 tionem. Unde in historiâ quæ à D.
 Gortero proponitur , quam quisque
 Doctor sibi parare deberet , illa
 symptomata suo quaque loco debent
 reponi ; ea autem epigenomena ut-
 plurimum pejorem ægri conditio-
 nem faciunt, ut videre est in *lib.*
7. Aphor. Hipp. qui liber est totus de
 epigenomenis. *Tenesmus* gravidis su-
 perveniens , undè Abortus. *Frigus*
 extremorum colicæ grori superve-
 niens ominosum. *Spasmus* ab hyper-

catharsi lethalis. *Paraphrosyne* ex cranii diacope ; *Singultus* hepatidi superveniens ; *Paraphrosyne* ex agrypnia , &c. Sic in genere cujusque morbi ut paraphrosynes *Class. VI. Sect. 1. Gen. 7.* omnes species acaphorismi ad delirium pertinentes deberent referri. Utinam quisque medicus ex proprio aut alieno penultima talem historiam in codicibus classis harum adinstar divisis exararet.

149. Morbi à Stalhanis etiam dividuntur in activos & passivos. *Activi* illi sunt, quorum symptomata potissimum à naturâ, seu vi vitali dependent, ut hæmoptysis plethoræ superveniens, variolarum eruptio, evacuationes criticæ. *Passivi* verò qui à causâ externâ producuntur, naturâ reluctantem & invitâ, ut hæmorrhagia à vulnere, Apoplexia à fractura cranii; paralytici & soporosi ferè omnes.

150. *Legitimi* etiam morbi vocantur illi, qui generico suo characteri

probè congruunt , ut pleuritis , quæ febre acutâ continuâ , dolore pectoris pungitivo , tussi & dyspnæâ stipatur. *Spurii* verò sunt illi , qui licèt ad genus ipsum magis pertineant , quàm ad aliud , hujus tamen non omnes omninò gerunt characteres , ut est pleuritis febre lentâ aut intermittente , aut nullâ ferè tussi , cum aliis tamen symptomatis , insignita. In scholis morbi dividuntur in essentielles & symptomaticos. Sed indè magna oritur confusio , quia his vocibus intelligunt quod nos per symptomata essentialia (81) quæ simul assidua sunt , & per symptomata epigenomena seu accidentalialia (83.) sic in pleuritide malignâ dicunt febrem esse morbum essentialem , & dolorem pectoris esse morbum symptomaticum ; quia accedente delirio dolor fileat , aut non ab initio morbi sævit ; sed ex hâc loquendi formâ sequeretur , pleuriticum tot morbis diversis laborare ,

quot symptomata patitur , contra morbi definitionem. (84.)

151. Mitto alias differentias in parvos , magnos , keticos , hecticos , congruos , incongruos , &c. utpotè minoris momenti ; imò multò plures quàm opus est , fortè tradidi ; non ut rationi , sed ut usui obtemperarem , cujus etiam gratiâ recepta plura morborum nomina , utcùmque inepta , æquivoca , homonyma aut synonyma , invitus reliqui , & adhibui , ab eruditis quondam reformanda.

152. Hoc unum moneo , quòd tot stabiliendæ sunt species cujusvis generis morbi , quot sunt causæ constantes , & quot sunt morbi pro-
topathici , à quibus produci aut foveri solent : ab arthritide repulsâ v. g. fit Asthma *arthriticum* Musgrav. cujus exortus , processus , decessus , symptomata specifica , curandi ratio , ab aliis asthmatis speciebus discrepant ; quod de aliis dictum esto.

153. Ratione principii prægumeni (*vide Aitiologiæ Sect. prim.*) si per sua phœnomena sit cognita, species morborum discriminari debent; illud est totius praxeos fundamentum, totius historiæ morborum basis, & fanè ait Baglivius (*lib. 2. cap. 9.*) inter præcipua artis nostræ desiderata, illud meritò reponimus, ut scilicèt singuli quique morbi in tot species subdistinguantur, quot sunt *Morbi primarii* à quibus producuntur; & singularum specierum proponantur signa characteristica, necnon methodus cuilibet opportuna & stabilis, eâdem potissimùm ratione, quâ id factum videmus à Botanicis, qui sub generali nomine cujusvis plantæ v.g. cardui, plures hujus species comprehendunt.

154. Sentio autem, dixerat antea, Anglorum Hippocrates, Sydenhamus, *præfat. p. 1.*, nostræ artis incrementum in his consistere, ut habeatur, 1°. Historia morbo.

„ rum in quâ omnes ad definitas
 „ ac certas species revocentur , eâ-
 „ dem prorsus diligentia ac acribetia,
 „ quâ id factum videmus à Botanicis
 „ scriptoribus in suis phytologiis.
 „ Quippè reperiuntur morbi , qui
 „ sub eodem genere , ac nomencla-
 „ turâ redacti , ac quoad nonnulla
 „ symptomata sibi invicem consimi-
 „ les , tamen & naturâ inter se dif-
 „ creti , diversum etiam medicandi
 „ modum expostulant. Porro in scri-
 „ bendâ hâc Historiâ , seponatur
 „ tantisper oportet quæcumque hy-
 „ pothesis philosophica : perpetua
 „ & peculiaria phœnomena seorsim
 „ ab accidentibus , & adventitiis
 „ enarrentur , (pag. 8.) cujus his-
 „ toriæ (pag. 9.) utilitas ad praxim ,
 „ omnem existimationem excedit ,
 „ ac præ quâ subtiles disquisitiones ,
 „ ac argutiolæ , quibus neotericorum
 „ libri ad nauseam ferè infarciun-
 „ tur , nullo in numero sunt haben-
 „ dæ. Quâ enim aut compendiosio-

re, aut etiam aliâ viâ, vel causæ
 morbificæ, vel indicationes cura-
 tivæ elici possunt, quàm certâ ac
 distinctâ peculiarium symptoma-
 tum descriptione? Neque enim
 vita est tam levis circumstantia,
 quæ suos usus ad utrumque non
 habeat. Nam ut demus aliquid
 varietatis à temperamento indivi-
 duorum & tractandi ratione pro-
 ficisci, nihilominus adeò æquabi-
 lis ac sibi ubique similis est naturæ
 ordo in producendis morbis, ut in
 diversis corporibus eadem plerùm-
 que reperiantur ejusdem morbi
 symptomata, ut viola tricolor,
 vitis appiana nigra, omnibus ubi-
 que terrarum ejusdem speciei vio-
 lis, vitibus, similis reperitur, si
 rectè semel descripta fuerit. Et
 quidem, nos ob eam potissimum
 causam, accuratiori morborum
 historiâ ad hunc usque diem des-
 titui existimo, quia scilicet pleri-
 que, eos, pro confusis, incondi-

„tisque naturæ malè se tuentis , &
 „de statu suo dejectæ effectis , tan-
 „tùm habuere ; qui error solius
 „quartanæ febris regularitate perf-
 „pectâ satis redarguitur. „ Hæc
 omnibus operibus suis inculcat exi-
 mius ille vir , quem elogiorum par-
 cissimus Boerhaavius nuncupat *An-*
glia lumen , Artis Phæbum , alterum
Hippocratem , de cujus erga rempu-
 blicam Medicam meritis numquàm
 ita magnificè dicitur , quin ejus id
 sit superatura dignitas. *Orat. de Hipp.*
studio.

155. Nec silendum quod de me-
 thodo, quam sequimur, sensit celebr.
 Morton, *in Præf. Phtisiol. p. 3.* multò
 frequentius in medicinæ opprobrium,
 ac in ægrotantium summum dam-
 num , quod vel in ipsâ Phtisiologiâ
 satis apparet, plurimos variantes mor-
 bos sub uno generali titulo , pleris-
 que Medicorum scriptis comprehen-
 sos , atque uni , eidemque methodo
 accommodatos , passim reperimus.

Cùm vel penè dejerare possim , neminem , quantumvis hâc generali scientiâ instructum , atque versatum , cum successu felici artem suam exercere posse , donec vel ingenii sui singulari acumine fretus , vel multo etiam usu instructus , pro diversitate causarum , symptomatumque , distinctiorem morborum ideam sibi ipse formaverit & perfectam habuerit. Haftenùs Mort.

156. D. Gorterus , duodecim abhinc annis , orationem instituit , ad methodi Botanicæ in Pathologiâ necessitatem ulteriùs commonstrandam , & simul Aphorismos suos proponit , solertissimè conceptos. “ Is “ morborum species æquè constan- “ tes esse existimat , ac plantarum “ species & naturam in suis opera- “ tionibus esse constantissimam ; hoc “ si concedatur , *quod* , pergit ille , “ *à nemine sanæ mentis potest negari* , “ magna quidem affulget spes , tan- “ dem praxim ad illam certitudinem “

„ perventuram quâ hodiè gloriatur
 „ Botanica. Botanici plantas digesse-
 „ runt in genera, quæ itidem in spe-
 „ cies: hoc non minori, in medicinæ
 „ praxi fieri posse, certitudine, reor;
 „ suasit mihi similitudinis in utrif-
 „ que ratio, & experientia in qui-
 „ busdam. “

157. His calculum suum addit
Musgravius, qui morborum arthri-
 ticorum species accuratè delineavit
 eâdem prorsûs methodo, quâ id
 factum videmus à Botanicis. „ Quan-
 „ tò, ait ille *Præf.* 1. & quàm dignè,
 „ risu exciperetur, qui dum artem
 „ exercere professus sit gemmariam,
 „ omnes illos, quotcùmque circum-
 „ feruntur adamantes, tamquàm le-
 „ gitimos & veros æstimaret, atque
 „ adeò acciperet? & eorum species
 „ colore, duritie, origine, proin-
 „ dèque pretio diversas, ignoraret;
 „ utcùmque falsorum cognitio cu-
 „ riositati tantùm inservire videatur.
 Non meliùs excipiendi sunt, qui

morborum species, quas nosse & distinguere vitæ hominum interest, sine ordine & distinctione à generibus suis tradendas censent.

158. Nimius essem si hanc nostram Pathologiæ ineundæ viam à pluribus aliis artis *Antistibus* (ut D. Helvetio *Tract. de Variolis* ; D. Chicoyneau, Archiatrorum Comite, hujusce Universitatis dulcissimo decore & summo ornamento, *tract. de peste*) jam præmonstratam esse adverterem ; si eam à Cl. Boerhaavio *Aph. de ictero, Anginâ, Epilepsia, &c.* pressam ; à D. Nentero, *Præfat. Pathol.* commendatam, à nullo hactenùs cognito Autore, ex Sydenhamo ad usque nostra tempora, despectam fuisse, ostenderem. Hæc sufficere videntur ut, si ab ignavis Arabum pedissequis, & iis qui consuetudine potiùs quam ratione ducuntur, convitia & scommata in hancce novam methodum vibrata fuerint, ea tantorum virorum, quo-

rum vexilla sequimur, scutis impingant, ac in jaculatores ipsos repellantur.

159. De reformandâ morborum nomenclaturâ quid referam? Satiùs est fortè silere, quàm hâc de re pauca dicere. Certum est quòd res diversæ, diversa; & similes, similia nomina expostulent, & ex Isidoro *nomina si tollas, perit & cognitio rerum*. Certum & pariter est quòd morbi prorsùs novi nova nomina sibi velint. Indè *Celius Aurelianus* plura instituit, ut sunt Catalepsis, Boulimia, Cœliaca, Ephialtes, Timpanitis, Elephantiasis. *Romanis Medicis* debentur Colica, Ileus, Chordapsus, Phtiriasis, Hysteria. *Fracaſtorio* Syphylis; *Nuperis*, Nostalgia; *Junckero* Tarantismus; *Arabibus*, Variola; *Pienti* Rubeola, &c. Botanicis centum quinquaginta nomina à celebribus viris mutuata, debent plantæ, ut Nissolia, Magnolia, Boerhaavia, &c. Præter Græca ut permiserat Horatius:

Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si Græco fonte cadant, parùm detorta.

Verùm tantùm in me sumere nolui, ut nova nomina morbis inderem; Raii meticulositatem, Dillenii, Plumierii, Winslowi, Linnæi, Artedii, audaciori acribeïæ anteponens. Hoc tantùm licitum esse, & facilè condonandum putavi ut 1°. inter varia inepta, confusaque Græcorum, Latinorum, Arabum, & Latino barbarorum nomina, aptiora seligerem, v. g. eidem generi congruunt hæ nomenclaturæ, *Karos* Græc. *Carus* Latin. *Gravitas* Theod. Gazæ. *Oppressio* quibusdam. *Percussio* Possidon. *Marcor* Celf. *Pressura* Cœl. Aurel. *Torpor* multis. *Stupor* interpr. Galen. *Subeth* Arab. *Gravis Dormitatio* Rhaf. &c. inter quas *carus* electus est, cæteræ verò repudiatæ. 2°. Suppressi sæpè prænomina, generibus ineptè sociata, undè hæc nomina *Passio colica*. *Passio colica Gastrica*. *Passio colica Ne-*

nephritica. Col. Hepatica. Col. Splenica, &c. castrata sunt, cum ista sufficiant scilicet *Colica. Nephritica. Hepatica, &c.* ut *Cholera Mercurial.* sufficit ad *Cholera-morbum* designandum, & *Sphacelismos Barthol.* pro cerebri & cerebelli inflammatione; & *Histeria Baglivi*, pro passione histerica Arabum, & *Malo Histerico-Colico-Spastico. Hippochondriaco* Germanorum. Idem per pauciora, potius quàm per plura agendum esse dictat ratio. 3°. Lubens admisi nomina energetica, brevia morbis etiam nuper indita; nomenclaturas à causâ & sede morbi oriundas, longas, æquivocas, & suspectas ratus. Undè arrident *Gastritis, Cystitis, Splenitis, &c.* Boerhaavi *Comm. in Aphor. Hysteralgia* Monralti *Synop.* Displicent longiora ut *Pothopatri-dalgia* Zwinger. quæ rectius *Nostalgia* non verò *Nostrassia* appellatur. *Triteus. Tritæophia, &c.* vetusta sunt & optima nomina. 4°. Nomina sin-

gularis morbi pluralia , singulari restituenda judico , ut de fungis , muscis , &c. fecere Botanici , & de infectis Zoologi. *Variolæ* , *Morbilli* , *Hæmorrhoides* , *Aphthæ* , singulæ unicum morbum faciunt, ergo in singulari nominandæ. *Variola* , *Rubeola* , *Hæmorrhoidis* , *Aphthæ*. 5°. Nomina epitheta speciebus designandis tantum sunt destinata , sive adjectiva sint ut *Phthisis Asthmatica* , *Phthisis Ictericæ* , &c. Morton. *Ophthalmia gallica* Bagliv. *Colica Hysterica* Sydenh. illa epitheta morbum foventem tantum designant. Sive substantivis conflata , ut *Ephemera ab insolatione* Avicenn. *Tussis sympathica ex auris sculpturâ* Sennert. *Aurigo ex vipera morfu* , &c. de nominibus imponendis vide canones à Clariss. Linnæo *Criticâ Botanicâ* ; A Turnefortio *Inst. pref.* Ab Artedio *Ictiolog.* traditos , &c. 6°. Nomina absurda seu rei designatæ contraria sunt aliis licet minus usitatis postponenda. *Fluxus he-*

paticus designat morbos qui non sunt ab hepate ; *fluor albus* designat morbos qui fluxu pellucido, luteo quandoque stipantur ; *fames canina* indigat morbos hominis , adeoque non caninos ; ergo nomina sunt absurda , & prætereà in legem secundam peccantia , necnon in septimam.

7°. Nomina physiologica seu functionibus sanis dicata , necnon aliis scientiis erepta , ac quocumque modo æquivoca , univocis licet minùs usitatis sunt postponenda ; sic *fames* , *sitis* , *imaginatio* , *partus* , *respiratio* , sunt termini physiologici , adeoque ad significandos morbos non adhibendi , ut in fame caninâ , partu difficili , respiratione difficili ; *clavus* , *nux* , *talpa* , *fungus* , *formica* , *porrum* , *tinea* , *rosa* , *ignis* , *purpura* , *elephas* , &c. sunt termini artium , vel historiæ naturalis , adeoque si ad morborum genera traducantur , fiunt æquivoca & sæpè absurda. Eâdem ratione nomina classibus & ordinibus morborum

borum dicata, generibus præfigi non debent, quia indè nomen genericum longius, inutile & memoriæ onerosum evadit. *Canis* rectiùs dicitur quàm *quadrupes pilosum*, & cætera verba ejus definitionem ingredientia, sic satiùs est *pleuritidem* dicere quàm *dolorem pungitivum pectoris*; satiùs est *diarrhæam* quàm *fluxum alvi*, ad eundem morbum nominandum, adhibere. Nomine *Ephemera*, *Tritæphia*, &c. breviùs significatur genus morbi quàm nomine *febris ephemeræ*, *febris tertianæ exacerbantis*, &c.

8°. Nomina quæ nec græcâ nec latinâ origine sunt, barbara reputentur ut *Berberii*, *Subeth*, *Mordexin*, *Apo-ximerum*, & omnia nomina gallica, germanica, hispanica, &c. pro generibus in opere latino designandis repudianda sunt, ipsamet græca nomina latinis litteris scribenda, ut grata fervetur uniformitas.

9°. Nomina tum generica tum

specifica à Sanctis desumpta , ut malum Sancti Eutropii , Sancti Antonii , Sancti Clari , Sancti Joannis , plebi relinquenda sunt.

10°. Nomina metaphorica , figurata à scientiis feriis ableganda sunt , illa enim aliud dicunt , aliud verò significant , ut *ignis Persicus* pro erysipellate ; *rosa saltans* pro herpete ; *syderatio* , *percussio* pro apoplexiâ.

11°. Nomina generica & specifica quæ causam loco symptomatis præ se ferunt , fallacia sunt , ut *refrigeratio* pro coryzâ ; *ictus sanguinis* pro apoplexiâ ; *ventus* pro colicâ flatulentâ ; *suppressio catameniorum* pro cephalalgia , chlorosi , dispnæâ ; *calculus* pro dysuriâ ; *carnositas* pro stranguriâ , ischuriâ , &c. indè enim morborum nomina pro varietate hypotheseum varia & numquàm constantia forent ; atque Galenici *pituitam* dicerent quod nos ophtalmiam , coryzam , catarrhum ; Chimici loco

febris, *fermentationem auctam*; alii loco synochi, *febrem putridam*; pro convulsione *aquas in cerebro*; pro hysteriâ, *uteri strangulationem*, *divagationem*, nominarent. Porro licet mutabilis sit æthiologia, morborum nomenclatura constans & certa debet esse.

12°. Nomina apud omnes eruditos & cordatos accepta, non sine gravi rationum momento rejicienda sunt, nec nova in eorum locum sine necessitate obtrudenda, quia verba tantum valent quantum sonant, & nova nomina vi cujusvis authoritatis stabilire vix possibile est: verumtamen licuit semperque licebit tum novis morbis nova imponere nomina, tum in nominum aggerie meliora seligere, tum ubi consuetudo pugnat cum ratione, rationi potius quàm consuetudini obsecundare: consuetudo ratione destituta brutis quidem, sed non hominibus ducendis, sufficit. Et quo-

niam in singulis regionibus sua ab aliis diversa sint morborum nomina, ita ut in Gallorum coetibus, scholastica non minùs aures delicatas lædant quàm Germanica, atque in consultationibus more plebeio sæpissimè morbi sint nominandi, ac aptissima nomina, ut syphilidis, epilepsiæ, sint dissimulanda, reliquum est tantùm ut in scriptis medicis, vitetur terminorum confusio, & apta nomina absurdis anteponantur. Cum plebeiis plebeio more loquendum, cum Philosophis non solùm ex rationis legibus cogitare, sed etiam verba facere licitum esse debet.

160. *Quà in re, aiebat Angliss Hippocrates, dum similem pathologiæ reformationem jam senex commendabat, licèt satis advertam me supinis atque ignaris fructum omnem eorum, quos per meliores vitæ annos corpore, animoque exantlavi, laborum, expositurum; malum tamen pesti-*

*simi hujusce sæculi genium satis habeo
perspectum, ut non aliam ex hâc se-
mente, quam conviciorum atque con-
tumeliarum messem expectem; meque
fama mea longè melius consuluisse, si
inanem aliquam, atque inutilem spe-
culationem commentatus fuisssem. Hoc
verò mihi perindè est. Mercedem aliun-
dè præstolor. Si quis hic objiciat alios,
æquè in hâc arte versatos, non idem
mecum de his rebus sentire: meum non
est, quid sentiant alii, disquirere, sed
prolatis adstruere fidem; illam mihi
veniam peto, quòd minùs accuratè
morborum historiam, aut ejus synop-
siam delineavero; cùm non tam me-
tam figam, quàm animos iis addam,
qui feliciori ingenio præditos ad hoc opus
postea se accingent, quod jam ego imper-
fectè molior. Præfat. pag. 16.*

CLASSIS NONA.

[Hanc Classẽ , quam post totius operis jam confectam editionem ad nos transmisit Auctõr , hĩc apponi curavimus]

Affectus Superficiarii.

Sunt pravæ dispositiones partium externarum corporis humani , quæ formam seu pulchritudinem lædunt , sed per se rarò functionibus obstant : illi vel colorem vitiant ut maculæ , vel cutis planitiem ut exanthemata ; vel molem & figuram , ut excrescentiæ & tumores ; vel figuram & situm partium externarum , ut lordoses & proci- dentiæ ; sed nec extensione , nec symptomatum intensitate notabiles sunt : undè à morbis cachecticis & inflammatoriis exanthematicis discrepant.

1º. *Maculæ & Efflorescentiæ.*

Leucoma , tache.

Leucoma est macula corneæ colorem vitians, & pelluciditatem minuens.

Leucoma opacum. Albugo Latinorum. *Albula*, Ingrassias. *Mecoma* Græcor.

Leucoma subpellucidum. *Nebula* Latin. *Nephelion* Æginetæ; *nuage*.

Leucoma à pure latente. Hypopyon Græc. *Onyx* Galen. *definit. medic.* Cave ne confundas leucoma cum cataractâ vel glaucomate, vide *Amblyopiam*.

Leucoma à clavo. Tophus, albula, Woolhousii *De cataractâ*.

Vitiligo, Lèpre des Juifs.

Vitiligo est macula corymbosa seu ex minoribus maculis conflata cum cutis depressione, ubique corporis obvia.

Vitiligo alba maculis discretis, *Alphus* Græcorum. *Morphæa alba* Arabum.

Vitiligo alba maculis conjunctis cute exangui. *Leuce* Græcor. *Albara* Avicennæ cutis magis depressa;

pili partis albi & lanuginosi.

Vitiligo Fusca maculis raris, squamosis. *Morphea nigra* Arabum.

Vitiligo flavo-nigrescens maculis amplis. *Macula hepatica* Sennert.
Leberflechte Solenandri. *Ephelis* Celsi.
(*Chaleurs du foye.*)

Ephelis, (*Hâle, rouffeur.*)

Cognoscitur maculis umbrinis, glabris corymbosis faciei, pectoris vel manuum.

Ephelis ab insolatione Sennert. (*Le Hâle.*)

Macula non est guttata sed continua.

Ephelis gravidarum Sennert.

Macula frontem depascens palmaris.

Ephelis maculis lenticularibus. *Lentigo* Sennert. (*Taches de rouffeur*)

Corymbosa est, maculis linearibus, seu lineæ unius vel alterius diametro.

Ephelis Lenticularis congenita subfolitaria, *Nevus lenticularis* Sennert.
Ephelis

Ephelis ab ambustione (*tache de brû-
lure.*)

Cruribus ad ignem propiùs ad-
motis , aliisque partibus ustis ac-
cidit illa cicatricosa macula.

Ephelis auriginosa solitaria. Color
icterodes infantum Junckeri.

Digitos quandòque deturpat ma-
cula lutea , fugax.

Gutta Rosacea , (*couperose , rougeurs.*)

Cognoscitur ex maculis faciei ru-
bris , guttatis , parùm prominen-
tibus , aut asperis.

Gutta Rosacea spontanea maculosa,
(*couperose simple.*)

Gutta Rosacea spontanea pustulosa ,
(*visage bourgeonné.*)

Gutta Rosacea nasi , (*nez bourgeonné.*)

Gutta Rosacea erysipelatoza der ilug
Gabelchoveri.

Obsidet ulcera , labia , nares ,
aliasque partes.

Gutta Rosacea infantum , (*feu vo-
lage*) maculæ volaticæ Sennert.
differt à priori , quòd achoribus ,

290 PATHOLOGIA

vel crustis , vel phlyctænis crustaceis faciei sit stipata.

Nævus , (*envie.*)

Est macula diversicolor congenita , coloris pro diversâ anni tempestate varii , sæpè fusci , pollicaris , vel palmaris diametri quamcumque cutis partem afficiens , solitaria.

Nævus maternus Sennert.

Alia uvam , alia pellem ferinam , alia aliud referre putatur : ab ephelide lenticulari differt magnitudine.

Echimoma , (*Echimosè*)

est macula livida , vel atro rubra , non congenita , sine asperitate & ut plurimum plana.

Echimoma à contusione , vulnere. (*meurtrissûre.*) livor Sennert. *Echimosis* vulgò.

Echimoma à morbo acuto maligno. *Vibices* vulgò.

Echimoma senum nigricans , melasma Galen. istud pertinax est , cætera fugacia.

Differt à purpurâ , quòd macula Echimomatis sit ampla : purpura verò pulicarem morsum referat.

Herpes , (*dartre* , *dertre*.)

Est macula rubra papulis confluentibus , pruriginosis sæpè farinosis & serpentibus , conflata vix protuberans.

Herpes ficcus planus. *Herpes simplex* Sennert. (*dartre farineuse*.)

Herpes miliaris Sennert. *Cenchrias* Græcor. (*dartre miliaire* ,) granulis est exasperatus.

Herpes esthiomenos Galen. (*Dartre humide & ulcerée*.)

Herpes periscelis , (*la jartière*.)
Zona & zostera Græcor.

Herpes collaris , (*dartre au cou* ,)
hodiè Ecclesiasticis familiaris.

Herpes syphyliticus , (*dartre vérolique*.)

Impetigo , (*Gratelle*.)

Differt ab herpete crustis ficcis ; crassis , acriter prurientibus ; ab scabie, quòd manibus non infideat

potissimum , & quòd pustulas gerat confluentes.

Impetigo Plinii. Sennert. *Papulæ* Celsi. *Lichen* Hippocratis.

Essera , (*éruption.*)

Differt ab herpete, quòd pustulas habeat glabras , non farinosas , ampliores , apum morsibus similes , pungentes potiùs, quàm pruriginosas , rarò papulas.

Essera subitò accedens & recedens , (*porcelaine* ,) an *Rosa saltans* Avicenn. *papulæ rosæ* , latæ in diversis partibus vestitis sine phlyctænis , sine crustis intra paucos dies per vices recedentes.

Essera pustulis circumscriptis phlyctænoïdæis. *Epinyctis* Græcor. *pustulæ digitum* latæ numerosæ in partibus vestitis , coloris scarlatini , cute albâ seu à carne separatâ tectæ , quâ elapsâ , cavæ fiunt, atro rubræ, noctu acriùs dolent , plures dies perseverat hic affectus.

Effera capitis pustulis vesicularibus.
 Psyracia Tralliani. Phlyctænas
 parvulas refert.

Effera à culicum , vesparum , &c.
 morfu.

Effera ab urticatione.

Effera solitaria ab acaris , (*le cyron.*)
 Pustulæ sunt manibus familiares
 à latente insecto quod vocatur
Acarus humanus subcutaneus.
 Faunæ Suec.

Hydroa , (*Ebullition du sang.*)

Dignoscitur ex phlyctænis instar
 granorum milii prominentibus ,
 pellucidis , vel aqueo sero turgi-
 dis , subito exortis per cutem ves-
 tibus tectam dispersis.

Hydroa rubra pungens , (*échan-
 bou lure*) *sudamen* Latinis , Occita-
 nis *cambroul* , papulæ miliares
 in maculis rubris calore incitatis.

Hydroa alba æstiva.

Bullulæ pellucidæ granis milii
 non majores , densæ , cutem exas-
 perant , sine coloris nativi muta-
 tione.

Hydroa alba à frigore.

Cutis papulis concoloribus , sed
firmis , non pellucidis, exasperata
anserina videtur.

N. ,, Summa apud Auctores confu-
,, sio circa affectus cutaneos , quæ
,, vitari vix potest , nisi termino
,, cuique suus adfigatur significa-
,, tus; adeoque homonymia & sy-
,, nonymia fugiantur.

,, *Papula* , (*bouton* , *eleveure*) est tu-
,, mor lineam unam aut alteram
,, latus , coloratus , qui spontè
,, non suppuratur.

,, *Pustula* , (*bube* , *pustule* ,) est tu-
,, mor diametri linearis , colora-
,, tus qui in pus , vel in crustam
,, spontè abit.

,, *Phlyctæna* , (*cloche* ,) est tumor
,, exiguus pellucidus & aqueo
,, fluido turgidus , vel in cujus
,, apice cuticula removetur à
,, cute.

2°. *Tumores, qui Phymata Græcis.*

Differunt ab efflorescentiis multò majori cutis prominentiâ, quæ (excepto erysipelate, œdemate, &c.) est ut plurimum hemisphærica, aut hemisphærio major; è contrà efflorescentiæ sunt diffusæ, vix cutem supereminentes, & ut plurimum numerosæ non solitariae: tumores calidi inflammatorii terminantur resolutione, desquamatione, decoratione suppuratione, induratione seu sclerismate aut skirro, & gangrænâ nec-non remollitione, ut cùm erysipelas in oedemâ degenerat.

Hinc verò totidem singularum specierum varietates deduci possunt, ut erysipelas phlegmonodæum, ulcerosum, œdematosum, &c.

Differunt ab excrescentiis, quòd excrescentiæ solidorum nutritione uberiori fiant; tumores vasculorum infarctu producantur, & sint fugaciores & sæpiùs colorati.

Erysipelas, (*erysipele.*)

Est tumor superficialius diffusus, coloris rubro-rosei pressione evanescentis, illicò reversuri, calore urenti, glabritie uniformi præditus, nisi phlyctænis exasperetur. *Erysipelas fugax spontaneum* (*Erysipele.*)

Differt glabritie & calore urenti ab herpete, spontè tendit non ad farinosam, sed ad coriaceam epidermidis separationem, & citò terminatur.

Erysipelas fugax ab ambustione, ambustio levis (*brûlure.*)

Illud phlyctænis seu vesiculis & ulcusculis exasperatur quandòque ut priùs, sed pendet à causa evidenti.

Erysipelas constans crustosum faciei, phlyctæna Verduicii (*feu volage*) an à guttâ rosaceâ distinguendum, pueris est familiare. *Erysipelas puerile Juncken.*

Erysipelas constans pruriginosum

extremorum, *pernio* Latin. (*Engelure*, *mule*.) Lividum est, noctu acriter pruriens, pertinax, quandoque ulceratum, obsidet manus, nasum, pedes.

Erysipelas puerile ab urina. *Intertrigo*.

Infantes qui in seipsis mingunt, huic sunt obnoxii; sedes in femoribus, perinæo, natibus.

Erysipelas ab attritu. *Paratrimæ* Græcor.

Accidit clunibus ab equitatione, coccigi à longiori morâ in lecto sæpè cum epidermidis exco-
tione & contusione.

Oedema, (*edeme*.)

Est tumor diffusus, frigidus, laxus, albidus, doloris expers.

Oedema cute flavidâ, (*Edeme par infiltration*.)

In quo partes solidæ sero imbutæ flavescunt, & fovea à digito impressa diù servatur, asciticis familiare est.

Oedema penis syphyliticum , (*la
crystalline.*)

Oedema hystericarum Sydenhamii.
Illud pendet à simplice congestione lymphæ in cellulis adiposis citra solidorum imbibitionem , undè vestigia à digito impressa non fervat.

Emphysema, (*boursouffure* , *emphysème.*)

Est tumor diffusus , cuti concolor , flatuosus , elasticus.

Skirrus , (*Skirre*) *Scirrhus* vulgò.

Est tumor viscerum vel partium carnibus immerfarum durus , renitens , indolens , non gregalis.

Skirrhus hepatis , (*squirre au foye.*)

Skirrhus lienis. (*Squirre à la ratte.*)

Differt tantum loco à strumis , bubonibus induratis , nisi velint omnia & skirros cum ipsis excrescentiis confundi.

Skirrhus subcutaneus, *Lupia* Castell.

Lexic. (*Loupe*) *Glandula* Avicenn. genua , frontem , partes siccas , articulos sæpiùs afficit.

Phlegmone, (*Phlegmon.*)

Est tumor circumscriptus hemisphaericè protuberans, rubore, calore, tensione, & dolore pulsatili insignis, spontè in centro suppurans, nomen habet à calore urenti, & rubore flammeo.

Phlegmone testium à gonorrhæâ suppressâ.

Phlegmone mammarum in puerperis, (*le poil, arcoussel.*)

Phlegmone sphæroïdeo tumore, (*phlegmon.*)

Phlegmone tumore diffuso, *Tumor phlegmonodes.*

Bubo, (*Bubon.*)

Tumor est partim skirrosus, partim phlegmonodæus, extùs ferè concolor si recens, in suppurationem lentè vergens & inguinibus insidens.

Bubo syphyliticus Astruc de Morbis venereis (*poulain.*)

Bubo simplex, (*bubon.*)

Bubo febrilis.

Bubo innocuus ab incremento corporis, (*les croissants ou croissances.*) indurantur & intumescunt adolescentibus glandulæ inguinales qui tumor spontè resolvitur.

Parotis, (parotide.)

Est tumor skirroso-phlegmonodæus glandulæ parotidis, cuti ferè concolor, spontè sed tardè suppurans.

Parotis simplex primaria.

Parotis febrilis.

Furunculus, (froncle, clou.)

Tumor est cutaneam glandulam in globum firmum, atro-rubrum, acutè dolentem attollens ovi circiter columbini magnitudine, spontè suppurans excepto pano. Phlegmone subcutanea est, furunculus ipsi cuti insidet.

Furunculus intensè ruber. Dothien.

Galen. (*clou.*)

Furunculus atro-virescens tibiæ.

Terminthus, (terminte.)

Furunculus erysipelaceus, *pannus* Latinis, *phygetlen* Græcis.

Est tuberculum erysipelatorum ,
sed prominens cutaneam glandu-
lam obsidens , non suppurans ,
calore deurente & dolore mor-
daci stipatum.

Paronychia , (*panaris.*)

Est tumor phlegmonodæus extre-
mi cujusvis digiti cum dolore
perterebrante insigni , calore
deurenti , colore rubro.

Paronychia subcutanea (*Panaris
simple.*)

Paronychia in tendinis vaginâ.

Paronychia sub perioſtæo latitans ,
acrior est & periculofior affectus
prout altiùs latet immerſa mate-
ries , acris & purulenta , quæ
huic originem præbet.

Anthrax (*charbon.*)

est tumor durus , dolens cuti im-
mersus , apice livido , cuticulâ
ſcilicet ſphacelum tegente , qui
deindè labia retorquet & ulcere
ſicco , atro-rubente ſerpit.

Anthrax vulgaris Græcor. *Carbo*

Sennert. *Carbunculus* (*charbon.*)
definitur vulgò phlegmone in
apice gangrænosâ : Occitanis fa-
miliarem dicit Plinius ; quandò-
que vix extùs apparet.

Anthrax epidemicus (*charbon pesti-
lentiel.*)

Homines & jumenta aggreditur ,
sed apud Hippiatros talis vocatur
tumor durus, ruber etiam in apice
non lividus.

Anthrax phagædenicus. *Pruna.* Ig-
nis persicus , (*mal des ardens.*)
Hist. Gall. Mezeray. Carnes ad
ossa usque exedebat , & epide-
micè grassabatur.

Carcinoma , (*Cancer.*)

Est tumor durus , tuberosus ,
constans , doloribus lancinanti-
bus per intervalla recurrentibus
stipatus, venis nigris circumdatus.

Carcinoma mammarum , (*Cancer au
sein , aux aisselles.*)

Incipit à tumore verrucoso cu-
tem internè trahente , dein tu-

beroso , duro , venis nigris obfisto , demùm ulcerato , ichorem foetidum & rodentem effufuro.

Carcinoma faciei. *Noli me tangere.*

Labia , nares , oculos afficit tumore lato , depresso , granuloso , duro , lancinante & viciniam depascente , in tibiis *Lupus* vocatur.

Carcinoma ex strumis degener (*tumeur cancéreuse ou chancreuse*) initio est vera struma aut parotis , dein pravâ victûs ratione aut sanguinis crassi , lancinans , erodens in carcinoma mutatur.

Ulcuscula oris tum simplicia, tum syphylitica pudendorum sunt quidem callosa , & erodentia , atque cancri vulgò *chancres* nuncupatur, sed à carcinomatis genere removenda videntur , & aphtis aut ulceribus accensenda.

3°. *Excrefcentiæ.*

Ab uberiori & densiori partium

304 P A T H O L O G I A

solidarum nutritione procedunt, unde differunt à tumoribus ; excrescentiæ dividuntur in molles & in duras , seu ossæas.

Sarcoma (*Sarcome*)

est excrescentia carnis consistentiam circiter obtinens.

Sarcoma vulgare Sennert. (*Excroissance charnuë.*)

Sarcoma naribus radicatum ; polypus narium , (*polype au nez.*)

Sarcoma utero vel vaginæ radicatum, polypus uteri, *cercosis* Græcor.

Sarcoma ulceribus adnascens, mollis fungus. (*Fongosité.*)

Sarcoma dorsi pensile maximum , natta dorsi. Naphta.

Sarcoma capitis. *Bicephalum.*

Sarcoma vulneribus accrescens , *hyper-sarcosis.*

Sarcoma in scroto simplex (*sarcocele.*)

Sarcoma scroti varicosum , varicocele. (*Kirsocele.*)

Condyloma est excrescentia callosa , carnibus firmior , ossibus mollior.

Condyloma

Condyloma ab indurata epidermide,
callus pedum, manuum, (*callosité.*)

Condyloma periostæo, tendinibusve
pedum adhærens, clavus. (*Cor
aux pieds.*)

Condyloma fractis ossibus accres-
cens. (*Callus des os.*)

Condyloma mobile tendinibus ad-
hærens. (*Ganglion.*)

Condyloma pudendorum protube-
rans. (*Condylome.*)

Condyloma pudendorum thymi flo-
rem referens, (*le thymus.*)

Condyloma pudendorum cristas re-
ferens, (*la crête.*)

Condyloma pudendorum brassicam
caulifloram æmulans syphylitica.
(*Chou fleur.*)

Condyloma petiolatum, seu pensile.
Ficus. *Sycosis* Græcor. (*le fic.*)

Condyloma pensile syphyliticum
Forest. (*Fic vérolique.*) vicinia
cutis rubella est foetidam saniem
emittens.

Condyloma carnibus infixum vix

prominens, *porrum* (*Poireau.*)

Verruca est excrescentia papillarum cutis nervearum, quæ differt à condylomate, quòd sit sæpè congenita, ècontrà condylomata sint acquisita. *Verruca* ubique cuti adnascitur; condyloma podici accrescit. Differt à Sarcomate, quòd multò minor sit.

Verruca petiolata simplex (*verruë.*)

Verruca sessilis altè radicata solitaria. *Porrum.*

Verruca sessilis syphylitica.

Verruca petiolata cancrofa. *Acrochordon.*

Verruca petiolata dolens à pressione. *Acrochordon cancrifum.*

Verruca tuberculis minimis sessilibus gregalibus : *myrmecia* Græcor. *Formica.* Latin.

Pterygium est excrescentia in oculorum superficie ex canthis oriunda suprà corneam se diffundens. Exceptâ enchantide.

Pterygium album tricuspis. (*l'ongle.*)
unguis oculorum.

Pterygium rubrum planum. *Parus*,
paniculus.

Pterygium orbiculare magni canthi.
Enchantis. Variant quòd sint ul-
cerosa, cancrofa inflammata, &c.

Hordeolum est excrescentia vel tumor
in limbo palpebrarum.

Hordeolum mobile constans *grando*,
(*grain de grêle.*)

Hordeolum immobile constans, *crite*
Græcor. (*Orgueil.*)

Hordeolum hydatidosum. *Aquula*
Sennert.

Hordeolum phlegmonodeum (*syro-*
palpebram.)

Hordeolum verrucosum.

Hordeolum steatomatosum Sennert.

Bronchocele est excrescentia vel tu-
mor constans glandularum thyroï-
dearum & vicinarum in parte
colli anticâ.

Bronchocele ab excrescentiâ thymi.
Bronchocele Celsi (*Gouïetre.*)

Bronchocele ab excrescentiâ glan-
dularum thyroïdearum.

Bronchocele à glandulis duris , strumosis. Bronchocele B. Castelli Lexic.

Bronchocele steatomatosa altera Castell.

Bronchocele emphysematosa Plater.

Bronchocele aquosa. Hydrops gutturis. Montalti *Synops.*

Exostosis est protuberantia ossium in artubus.

Exostosis indolens in ossis medio , *exostose.*

Exostosis ossis medii syphylitica , *exostose vérolique.*

Exostosis ossis medii rachitica.

Exostosis epiphisium cum dolore & carie. *Spina ventosa.*

Exostosis ossis medii apice carioso. *Nodus Freindii.*

Exostosis unguium.

Exostosis capitis cornuta. Cornu Plateri.

Exostosis à callo ossis. *Calus.*

Gibbositas , *Bosse.*

Gibbositas ossium pectoris , *prominentia est.*

Gibbositas spinalis seu à spinâ protuberante. *Cyrtosis* Græcor.

Gibbositas costalis, costis extrorsum flexis. *Scoliosis* Græc.

Gibbositas scapularis, seu alata.

Gibbositas spinalis.

Gibbositas skirrofa.

Gibbositas ab inflexâ spinâ. Lordosis spinæ Græcor. Inflectitur quandoque à tractione muscutorum abdominis. *Act. Acad. P.*

Lordosis ossium contorsione cognoscitur.

Lordosis pedibus, cruribusque divaricatis, genubus adunatis. *Compernes* Plauti.

Lordosis tibiis extrorsum convexis.

Valgi *caigneux*. Græc. Rhæboï.

Lordosis tibiis introrsum convexis.

Vari. *Jambes en compas*.

4°. *Cystides vel Tumores capsulati*.

Sunt protuberantiæ factæ à fluidis intra membranas proprias vel alienas, summoperè distentas contentis.

Aneurisma est cystis ab arteriâ

310 PATHOLOGIA

alterutrâ tunicâ dilatatâ.

Anevrisma cruore extra arteriam collecto. *Anevrisme faux*. Cruor intra saccum à textu cellulari factum colligitur, tusâ arteriâ vel rimam aliqualem passâ.

Anevrisma cruore intra arteriam sphæricè distensam collecto. (*Anévrisme vrai*.)

Anevrisma sacciforme, (*tumeur anévrismale*.)

Varix (*varice*.)

Est nodosa vel interpolata venarum dilatatio, undè tumores molles pressione recedentes, nigricantes, in cruribus sæpiùs observantur.

Varix tibiæ vulgaris. *Kirsos* Græcis.

Varix podicis. Tumor hæmorrhoidalis.

Varix testium, *kirsocoele* Græcis. *Varicocoele* aliis.

Varix umbilici, Varicomphalus Dionis. Nomen hybridum ex græco & latino verbo combinatum.

Hydatis, (*hydatide*.)

Est cystis sæpè multiplex, ex internodiis lymphatici Bartholiniani, mirum in modum dilatatis, raro in superficie corporis obvia.

Hydatis dorsi ova referens, Schenkii *hydatide*.

Hydatis brachii margaritas referens, D. Deidier. *Observat.*

Staphyloma. *Staphylome*.

Est cystis seu capsula subrotunda in superficie corneâ.

Staphyloma albescens integrâ corneâ. Gorrœi, *Defin.*

Staphyloma livescens erosâ corneâ.

Gorrœi. *Myocephalum* si minus uvæ acino; *melon* si majus, proptosis uvæ creditur.

Staphylom aphlyctænodes. *Phlyctæna oculorum*. *Phlyctene*. *Myocephalum Pauli*.

Lupia (*Loupe*)

Lupia juxta Guidonem de Cauliacco, est tumor mollis & globosus in juncturis, & locis siccis, con-

tinens juxtà neotericos fluidum in folliculo, ut plurimum viscidum & spissum citra præviam inflammationem.

Lupia melleo humore farta. *Meliceris* Græc. Mellifavium.

Lupia pustaceo humore turgida, *atheroma* Græcis,

Lupia sebacea steatoma græc. quæ meræ varietates, uti si poma.

Lupia hydatidosa, hygroma Boërhavii. Hydatidosus tumor solitarius.

Lupia lumborum ab hydrocephalo interno. Spina bifida Ruifsch. *Observ.* aliquot infantes recens nati gestant circa ultimam lumborum vertebra, tumorem mollem cordiformem fuscum, quo aperto, illicò obeunt. Fluit indè juxtà spinalem medullam liquor hydrocephali, quo simul laborant, ut patet ex ipsorum anathesiâ; seu stupore universali.

Lupia Synovialis articuli, Hydarthrus

thrus *Hildan.* Meliceria *Castell.*

Hydrops articuli *vulgò.*

Apostema (*abcès , apostème*)

est collectio materiæ griseæ ,
vel pultaceæ purulentæ sine folli-
culo proprio.

Apostema inflammationi succedens,
abscessus *vulgò* , (*abcès.*)

Apostema per puris metastasim.

Apostasis Græc. (*dépôt.*)

Fiunt sæpè collectiones puris sub
cute , in fine febrium acutarum ,
potissimùm circa articulos , ubi
nulla fuit conspicua inflammatio.
Differt *apostema* à *lupia* defectu
folliculi.

Apostema Scroti. *Empyoccele.*

Apostema Cornæ. *Hypopyum.*

Exomphalus (*exomphale*)

Hoc nomen potest usurpari ad sig-
nificandas cystides umbilicalis re-
gionis.

Exomphalus flatulentus. *Pneuma*
tomphalus Græc.

Exomphalus aqueus. *Hydromphalus*

Græc.

D d

314 PATHOLOGIA

Exomphalus cruentus.

Exomphalus purulentus. *Empyomphalus Græc.*

Oscheoncele. (*Hernie fausse*)

Est protuberantia scroti à collectis inibi fluidis, ad cystides referenda.

Oscheoncele purulenta (*Empyocele.*)

Oscheoncele flatulenta (*Pneumatocele.*)

Oscheoncele seminalis (*Spermatocele.*)

Oscheoncele hydatidosa. (*Hyatidocele.*)

Oscheoncele varicosa. (*Kirsocèle.*)

Oscheoncele aquosa. (*Hydrocele.*)

Vide Sarcocelem simplicem & cancerofam inter excrefcentias, & testis phlegmonem inter tumores.

5°. *Procidentia*, Græcis *proptoses*.

Sunt affectus partium solidarum quoad situm & figuram à partibus solidis à nativa sede dimotis ac luxatis.

Exophthalmia. (*Chûte de l'œil.*) *Proptosis* *Gorræi*, *Defin.* est oculi procidentia.

Exophthalmia oculo intumefacto. *Hydrophthalmia*, (*hydropisie de l'œil.*)

Exophthalmia oculo cancroso, (*cancer de l'œil.*)

Omphalocèle (Relâchement du nombril)

Est protuberantia umbilicalis regionis à partibus solidis , ut plurimum è suâ sede dimotis , & extûs prominentibus. Variat prout intestina , omentum extrâ musculos abdominales protuberant.

Bubonocèle (Bubonocèle)

Est protuberantia regionis inguinalis facta à luxatis partibus internis , iis-que vel trans annulos musculorum abdominalium , vel infra ligamentum Poupartii elapsis.

Bubonocèle intestinalis. Vide *Ileum*; si recens sit , & strangulata , stipatur nausêa , vomitu , constipatione , febre , borborygmis.

Bubonocèle epiploïca.

Bubonocèle cruralis ab intestinis. (*Hernie crurale.*)

Bubonocèle ab intestini appendice.

D. Litre , *Act. Acad. Paris.*

Bubonocèle à vesiçâ urinariâ. *Act. Acad. Paris.*

Bubonocèle ab utero. D. Chatelain , *M S.*

Enterocèle. Prolapsus ani. (Chûte du fondement)

Est protuberantia rubra , oblonga

316 PATHOLOGIA

ex podice ab intestino inverfo, & prolapso. Enterocele alium significatum obtinet, & vulgò pro herniâ intestinali habetur.

Hysterocele (*Chûte de l'uterus, ou du vagin*)

Est protuberantia vel uteri inverfi intra aut extra vaginam detrufi, vel ipsius vaginæ inverfæ pendulæ.

Hysterocele vera. Prolapsus uteri verus D. Vieussens, *Observ.*

Hysterocele vaginalis. Prolapsus vaginæ vulgaris Sennert. (*Chûte du vagin*)

Hernia (*Hernie.*)

Hernia stricte sumpta est protuberantia scroti ab intestinis, vel epiploo trans foramina musculorum abdominalium delapsis.

Hernia intestinalis Sennert. (*Hernie intestinale*) *Oscheoenterocele*.

Hernia omentalis. *Oscheoepiplocele*.

Alios affectus chirurgicos ut luxationes, fracturas, ulcera, caries vulnera, &c. *vide* suprâ.

FINIS.

Nota. Pag, 87. ligne 15. cœruleum, lege viridem.

